

sosyal
adalet

TÜRK

sosyal adalet

aylık siyasi fikir dergisi

Jean Paul Sartre

Paris'te Nazım HIKMET'e Saygı

Charles Bettelheim

Sosyalist Plânlama Nedir? (Çeviren K. SOMER)

Arslan Başer Kafaoğlu

1965 Bütçesi

Kenan Somer

Türkiye Nüfusu ve Bazı Problemler

Ergin Günçe

Enflasyonun Suçu İşçilere Yüklenemez

Sina Pamukçu

Grev ve Ötesi

Kemal Sülker

Türkiyede Yeni Emperyalizme Uşaklık Eden
Sendikacılar Kimlerdir; Kimlerdir Çombeler?.

İbrahim Güzelce

Anayasa Ortamı ve Emekçi Sınıf

Güney Dinç

Yeni Ulusçuluk

Açık Oturum

Yurdumuzda Politikacılar Görevlerini Yapıyorlar mı?

Açık Oturum

9 Temmuz 1961 Anayasası ve 141-142. Maddeler

A. Necati Ganioglu

Ereğli Demir-Çelik'te Yer Seçimi ve Kuruluş Maliyeti

B. C. Ü.

Universite Muhtariyeti Üstüne

Aziz Nesin

Başımıza Gelenlerden Korkmadığımız için
Bütün Korktuklarımız Başımıza Geldi

Endre Şik

Siyah Afrika (Çeviren : O. SUDA)

Halil Aytekin

Üç Hüseyinler

Aziz Nesin

Türk Karikatüründe Bir Aşama

Fikret Otyam

Kenan Fotoğrafı

olaylara bakış

- Üniversite Muhtariyeti
- Sağlık Sosyalizasyonu
- Neden ortak pazar?
- Huzur ve Toplumcu akım

TÜSTAV

ÜNİVERSİTE MUHTARİYETİ TEKLİKEDİ

2 7 Mayıs devriminin halkımıza en büyük hediyelerinden birisi de, üniversitelerimize sağlanan dört başı mamur muhtariyettir. Böylelikle, üniversitelerde görülen ve herkes tarafından bilinen aksaklıkların, muhtar bir idare sayesinde zamanla ve kendi iç bünyelerinde gelişecek çatışmalarla çözümleneceği ilkesi atılmıştır.

Millî Birlik İdaresi üniversitelerimize dört başı mamur muhtariyet verirken ve üniversite öğretim üyelerinin düşünce özgürlüklerini Anayasamızda teminat altına alırken, üniversitelerimize musallat olan dertlerden pekâlâ haberdardı. Tek parti devrinden kalma ve tayinle gelmiş bir kısım öğretim üyelerinin kitap yazmadıkları, yazmış olanların da Batılı bir eseri kopya etmekte oldukları, muayehanelerin kötüye kullanıldığı, dev-

letçe sağlanan imkânların israf edildiği v.b. illetlere Millî Birlik İdaresi vakıftı. Bütün bunlara rağmen üniversitelerimize dört başı mamur bir muhtariyet verilmesinde sakınca görülmedi. Çünkü genç öğretim üyelerine tanınan yetkilerle, üniversitelerin başına belâ olan bazı kişilerin zamanla tasfiye edilecekleri, ve bu muhtariyet sayesinde de ilmi araştırmaların her alanda gelişmesi için gereken ortamın yaratıldığı bilinmekteydi.

Halbuki bugün C.H.P. İktidarı, sahte reform nareleriyle, 27 Mayısın üniversitelerimize hediye ettiği dört başı mamur muhtariyeti tehlikeli şekilde baltamak eğilimindedir. C.H.P., A.P. nin millî müesseselerimiz hakkındaki olumsuz fikirleri ve kanılarını bildiği için elbirliğiyle üniversitelerimizdeki düşünce özgürlüğünü kolaylıkla kısıthiyebileceği kamsındadır.

Üniversitelerimizin geçici olarak maruz kaldıkları bugünkü illet, bütün memleketin maruz kaldığı genel bir illetin ancak mevzûî bir yansımasıdır. Daha dün C.H.P. milletvekili Celâl Sungur, Bütçe Karma Komisyonunda devlet dairelerimizin maruz kaldıkları «özel kalem müdürü ve bayan sekreter saltanatından» ve «Avrupa seyahat hastalığından» yakınmadı mı? Üniversitelerdeki bir kısım öğretim üyelerinin Özel Yüksek Okullardaki ek görevlerini yermek, ama devlet hayatımıza musallat olan ek görev illetini görmemek, suin-yetin tâ kendisi değil midir? Sermayenin bilim sevgisini sömürmesi, şüphesiz kendi bünyesine uygun binlerce olumsuz davranıştan ancak birisidir. Ama sermaye ce olumsuz davranıştan ancak birisidir. Ama sermayeye harçlarının arttırılmasını rektörlüklere telkin eden, ve öğrencilerin haklı mukavemet karşısında kabahatli bu kurumlara yükleyerek kararı geri aldirtan ve böylelikle üniversitelerimizi rezil eden yine C.H.P. değil midir? Üniversitelerdeki eğitim potansiyelini ek derslane ve laboratuvarlarla hayata uygulamak imkânı varken, üniversitelerimize bu imkânı daima reddeden C.H.P. ye musallat o Malthus'çu zihniyet değil midir?

Milli Birlik İdaresi üniversitelerimiz için gereken reformu yapmıştır. Gaza zam vergi reformu olmadığı gibi, üniversite muhtariyetini baltalamak ve düşünce özgürlüğünü kısıtlamak da bir reform değildir. Halkımız ve aydınımız, reforma muhtaç olan müesseselerimizin başında üniversitelerimizin değil, C.H.P. nin geldiği kamsındadır.

Bu konuda daha geniş bir analiz, Sosyal Adalet, okuyucularına bu sayıda sunmaktadır.

SAGLIK HİZMETLERİNİN SOSYALİZASYONU

Çömbece basın'ın Kongo olayları patlak vermeden önce diline doladığı «yamyam öyküleri» nin konusunu sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu teşkil ediyordu. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının 224 sayılı kanun gereğince sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu için giriştiği olumlu çabalar, bazı çevreleri için başında tedirgin etmişti. Daha yakın zamanda, «sosyalizasyon» kelimesinin bir kötü koştugunu beyan eden bilim (!) adamları çıkmıştı. Geleneksel çıkar çevreleri, halktan yana olan herşeye karşı çıktıkları gibi, Sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonuna da karşı çıkıyorlardı. 224 sayılı kanunun ilk olarak Muş'ta yürürlüğe girmesini önleyemediler; fakat onu kamuoyuna kötü göstermek, uygulanamaz hale getirmek için fırsat gözliyorlardı.

Sosyalizasyonun 1963 yılında Muş ilinde uygulanması ile ilgili özel bir rapor, bilinmez nasıl, Çömbece basına ulaştırılınca sosyalizasyona karşı gürlütülü bir kampanya açıldı. Rapordan «özenle» seçilmiş bazı cümleler, raporun bütününden haberdar olmayan kamuoyuna karşı, sosyalizasyonun fiyaskoyla sonuçlandığını iddia ve isbat etmek için kullanılmak istendi. Ve kullanıldı.

Bir defa, raporda sözü edilen aksaklıklar sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu sonucu ortaya çıkmış ve sosyalizasyona bağlı aksaklıklar değildir. Tersine, ancak

sosyalizasyonun sistemli bir biçimde uygulanmasıyla ortadan kalkabilecek aksaklıklardır. Çünkü bir rüzgârda damı uçan çürük çarık sağlık ocakları mütahhitlere, yani özel sektöre yaptırılmıştır. Sosyalizasyon bölgesinde ihtiyaç duyulmayan pahalı ilaçlar, Bakanlığın merkez teşkilâtından, yani sözü edilen raporun el altından özel sektörcü basına ulaştırıldığı teşkilâtın seykedilmiştir. Sonra, etrafında bu kadar gürlütü kopartılan raporun sonuç kısmından aşağıya aldığımız iki cümle, bir kısım basının mutad sahtekârlığını açıkça gösterir sanıyoruz. Raporu yazan mütehassusa göre : «Raporun birinci kısmında belirtilen bütün aksamalara rağmen, sosyalleştirilmiş sağlık hizmetlerinin bu memleket şartlarına en uygun ve topluma yapılabilecek en iyi sağlık hizmeti olduğu husundaki inancım asla sarsılmamıştır. Çünkü aksamalar sistemin bizzatı kendisinden değil, tatbik edilmişindeki hatalardan ileri gelmektedir.»

Sosyalizasyonun tatbik edilmişindeki hataların bir kısmı, raporu kendi çıkarları için kullanmak isteyen özel sektörcü basında yayımlandı. Tümünü için şunu söyleyebiliriz : Sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu, ancak özel çıkarlara göre işleyen sistemin bütününde sosyalizasyonla uyumlu köklü dönüşümler yapılırsa hatasız ve kazasız uygulanabilir.

NEDEN ORTAK PAZAR?

1 2 Eylül 1963 günü Ankara'da imzalanan Ortaklık Anlaşması 1 Aralık 1964 künü yürürlüğe girdi; yani Türkiye Ortak Pazara (Avrupa Ekonomik Topluluğuna) «resmen» sokuldu.

Nedir Türkiyeyi yönetenlerin Türkiyeyi Ortak Pazara sokmaktaki amaçları? Bunu, yöneticilerin davranışına bir rasyonellik izafe ederek araştıracamız. Bu varsayım altında, baştan belirtmek istediğimiz nokta şudur : Ortak Pazarın Kuruluş ve İşleyiş amaçlarıyla Türkiye'deki egemen çevrelerin ekonomik ve siyasal çıkarları arasında tam bir uygunluk vardır.

Ortak Pazar birbirine ayrılmaz biçimde bağlı ekonomik ve siyasal şartların ürünüdür. Sosyalist sistemin Dünya çapındaki gelişmeleri tekelci kapitalizmi hem karşıdan, hem de, emperyalist ülkelerdeki emekçi sınıfların ekonomik ve siyasal mücadeleleri aracılığıyla, içten tazyik etmektedir. Bu durum karşısında uluslararası tekelci kapitalizmi ortak çıkarlarını ortak bir örgütte temsil etmek zorunda kalarak Avrupa Ekonomik Topluluğunu kurmuştur. Bu zaruretin tayin ettiği ekonomik ve siyasal tedbirlerin bütünü Ortak Pazara karakterize eder. Hem ideolojik bakımdan, hem de Ortak Pazarın kurucusu 6 gelişmiş Avrup Ülkesinde yatırılmış sermayesi bakımından, Birleşik Amerika da Ortak Pazara desteklemek durumundadır. Kurucu Ülkelerin az gelişmiş ülkelerle özellikle «ortak üyelik» şeklinde kurduğu ve kurmak istediği ilişkiler, Ortak Pazarın emperyalist niteliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Ortak Pazarın bu özetlenen niteliği, Türk egemen çevrelerinin Ortak Pazara girmekten ne yararlar umduğunun anlaşılmasını sağlar.

Bir defa Ortak Pazarın genel siyasal amacı, yani Sosyalizme karşı olmak niteliği, Türkiye'deki egemen sınıfların nesnel durumlarına uygun bir amaçtır.

Ayrıca az gelişmiş denilen ülkelerin ancak yabancı sermaye yatırımlarıyla içinde buldukları «az gelişmişlik kısır döngüsünden» kurtularak kalkınma yoluna girebilecekleri görüşü de, egemen çevrelerimizin kalkınma felsefesiyle tam bir uygunluk halindedir. Bu görüş, bilindiği gibi Ortak Pazara vücut veren tekelel kapitalizmin çıkarlarına sıkı sıkıya bağlıdır. O halde Egemen çevrelerin ekonomik kalkınma için zorunlu gördüğü yolla, Ortak Pazar kurucu ülkelerinin ekonomik çıkarları arasında da tam bir uygunluk vardır.

Türkiyenin Ortak Pazara sokulması, bize kalırsa, bu ikili uygunlukla açıklanabilir.

Burada «siyasal» amaç birliği üzerinde durmayı gerekli bulmuyoruz. Ancak yabancı sermaye yatırımlarıyla ilgili ekonomik amaç üzerinde kısaca duracağız.

Bu konuda iki varsayma göre konuşulabilir. Ortak Pazara girmek, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını arttırıcı yönde ya etkiler, ya da etkilemez. Etkilemezse, yönetici çevrelerin Ortak Pazara katılma nedenlerinden biri dayanaksız kalır. Bu, pek zayıf bir olasılık değildir. Ortak Pazar içinde kutuplaşma etkisiyle gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere sermaye akımı Türkiye için bu sonucu verebilir.

Ortak Pazara girmek Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını arttırıcı bir etki de yapabilir. Bu da pek zayıf bir olasılık değildir ve gerçekleşirse yönetici çevrelerin bu konudaki hesabı doğru çıkmış, Ortak Pazara katılma nedenlerinden biri daha temellendirilmiş olur. Ne var ki bu olasılığın gerçekleşmesi, bütün olarak Türkiye ekonomisi ve emekçi halk yığınları için, yani Türkiye nüfusunun % 98 i için felâketli sonuçlar verecektir. Bu sonuçlar üzerinde de burada uzun boylu durmayacağız. Yalnız yabancı sermaye yatırımlarının yüksek bulunduğu Güney Amerika ve Afrikanın sömürülmüş ülkelerindeki durumu hatırlatmakla yetineceğiz.

Kısaca, Ortak Pazar Türkiye ekonomisini tam bir sömürge ekonomisi durumuna getirmek yönünde büyük etkiler yapacaktır.

Esas olarak siyasal bağımsızlığa sahip ülkelere sömürge ekonomisi içinde yaşamağı kabul ettirebilmek için, ülkenin en gerici çevrelerinin, hangi şekil altında olursa olsun, siyasal iktidarda bir tekel kurması şarttır. Türkiyeyi Ortak Pazarın emperyalist ilişkileri içinde tutmak isteyen uluslararası tekelel kapitalizm, bu şart gereği, iç politikamızda da gittikçe artan bir dış müdahale şeklinde kaderimizi büsbütün eline alacaktır.

Diğer bir deyimle, Ortak Pazar üyeliği, memleketimizin bugünkü geri iktisadi yapısını olduğu gibi muhafaza etmek ve hiçbir sanayileşme ümidi bırakmamak şeklinde bir etkisi olacaktır.

Yönetici çevrelerin umutları gerçekleştiği takdirde, Ortak Pazara sokulmamızın kaçınılmaz sonuçları, kanımızca bunlardır.

HUZUR MESELESİ VE TOPLUMCU AKIM

Memleketinde siyasal huzurun sağlanması geçen ay içinde kamu oyunu işgal eden başlıca bir mesele olmuştur. Huzursuzluğun nedeninin sadece siyasal olduğunu sanan yönetici çevreler, meselenin partiler arası toplantılar yaparak çözümlenebileceği kanısında idiler. Biz huzursuzluğun çok daha derin sebepleri olduğu ve ancak memleket hayatının çeşitli kesimlerinde köklü dönüşümlerle yapılması suretiyle bu huzursuzluğun giderilebileceği kanısındayız. Ancak biz burada başka bir meseleye, partiler arası huzur toplantılarına Türkiye İşçi Partisi'nin davet edilmemiş olmasına değineceğiz.

Türkiye İşçi Partisi'nin huzur toplantılarına davet edilmemiş olmasını, yönetici çevrelerin demokrasi anlayışındaki kısırlığı ortaya koyan çok önemli bir olay telakki ediyoruz. Bilindiği gibi, demokrasi bir denge rejimidir. Bu denge ancak, herçesit fikir cereyanlarını ve menfaatleri temsil eden siyasal partilerin kurulmaları ve memleket meselelerinin çözümlenmesinde serbestçe rol oynamalarıyla sağlanmış olur. Gene bilindiği gibi, memleketimizde emeği ve köklü dönüşümleri temsil eden tek siyasal teşekkül Türkiye İşçi Partisi'dir. Böyle olunca T.İ.P. ni demokratik siyasal mekânizmanın bir parçası telakki etmemek ve onu bu mekânizmanın dışına itmek demokrasiye kastetmek demektir.

Kaldı ki bu çabalar boşunadır. Tutucu hâkim çevrelerin ve onların partilerinin kendilerine eşit bir yer vermek istememelerine rağmen, T.İ.P. memleketinde gittikçe yayılmakta ve benimsenmektedir. Bir taraftan parti teşkilâtı hızla gelişmekte, diğer taraftan da etken çevreler, özellikle üniversite gençliği arasında bu partiye karşı ilgi ve sempati gittikçe artmaktadır. Bunun en yakın kanıtı, T.İ.P. Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın geçen ay içinde üniversite gençliği tarafından tertiplemiş olan iki açık oturuma davet edilmiş, alâka ile dinlenmiş ve şiddetle alkışlanmış olmasıdır. Okuyucularımız bu açık oturumların tafsilâtını ileriki sayfalarımızda bulacaklardır.

Türkiye İşçi Partisi PROGRAMI

Isteme Adresi : Ankara Caddesi No. 40
Cağaloğlu - İSTANBUL

ya da

Atatürk Bulvarı No. 103/4
Yenişehir - ANKARA

96 Sayfa 5 Lira

SIYASİ PARTİLER KANUNU ya da « ince demokrasiye paydos »

İKİ KERE İKİ

1 — Anayasamıza göre siyasî partiler ister iktidar-
da, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasî ha-
yatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Öyleyse, Anayasa çiğ-
nenmeden siyasî partilerin «demokratik siyasî hayatın
vazgeçilmez unsurları» olmak niteliğine dokunulamaz.

2 — Anayasa siyasî partilerin dışına çıkamayacak-
ları sınırı kendisi çizmiştir. Buna göre siyasî partilerin
tüzük, program ve eylemleri :

- a) İnsan hak ve hürriyetlerine dayanan de-
mokratik ve ilk Cumhuriyet ilkelerine,
- b) Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği
temel hükmüne uygun olmak zorundadır.

Bu sınırı daraltan her kanun anayasaya aykırı ol-
mak durumundadır.

3 — Siyasî Partiler Kanun Tasarısı, siyasî parti-
lerin amaç, program ve tüzüklerini ayrıntılı bir biçim-
de düzenliyerek Anayasanın getirdiği özgürlükleri kısıt-
lamaktadır. Bu, Anayasa Hukuku ilkelerine aykırıdır

4 — Anayasayı korumak gerekçesiyle hazırlandığı
söylenen Siyasî Partiler Kanunu Tasarısı, baştan aşağı
Anayasaya aykırı düşünce ve tedbirlerin ürünüdür.
Hiçbir şey kendisine aykırı düşünce ve tedbirlerle ko-
runamaz.

AYKIRI DÜŞÜNCELER

Tasarıya temel olan düşünceler Anayasaya açıkça
aykırıdır. Gerekçede Türk siyasî hayatının asıl ihtiyacı
olarak her iktidarın kendi çıkarına göre anlayıp uygu-
lamasına uygun bir Millî Dayanışma hedefi gösteril-
mektedir. Böylece Anayasanın Temel ilkeleri bir bütün
halinde bir yana bırakılarak, «asıl ihtiyaç» diye Ana-
yasa dışı bir kavram ortaya atılmaktadır. Tasarı Kan-
unlaşırca, bu kavram her türlü diktatörlüğe hukuki
bir dayanak olabilir.

Ayrıca Gerekçenin dikkatli bir incelenmesinden çı-
kan sonuç, Anayasamızın siyasî partiler için koyduğu
«serbestçe faaliyette bulunurlar» ve «siyasî hayatın
vazgeçilmez unsurlarıdır» gibi açık buyruklarının, Ta-
sarıyı kaleme alanlarca geçen asırdan kalma, eskimış
prensipler gibi gösterilmek istenmesi olacaktır.

DİKENSİZ GÜL BAHÇESİ

Siyasî Partiler Kanunu Tasarısı, siyasî partileri
hizaya sokmakla da hızını alamamaktadır. Eli değmiş-
ken, dernek adına layık bütün dernekleri kapamayı da
öngörmektedir. Toplum ve Devlet düzenini ve genel
olarak kamu faaliyetlerini etkileyen bütün dernekler
kapatılacaktır. Bu nitelikte olmayan kuruluşlara der-
nek denebilip denemeyeceği hayli söz götürür. Vatan-
daşların tek başına oldukları gibi, toplu olarak da Dev-
let ve toplum düzeni üzerindeki görüşlerini belirtip sa-
vunabilmeleri Anayasaca teminat altında olduğuna
göre, derneklerde değgin Tasarı hükmü de Anayasaya
açıkça aykırıdır. Ve bu hükmün özellikle Sosyalist Kültür
Derneğini gözettiği de herkesçe anlaşılmıştır.

Bu düşünceler üzerine kurulan Tasarı, siyasî parti-
leri iktidarın karşısında bir *accessoire* haline getirmek
için akla gelen bütün tedbirleri bir araya toplamıştır.
Tasarı kanunlaşırca, siyasî partiler siyasî güç ve gö-
revleri asgariye indirilmiş ve iktidarın kişilsiz uydu-
ları durumuna getirilmiş düzmece kuruluşlar niteliğine
bürüneceklerdir. Bu duruma düşürülmüş partilere, ül-
kemizde demokrasinin varlığına ve Anayasa egemenli-
ğine sözlü münakaşatlarla umuduyula tahammül edi-
lecektir. Aslında arzulanan şu bildiğimiz «Dikensiz Gül
Bahçesi» dir. Yani siyasî partilerin ulusal hayat için-
deki fonksiyonları daraltılacak ve aslında demokrasinin
temelinde yatan denge rejiminin gerekleri, millî
dayanışmaya aykırılık tehdidiyle önlenecektir. Siyasî
Partiler Kanununun asıl amacı budur.

Tasarıyı kaleme alanların samimiyetsizliğine mad-
de madde örnekler gösterilebilir ve bu yapılmıştır. (Ba-
kınız : T.I.P. in Siyasî Partiler Kanunu ile Anayasa
Hakları Nasıl Kısıtlanıyor adlı incelemesi. İstanbul :
1964)

Fakat bir husus, derin bir incelemeye gitmeden de
belirgindir: Tasarıyı kaleme alanlar, nedense iktidarların
seçimlerle değişebileceğini hesaba katmamış gibi
görünmektedirler.

Paris'te Nazım Hikmet'e Saygı

NAZIM HİKMET'İN ANISINA SAYGI İÇİN 15 ARALIK 1964 SALI GECE Sİ PARİS'TE, PLEYEL KONSER SALONUNDA BİR TOPLANTI DÜZENLENDİ. SOKAĞA KADAR TAŞAN BİR KALABALIGIN İZLEDİĞİ BU TOPLANTIDA CONSTANTİN SİMENOV, ARAGON GİBİ ÜNLÜ YAZARLAR NAZIM ÜZERİNE KONUŞTULAR. JEAN LURÇAT, JEAN PAUL SARTRE BİRİR MESAJ GÖNDERDİLER. KONUŞMALARIN UZUNLUĞU VE ELİMİZE GEÇ GEÇİŞİ YÜZÜNDEN, NAZIM HİKMET'E SAYGI TOPLANTISININ HERHALDE EN İLGİNÇ BELGESİ OLAN SARTRE'İN MESAJINI KISALIGI VE İÇTENLİĞİ NEDENİYLE TAM OLARAK YAYINLIYORUZ.

JEAN PAUL SARTRE

TÜSTAV

«Büyük ozan Nazım Hikmet'e duyduğunuz saygıya bu mesajla katılmak istiyorum. Yazdıklarının güzelliğini ve güçlülüğünü başkaları benden iyi anlatacak. Ben herşeyden önce onun insan olarak büyüklüğünü ve kabına sığmaz enerjisini hatırlatmak istiyorum. Onu ağır hastalığı sırasında tanımış, yaşamak ve savaşmak iradesi karşısında şaşır kalmıştım. Ama beni asıl etkileyen onun hüzünlü ve alaycı uyanıklığı oldu. Eziyetlerden, ölümlerden kaçıp kurtulan bu adam —başkalarının yapacağı gibi— dinlenmiyordu. Biten hiçbirşey yoktu onun için. Dıştaki düşmanla savaşması ve de içteki dostların hatalarına karşı kardeşçe bir savaşı sürdürmesi gerekiyordu. Herkesle birlikte barış uğruna, emperyalizme ve faşizme karşı savaştığı sırada bile, Moskova'da oynanan bir piyesinde, bürokrasinin tehlikelerine karşı arkadaşlarını uyarıyordu. Ne militan disiplininin geçti ne de yazar eleştiriciliğinden. Bu çeliş-

meyi sonuna kadar yaşadı. Bu sürekli gerginliktir ki, son yıllarda, mahpusluktan artakalan güçlerini de yedi bitirdi. Ama asıl bu yönüyle bugün bir örnek insan olarak kalıyor aramızda.

Vefalı dost, yiğit militan, insan düşmanlarının amansız düşmanı, her yerde hizmet etmek ama hiçbirşey görmezden gelmek istemiyordu. Biliyordu ki, insan yapılacak birşeydir ve hiçbir yerde yapılmamıştır. Gereklili olan, durmadan düşmanla savaşarak kendi kendini yaratmaktır; Sözün kısası, Pascal'ın hristiyan için dediği ve bugün militan için, Nazım Hikmet dolayısıyla aydın militan için denebileceği gibi, «asla uyumamak» gerekliydi. O asla uyumadı. Harikulâde olan şudur ki, ölümünün ilk ve son uykusu oldu.

Durup dinlenmeden nöbet tutan bir insanın eserleri, ölümünden sonra da, sizin için aynı işi yapıyor.»

Sosyalist Plânlama Nedir?

CHARLES BETTELHEIM

Ünlü Fransız ekonomisti Prof. Charles Bettelheim'in 17 Mayıs 1963 te Cezayir Üniversitesinde «Sosyalist Plânlama» hakkında vermiş olduğu konferansı aynen okuyucularımıza sunuyoruz.

Son yıllarda ortaya çıkan muğlak bir terminoloji ve bu terminolojinin pek de uygun bir biçimde ifade edemediği yeni ekonomik olaylar dolayısıyla, üzerinde durmak istediğim sorun hayli karışık bir hale gelmiş bulunuyor.

O halde açıklamama baştan bir kaç noktayı tesbit ederek başlamam gerekiyor.

Birinci nokta terminolojiyle, tabii onun da ötesinde bu terminolojiyi yaratan, ya da bu terminolojiden çıkan kavramların bütünüyle ilgili.

Esas olarak, piyasa ekonomisi plânlı ekonominin tam karşısına konulabilir.

Piyasa ekonomisinde hayati kararlar kişiler tarafından ve kişilerin özel çıkarlarına göre alınırlar:

Kapitalist ekonomi, piyasa ekonomisinin en gelişmiş şeklidir. Bu ekonominin ayırdedici özelliği, bir iş-gücü piyasasının varlığıdır. Çünkü emekçiler üretim araçlarından yoksun ve bu yüzden yaşayabilmek için emek güçlerini satmak zorundadırlar. Üretim araçları sayıca az bir toplumsal sınıfın, kapitalist sınıfın tekelindedir. Bu sınıf, artık-değer şekli altında üretimden en büyük payı almak suretiyle üretim araçlarını «nemalandırır».

Kapitalist ekonominin egemen olduğu bir toplumda üretim hacmini ve sermayenin yeniden üretilmesi şartlarını nesnel ekonomik kanunlar tayin eder.

Bazılarının *Indicative* plânlama (yol gösterici plânlama) dediği kapitalist programlama, yeniden üretimin ve üretilen şeylerin toplum içindeki bölüşülmesinin şartlarında esaslı bir değişiklik yapamaz. Çünkü üretim ilişkilerini, mülkiyet ilişkilerini olduğu gibi bırakmaktadır.

Kapitalist ekonominin karşısında sosyalist ekonomi bulunur. Bu düzende emekçiler üretim araçlarının ortaklaşa sahibidirler. Ne iş-gücü piyasası mevcuttur artık, ne de kelimenin gerçek anlamıyla sermaye piyasası. Sosyalist ekonominin işleyiş ve gelişmesinde piyasa mekanizması yerini tamamen plânlamaya bırakmıştır. Sosyalist tekrar-üretim şartları plânlı belirlenir. Fakat bu, geçici bir dönemde, piyasa mekanizmasının hiç bir rol oynamıyacağı anlamına gelmez. Hayli uzun da sürebilecek bir geçiş döneminde, özellikle para gibi, mübadele ekonomisinin bazı kategori ve ilişkilerinin mevcut olduğu bir dönemde, piyasa ekonomisi plânlamaya nisbeten bağlı olarak gene de bir rol oynayacaktır.

Ekonomik ve toplumsal bakımdan temel olgu şudur : Bu iki ekonomik sistem, yani kapitalizm ve sosyalizm, hem mülkiyet ilintilerinin niteliği bakımından birbirine karşıt, hem de birinin işleyişini sağlayan mekanizmanın piyasa, öbürünün ise plân oluşu bakımından. O halde bu karşıtlık, sistemlerin işleyişindeki erek bakımında da ifade edilebilir: Kapitalist sistemin ereği kişisel kârdır, sosyalist sistemin ereği ise toplumsal ihtiyaçların karşılanması.

Başlarken de söylediğim gibi, bu karşıtlık nisbeten yakın bir döneme kadar açıkça görülebiliyordu.

Fakat şu son yıllarda, hiç değilse bazıları için, terminoloji biraz muğlak bir hale geldi. Bu terminolojik muğlaklığın objektif temel nedeni 1946-47 yıllarından beri bazı kapitalist ülkelerin «Plân» lar yapmış olmalarıdır. Üretim araçları üzerinde özel mülkiyet egemendir bu ülkelerde; Devlet, üretim araçları sahiplerinin çıkarını gözetir ve onlar tarafından denetlenir.

Gerçekte bu kapitalist ülkelerin ekonomileri plânlı ekonomi haline getirilemez; çünkü onlar daima hayati nitelikteki kararların toplumsal ihtiyaçları değil, fakat sadece kendi kârlarını arttırmayı düşünen üretim araçları sahipleri tarafından alındığı piyasa ekonomileridir. Böyle olunca bu ekonomiler kârin imtiyazlı bir sınıf yararına teşekkülü ve sermayenin tekrar üretimi kanunlarının buyruğundan çıkamazlar. Bu türlü ekonomilerde «Plân», plânlamaya yabancı ekonomik kanun ve mekanizmalar üzerinde yamanmış olur. Bazı gelişmeleri hafif etkilese de, karşıtallist ekonomilerde «plân» tayin edici bir rol oynayamaz.

Muğlaklık, plânlama teriminin bazılarınca hem gerçek anlamında, yani sosyalist plânlama anlamında, hem de ekonomik programlar hazırlama teknikleri için kullanılmış olmasından ileri geliyor. Ekonomik programlar, kapitalist ekonomiler üzerine onların temel kanunlarını değiştirmeye, özellikle kapitalizmi karakterize eden insanın insan tarafından sömürülmesini önlemeye yetmeksizin, gelir yamanırlar.

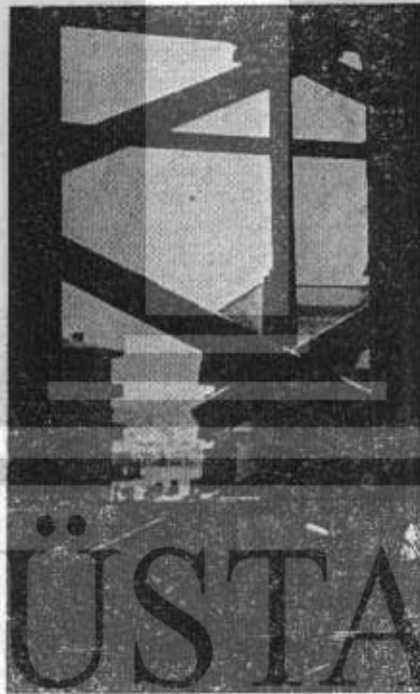
Plânlamanın ne olmadığı, özellikle sadece bir plân hazırlama tekniği olmadığı üzerinde uzun boylu duracak değilim. Sadece plânlı ekonomi-plânsız ekonomi, yani sosyalist toplum-kapitalist toplum ayrımının temelinde bulunan ana karşıtlık üzerinde durmak istiyorum.

«Bu bakıma bir ülke yönetici kişilerin düşünce ve niyetlerine göre değil, fakat sahip olduğu toplum yapısına ve fiilen yönetici bir rol oynayan sınıfların kimliğine göre sosyalist ya da kapitalisttir. Ne zaman bir ülkenin yönetimi emekçi sınıflar, en başta da işçi sınıfı tarafından sağlanırsa, o zaman sosyalist bir toplumun gelişme şartları gerçekleşmiş olur. Sadece bazı üretim araçları üzerindeki Devlet mülkiyeti sosyalizme doğru bir gelişme sağlamaya yetmez; aksi halde, burjuvazinin ortak egemenliğini arttırmak aracından başka bir şey olamayan burjuva devletçiliği, sosyalizme doğru bir gelişmenin başlangıcı gibi görülebilir. (Bu söylenenler, burjuva devletçiliğiyle gerçekleştirilen toplum yapılarının,

lerde iktidarı ele alıncaya emekçiler için yararlı olmayacağı anlamına gelmez.)

Ekonomik sistemler birbirlerinden sadece toplum yapıları, üretim ve mülkiyet ilintileriyle ayırıldırlar. Birbirlerinden farklı işleyiş mekanizmaları, farklı ekonomik kanunlar ve farklı gelişme hızları da bu sistem farklılığından doğar.

Kapitalist bir toplumda ekonominin işleyişi kendi başına ya da ortaklaşa çalışan özel mülkiyet sahiplerinin, ya da kapitalistlerin faaliyetlerine bağlı olduğu halde, sosyalist bir toplumda ekonominin işleyişi emekçilerin ve onların Devletin elindedir. Bunun sonucu olarak her

iki sistemde üretilen servetler farklı bir şekilde üleşilir. Birinde kâr var; bir artık-değer, bir insanın insan tarafından sömürülmesi var. Öbüründe kâr yok artık: Öyleyse herkese emeğine ve toplumsal ihtiyaçlara göre, toplumsal ihtiyaçların giderek daha iyi karşılanmasını gözeten bir gelişmenin gereklerine göre verilebilir.

Gelişme hızlarına gelince, sosyalist ülkelerin daha hızlı geliştikleri iyi bilinen bir olgudur. Bu ülkelerde plânlama iyi düzenlenir ve uygulanırsa, üretim artışı ve bunun sonucu genel yaşama seviyesindeki yükseliş

yılda % 7-10 oranında, bazan daha da fazladır. Oysaki gelişmiş kapitalist ülkelerde bu gelişme yılda sadece % 3-5 ve bazan daha da azdır. Az gelişmiş kapitalist ya da sosyalist-olmayan ülkelerdeki gelişmeler son derecede güçsüzdür; genel olarak yılda % 3 kadardır. Yani bu ülkelerde ortalama hayat seviyesi gerçekte yükselmemektedir; çünkü millî gelirdeki bu artış, kişi başına düşen millî gelirdeki artış üzerinde pek az etkili olmaktadır. (Çünkü aynı orana yakın bir nüfus artışı kişi başına düşen millî gelirin de artmasını önlemektedir.— K.S.)

Bir defa plânlamanın sadece bir teknik değil, fakat belirli tipte bir toplumun işleme biçimi olduğu kabul edilince, ancak sosyalizmin şartlarını gerçekleştirmiş, ya da gerçekleştirme yolunda olan, hiç değilse buna girişen toplumlarda plânlama yapılabileceği de kabul edilir.

Öyleyse, plânlama ya gelişmiş bir biçimdedir, (gelişmiş sosyalist toplumlarda) ya da esas temelleri atılmış bir geçiş dönemi biçimindedir. (Sosyalizmin kuruluş halinde olduğu toplumlarda). Küba'daki durum, bugün ikinci biçimdedir.

Şimdi şu iki noktayı inceliyeceğim :

- 1 — Sosyalist plânlamanın şartları,
- 2 — Sosyalist plânlamanın genel karakterleri.

Bunları incelerken, sorunları hayli gelişmiş bir sosyalist plânlama kadrosu içinde ele alacağım.

I — SOSYALİST PLÂNLAMANIN ŞARTLARI :

Gerçekleşme şartlarını açıkça belirtebilmek için, önce sosyalist plânlamanın çok genel bir tanımlamasından hareket edeceğim.

Genel terimlerle sosyalist plânlama, sosyalist bir ülkenin emekçileri tarafından, bir yandan toplumsal gelişmenin özellikleri ve nesnel ekonomik kanunlar hesaba katılarak, düzenli bir biçimde, üretim ve tüketim alanlarında varılacak hedefleri; bir yandan da bu hedeflerin içinde gerçekleşeceği en uygun şartların sağlanmasını tayin eden ortaklaşa bir eylemdir.

O halde sosyalist plânlama, temel ekonomik kararların emekçilere dayanmasını gerektirir. Bu gerekliliğin anlamı üç noktada belirtilebilir:

a — İlkin, bu gereklilik, sosyalist plânlamanın ancak para gücünden yararlanarak çalışmadan yaşayan toplum asalıklarının, sömürücülerin yok olduğu toplumsal yapılar da mümkün olduğunun ifadesidir.

b — İkinci olarak, birinci gerekliliği bir başka türlü ifade edersek, sosyalist plânlamanın ancak belli başlı üretim ve değişim araçlarının özel mülkiyetinde değil, toplum mülkiyetinde olduğu zaman mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Bu, belli başlı üretim ve değişim araçlarının millileştirilmiş olması demektir.

Burada esas olan, üretim araçları üzerindeki sosyalizasyonunun giderek yayılması için, ekonominin kritik noktaları denen büyük sanayi işletmelerinin, madenlerin, büyük ulaştırma araçlarının, büyük ticari işletmelerin, dış ticaretin, banka ve sigortaların topluma mal edilmesidir.

Kübada, 1959-1960 yıllarında, ancak bu türlü tedbirlerle sosyalist bir plânlamanın başlangıç şartları gerçekleştirilmişti.

Bu yönde ilk büyük tedbir 1959 mayısında toprak reformu kanununun çıkarılması oldu. Bu kanun toprak mülkiyetinin azami sınırını tayin ve tesbit ediyordu; belli bir miktara kadar olan toprağı kiracı ve yarıcılara vererek kiracılık ve yarıcılığı kaldırıyordu. Bu kanun, bir yandan belirli toprakların parasız dağıtılmasını öngörüyor, bir yandan da bugün ekilmiş toprakların en büyük kısmına sahip olan millileştirilmiş bir tarım sektörünü organize ediyordu. (1)

Kübada ikinci büyük sosyalist tedbir, 1960 Temmuzunda, bütün Amerikan mallarının millileştirilmesi kanunuyla alınmış oldu.

1960 ekiminde, büyük sanayi ve ticaret işletmelerinin, bütün bankaların millileştirilmesi, gehir konutlarının, içinde kira ile oturanlara verilmesi gibi tedbirlerle Küba burjuvazisi ekonominin etkili noktalarından uzaklaştırıldı.

1960 ekiminden çok önce, Kübalı ve yabancı kapitalistlerin ekonomik güçleri, Hükümetin buyruklarına uymayan işletmelere Hükümetçe el konulmasıyla ciddi şekilde tahdit edilmiştir.

Ancak bu köklü dönüşümlerden sonradır ki, 1961 Şubatında, Devlet Sektörünü yönetmek için merkezi kurumlar kuruldu. Ve aynı zamanda doğrudan doğruya Başbakanı bağlanan merkezi plânlama teşkilâtının gücü arttı.

Nihayet, ancak bundan iki ay sonra Küba İhtilâlinin sosyalist karakteri açığa vuruldu ve daha da sonra, Sosyalist İhtilâlin Birleşik Partisini kurmak için İhtilâlciler örgütleri arasındaki birleşmeler başladı. Böylece, 1962 yılı, Kübada sosyalist plânlamanın birinci yılı olabildi.

Sosyalist plânlama için gerekli değişmelerin hızı bu ülkede görülmemiş derecede yüksek oldu. Bu çabukluk genel bir zorunluluk sonucu değil, özel şartların bir ürünüdür. Öysaki Sovyetler Birliğinde, İhtilâlin zaferi ile Birinci Beş Yıllık Plân arasında on yıldan fazla bir zaman geçmişti. Birinci Beş Yıllık Plândan önceki yıllarda, piyasa ekonomisine nisbeten önemli bir yer bırakılmıştı, (Nep denilen Yeni Ekonomi Politikası dönemi), çünkü millî ekonominin bütünündü plânlamak için gerekli organizasyon şartları henüz mevcut değildi.

Belirtilmesi gereken şudur : Bir toplumda sosyalist yapının esas unsurları gerçekleştirilmedikçe, sosyalist plânlama söz konusu edilemez. Kapitalist mülkiyet, özel bankalar, özel ulusal ya da yabancı çıkarlar tarafından yönetilen bir para sistemi v.s. egemen oldukça, ekonominin bir plâna bağlı olarak değil, fakat kapitalist piyasanın gereklerine göre gelişeceği ortadadır. Bu demektir ki, üretimin nicelik ve niteliği, yaratılan gelirnin büyüklük ve dağılımı gibi en önemli ekonomik kararlar artık emekçilerin çıkar ve isteklerine göre değil, fakat üretim ve değişim araçlarına sahip olanların çıkar ve isteklerine göre alınacaktır.

İşte bu yüzden ki, daha önce de söylediğim gibi, hatta az çok benzer hazırlama tekniklerinden yarar-

lanmış da olsalar, bazan «indikatif plân» diye adlandırılan, ama gerçekte sadece bir ekonomik programlama olan şeyle, sosyalist plânlama arasında hiç bir ilgi yoktur.

Son tahlilde, ekonomik gelişmenin gerçek karakterini, ekonomik ve toplumsal gelişmeden en çok yararlanan toplumsal kategorilerle, Toplumun ve Devletin sınıf karakteri tayin eder.

c — Sosyalist plânlamanın üçüncü gerekliliği, ekonomik plânlamanın hazırlanma ve uygulanmasına emekçilerin aktif olarak katılmalarını sağlayan kanunî ve idarî bir yapının varlığıdır. Burada söz konusu olan, gerçek bir demokrasinin şartlarını, özgür bir teklif ve eleştiri ortamını gerçekleştirmeştir.

Bu şart gerçekleşmezse, plânlama ortak bir yapıt olamaz. Emekçilerin etkili desteğinden yoksun kahir, ekonominin bütün kaynakları seferber hale getirilemez.

Tabii ki, gerçek demokrasinin kurabileceği kanunî ve idarî yapının somut şekilleri, her ülkenin özel şartlarına, ulusal geleneklerine, gelişme ve sanayileşme derecesine ve tarihsel tecrübelerine göre çok çeşitli olabilir.

Bununla beraber, esas olan, emekçilerin ekonomik plânlamanın yapılmasına, özellikle kendilerini doğru dan doğruya ilgilendiren kısımların yapılmasına etkili bir biçimde katılmalarıdır.

Plânlamanın hazırlanmasına ve uygulanmasına emekçilerin etkili bir biçimde katılmaları şimdiye kadar asla kendiliğinden olmuş bir şey değildir- bunu da eklemek gerek. Yüzyıllar boyu emekçiler mülk sahiplerinin buyruklarına boyun eğdiler. Kendi kaderlerini kendi ellerine almaları için, emekçi yığınların kendilerine

(1) 1962 ekiminde yürürlüğe giren ve Kübada girişilen toprak reformlarının son safhasını teşkil eden ikinci toprak reformundan sonra, bir çiftçinin sahip olabileceği azami toprak miktarı 67 hektardır. Bu miktar Küba gibi extensif (yaygın) tarım ve hayvancılığın ağır bastığı bir ülkede, orta büyüklükte bir işletmeye tekabül eder.

tam bir güven duymaları, kendi öz örgütlerinden doğan kudretin ve kendi güçlerinin bilincine varmaları zorunludur. İşte burada yığınlardan çıkmış bir öncünün başgöstermesi mutlaka gereklidir. İdeolojik sâhâ ise burada işe karışmalıdır. Bu yüzden bilimsel sosyalizmin yayılması Sosyalizmin kuruluşunda daima esaslı bir rol oynamıştır.

Bilimsel sosyalizm hem emekçilerin kendi tarihsel rollerinin bilincine varma araçlarından biri, hem de sosyalist plânlamanın hazırlanıp uygulanabilmesi için gerekli somut tahliileri yapmağa yarayan bir araçtır.

Böylece, sosyalist plânlamanın genel karakterlerini incelemeye gelmiş oluyorum.

II. — SOSYALİST PLÂNLAMA NIN GENEL KARAKTERLERİ :

Sosyalist plânlamanın az önce verdiğim tanımlamasında, doğrudan doğruya olsun, dolayısıyla olsun, bir çok kavrama değinmiş olduk. Bu kavramların incelenmesi sosyalist plânlamanın bazı genel karakterlerini ortaya koyacaktır. Öyleyse bu kavramları ve herşeyden önce hedef ve erek, öncelik, düzenleme (coordination) ve nesnel ekonomik kanunlar gibi temel olanlarını ele alacağım.

a — Hedefler ve Öncelikler

Her plânlama ekonomik faaliyet için hedefler tayin eder. Bu hedeflerin, öncelik derecelerine göre, az veya çok bir önemi vardır. Tabii bu öncelikler değişmez nitelikte değildir, somut ekonomik ve tarihsel şartlara göre değişirler.

Sosyalist plânlamanın baş hedefi emekçilerin yaşama seviyesinin durmadan yükselmesi ve toplumsal ihtiyaçların artan bir ölçüde karşılanmasıdır. Bununla birlikte, bu hedefe devamlı olarak bazı ara hedeflerin gerçekleşmesiyle erişilebilir. Bazı dönemlerde bu ara hedeflerin bir kısmı öncelik kazanırlar. Örneğin, ulusal ekonomik bağımsızlığın sağlanması belirli bir dönem için birinci derecede bir önem kazanır, (ki bu tek önemli hedef demek değildir); bu durum bir süre için yaşama seviyesini düzeltme hedefinin kısmen ikinci plâna atılmasını gerektirir.

Bu türlü ara hedefler (ulusal ekonomik bağımsızlığın sağlanması, genişlemiş sosyalist tekrar üretimin temellerini gerçekleştirme v.s.) bütün bir tarihsel dönemde tayin edici bir rol oynayabilirler ve duruma göre sanayileşme gibi, tarımsal üretimin çeşitlendirilmesi gibi, dış ticaretin yapısını değiştirme gibi ve üretim tekniğinde büyük değişimler gibi daha başka hedefler tesbitini zorunlu bir hale getirebilirler.

Bu yüzden bütün somut ekonomik plânın hem nesnel olanakları, hem ihtiyaçları, hem ekonomik ve sosyal güçlükleri ve hem de her gelişme aşamasının önceliklerini hesaba katarak hazırlanması gerekir.

Ancak bütün bu elemanlar hesaba katılarak her dönem için somut üretim ve tüketim, yatırım, dış ticaret, eğitim, halk sağlığı v.s. hedefler tayin eden bir ekonomik ve toplumsal gelişme plâni hazırlanabilir.

Her dönemde çeşitli ihtiyaçların ne ölçüde karşılanabileceğini kabul edilen öncelikler ve ekonomik etkinlik kriterleriyle birlikte nesnel olanakların tayin edeceği açıktır.

Bir kısım ihtiyaçların önemi doğrudan doğruya toplum şartlarına göre takdir edilir, bir başka kısım ihtiyaçların öneminin takdiri piyasa mekanizmasına bırakılabilir; fakat her halde, sosyalist bir plânlama kadrosunda bütün bu işler daima plâna bağlıdır.

b — Hedeflerin Düzenleştirilmesi (Coordination'u)

Bir ekonomik plân hazırlanırken çözümü gereken temel sorunlardan biri hedeflerin coordination'u, düzenlenmesidir. Hedefler arasında bir düzenleniş yoksa, plân da yok demektir. Sadece aralarında hiç bir uyum, hiç bir uygunluk sağlanmamış kısmî programlar vardır; öyleyse bunların hep birlikte gerçekleşmeleri de mümkün değildir.

Hedefler arasında koordinasyon ve uygulunun araştırılması için çeşitli araçlar var. Bu araçlar tahmini bilançolar düzenlenerek elde edilirler. Tahmini bilançoların bazıları miktarlarla ifade edilir; işgücü bilançosu, enerji bilançosu, belli başlı ham maddeler ya da tüketim malları bi-

lançoları gibi; bazıları da nakdi değerlerle. Bütün bu tablolar bir araya gelerek, tahmini bir milli ekonomik muhasebeyi meydana getirirler.

Plânlama tekniklerinin bugünkü durumunda uyumlu bir hedefler bütünü, ardarda yaklaşımlar (approximations successives), yani bir tekrarlama (itération) yöntemiyle elde edilir. Ancak böyle bir yöntemin uygulanması sırasında, bizzat plânın hazırlanması için kabul edilmiş önceliklerle belirlenen en uyumlu bir hedefler bütünü, bir optimum, sistemli olarak araştırılabilir.

Bir plânın hazırlanması sırasında hedefler arasında aranan uygunluk, elbette nesnel ekonomik kanunlara uyulmasını, özellikle doğru ekonomik oranların gözetilmesini gerektirir.

Özetilip uyulması gereken ekonomik oranların bazıları mutlak surette zorlayıcı bir niteliktedir, bazıları da belli bir dönemin gelişme gereklerinin durumuna bağlı bir nitelikte. Böylece, yatırıma ayrılması gereken milli gelir oranı, milli gelirden istenen artış haddine ve geliştirilmesi gereken ekonomik faaliyetlerin niteliğine bağlı olacaktır.

Her ekonomik plân, yeni ihtiyaçları karşılayacak ve büyük bir olasılıkla bugünkünden başka öncelikleri kabul edecek olan bir sonraki dönemin ekonomik plânının da gerçekleştirme şartlarını hazırlamak zorunda olduğundan, hedefler arasında uygunluk arama gerekliliği, sadece mevcut hedefler için söz konusu değildir.

Plânlama karmaşık ve titiz bir teknik çalışma işi olduğundan, geniş bilgi toplanmasını sağlayan ve yeterli araçlarla donatılmış plânlama örgütlerinin kurulmasını gerektirir.

Bununla birlikte bir defa daha belirtmek gerekir ki, plânlama örgütlerinde yapılan ve başka bir yerde yapılması mümkün olmayan çalışmalar, aslında bütün emekçilerin katılımı gereken toplumsal plânlama çalışmasının sadece ve sadece bir kısmını teşkil eder.

Burada sosyalist plânlama tarafından çözülmesi gereken çeşitli sorunları incelemek için vaktimin olmadığı aşkâr. Bunlardan birkaçını sadece sayacağım : en uygun tek-

niklerin seçimi, çeşitli ekonomik faaliyetin entegrasyon derecesi, milli ekonominin milletler arası iş bölümüne katılma derecesi, bilimsel ve teknik araştırmanın gelişme şekli, teknik gelişmenin teşvik şekli, Plânın gerçekleşmesi için kurulacak örgüt şekilleri, paranın ve fiyatlar sisteminin rolü. Bütün bu sorunların, plânlı ekonomik gelişmenin çeşitli aşamalarında herbirine özgü özel çözüm şekillerinin bulunmuş olması gerekir.

SONUÇLAR

Sosyalist plânlama üzerine bir konuşma dolayısıyla incelemek, daha doğrusu şöyle bir değinmek istediğim sorunların birkaçı bunlardır.

Bitirmek için gene bir iki nokta üzerinde durmak istiyorum.

İlk olarak bir kere daha belirtilmesi gereken şudur ki, bir sosyalist plânlama ancak böyle bir plânlamanın toplumsal, ekonomik, siyasal ve temel yasal şartları mevcutsa tamamen gerçekleştirilebilir. Ama bu, sosyalist bir plânlama yapmağa girişmek için bütün bu şartların aynı anda gerçekleşmesi zorunludur anlamına gelmez. Genel olarak bütün bu şartlar, çok sayıda etkene bağlı olan bir hızla, ardarda gerçekleştirilebileceklerdir. Burada, sosyalizme giden yolların çeşitliliğinin bir görünüşü karşındayız.

Açıktır ki, bazı şartlar gerçekleşmedikçe, hiç bir toplumsal plânlama mümkün değildir. Fakat, bir defa bu asgari şartlar var olunca plânlama kendi kendine gelişebilir ve toplum ne kadar sosyalist bir karakter alırsa, plânlamanın sosyalist niteliği de o kadar belirgin bir hâle gelir. Bu türü bir süreç'in doğurduğu sorunlar, Sosyalizme doğru gelişen bir geçiş dönemi ekonomisinin sorunlarıdır. Özel nitelikteki bu sorunları incelemek beni konunun dışına çıkarır. Zaten eklemek gerekir ki, bu sorunların çözüm şekilleri son derece karmaşıktır ve her özel durumun açık, kesin ve somut bir tahlilini şart koşar.

Gerçekte, tıpkı sosyalist plânlama gibi, böyle bir tahlil de ancak toplumsal gelişmenin bilimi, yani bilimsel sosyalizmin temel olan teori tarafından aydınlatılmış ortaklaşa bir eylemin sonucu olabilir.

1965

BÜTÇESİ

ARSLAN BAŞER KAFAOĞLU

1965 yılına ait bütçenin Plân ve Bütçe Karma Komisyonunda incelenmesine başlanmıştır. Bilindiği gibi, bütçelerin 1963 yılındanberi Beş Yıllık Plâna göre hazırlanmış yıllık programlara uygun bir şekilde düzenlendiği belirtilir. Oysa bütçe programa göre değil, program bütçeye göre ayarlanır. Bu nedenle de bütçenin ana hatları belli olmadan yıllık program açıklanmaz. Bu yıl da böyle olmuştur.

1965 bütçe harcamaları 1964 bütçesinden 1 milyar 330 milyon fazla olarak 15 milyar 361 milyon liradır. Ancak 1964 bütçesinde % 10 civarında bir kısmının yapıldığı daha doğrusu gelirler yetişemediğinden giderlerin bir kısmından vazgeçildiği düşünülürse aslında 1965 bütçesi harcama hedefi, 1964 fiili harcamalarından 2 milyar 800 milyon lira veya % 20 fazladır. Ama 1965 yılı bütçesine giren giderlerin karşılığını teşkil eden gelirlerin de bu yıl içinde toplanmasına imkân yoktur. Bu nedenle 1965 bütçesinin de 1964 gibi, uygulama sırasında büyük değişikliklere uğraması mukadder görünüyor. Bütçenin, daha B.M. Meclisine sunulurken, uygulamanın bundan çok farklı olacağı bilinmesi, bu belgeye kamu oyu ve bilimsel inceleme bakımından verilen önemi oldukça azaltmaktadır. 1963, 1964 bütçelerinde yapılacağı Büyük Millet Meclisine ve kamu oyuna va-

adedilen bir çok hizmet, hükümet, plânın gelir hedeflerini gerçekleştiremediğinden yapılmamıştır. Özellikle sosyal adalet ve fırsat eşitliği bakımından en önemli olan Eğitim ve Sağlık harcamalarında kısmı yapılması, fakir halk tabakaları ile diğer gelir grupları arasındaki yaşantı farklarını artırıcı bir davranıştır. Kaldı ki, bütçe ile belirlenen hizmetleri yapmak üzere ve bütçe görüşmeleri sonucunda güven oyu isteyen bir hükümetin, bu hizmetlerden vazgeçilmesi halinde Büyük Millet Meclisine bunun nedenlerini anlatması, demokratik denetleme düzeninin kaçınılmaz bir zorunudur.

DEVLET GELİRLERİ ARTMIYOR

Gelir bütçesi, 1965 yılında plân'da gösterilen gelir hedeflerine uyulduğu izlenimi verilerek için alabildiğine şişirilmiştir. 1964 bütçe yılının ilk sekiz ayındaki tahsilât, 1965 bütçesi gelir tahminleri ile ilgili kurulamiyacak kadar düşük bir düzeydedir. 1964 yılında ekim ayı sonuna kadar tahsil edilen vergiler 7.5 milyar lira olup, geçen yıla göre 74 milyon lira eksiktir.

1964 yılında devlet gelirleri Ekim sonuna kadar bir artış göstermemiştir. Yıl sonuna kadar aynı durumun devam ederek 1964 yılı gelirlerinin 1963 yılı düzeyinde (11 milyar 440 milyon lira) kalacağını kestirmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda 1965 gelirlerinin bir yılda % 37 fazlasıyla 15 milyar lira civarında tahmin ederek bütçeye koymanın hesap ve istatistik mantığıyla bağdaşması olanaklı yoktur. Gerekçe, geçen yıla göre 1964 yılında devlet gelirlerinin azalışını bir çok nedenlerle izaha çalışmıştır. Bunlardan sadece bir tanesi, gelir vergisinde yıllık beyanname ödeme taksidinin Kasım ayına kayması nedeniyle 270 liralık tahsilât gecikmesi, kabul değer bir neden olabilir. Ama buna karşılık gelirlerin toplanışında en önemli etken olan ithalâtın bu yıl Kasım, Aralık, Ocak ve Şubat aylarında geçen yılın çok altında kalacağı unutulmamalıdır.

1965 yılı bütçesinde yapılan vergi-geliri tahminlerinde özellikle gelir ve kurumlar vergisi ile, ithalâtın alınan vergilerdeki şişirmeler derhal göze çarpmaktadır.

Gelir vergisinde oldukça iyimser bir şekilde 1964 teki sekiz aylık tahsilâtın yıl sonunda 2 milyar 135 milyon lirayı bulacağı tahmin edilmiştir. (Gelir bütçesi gerekçesi sahife 21). Ama bununla da kalmıyarak, 1965 yılında ancak 2 milyar 135 milyon düzeyinde kalacağı kabul olunan bu vergi hasılatının 1965 bütçe yılında 3 milyar lirayı bulacağı, yani % 40,5 artacağı tahmin edilmiştir. Böyle bir tahminin hiçbir iyimserlik sınırına girer tarafı olamaz. Aynı şey % 37,5 oranında artacağı tahmin edilen Kurumlar Vergisi hakkında da söylenebilir. İthalde alınan istihsal vergisinde tahmin edilen artış ise % 38,5 dur. Gerek ithalât hacminde ve gerekse vergi oranlarında 1965 yılında bir artış olmayacağından bu artış nedenini de anlamak zordur. Gümrük vergilerinde, surf tarifedeki yükselişe güvenilerek vergi hasılatının % 42,5 artacağı tahmin edilmiştir. Tarife

artışı dolayısıyla bir artış olacağı düşünülse bile ithalât hacmi artmıyacağına göre % 42,5 fiat artışı hakkı gösterecek bir etken ortada yoktur. Üstelik maliye ve bütçe politikası bakımından astronomik sayılabilecek bu artış oranlarını anlatacak bir bilgiye rastlamak olanaklı da yoktur.

VERGİ ADALETİ NEREDE?

Bütçe gerekçesinde ki bilgiler Vergi Adaletine de nereden nereye gelindiğini anlamak bakımından incelenmeye değer. Bilindiği gibi, 27 Mayıs devriminden sonra devlet hizmetlerinin en büyük ağırlığını dar gelirli halka düştüğü görüldüğü için, bu gelir grubunun vergi yükünü azaltmak amacıyla bazı adımlar atılmıştı. Bu arada bir yandan büyük oranlarda vergi gizlenen yıllık beyannamelerdeki vergi gizleme imkânları azaltılırken, öte yandan ücretlilerde bazı vergi indirimleri tanınmıştı. Bunun ilk sonucu olarak 1961 bütçe yılında alınmış ve vergi adaleti bakımından etkileri olumsuz olan dolaylı vergilerin (yani gazdan, tuzdan, bezden, sigaradan kısaca bir mal alımından alınan vergiler) vergi gelirleri içinde ki payı 1959 da ki % 66,2 iken, 1960 ta % 61,5 a, 1961 de ise % 60 a düşmüştür. Bu yıldan sonra vergi adaletinde yeniden bir geriye gidış başlamıştır. 1964 yılında eldeki rakamlara göre, dolaylı vergilerin genel vergi hasılatı içindeki oranı yeniden % 66 yı bulacaktır. Üç yıl içindeki bu hızlı olumsuz gelişme ciddi bir limit kırıcıdır.

Bütçe gerekçesi rakamlarına göre, mükelleflerin vergi beyanları fiat artışlarına rağmen gerilemektedir. 1964 yılında tahsil olunacak gelir ve kurumlar vergileri en iyimser tahminlere göre bile sabit fiatlarla 1961 den daha az olacaktır.

GÜÇSÜZ BİR BÜTÇE

Bütçelerin gelir tarafı fakir halk sınıflarının yararına olmayan bir durumdayken, gider tarafına ait tahsilâtler anlaşılmasın bir nedenle gerekçede verilmemek yolu tutulmuştur. Gerekçede bu bilgilerin eksikliği nedeniyle giderlerin tahvili için daha açık bilgilerin beklenilmesi zorunlu görünmektedir. Bu kesin tahvilleri ancak Sosyal Adalet'in gelecek sayısında verebileceğiz. Ancak burada eldeki sınırlı bilgilere göre varılacak ilk yargılar bütçenin lehine olamayacaktır. Gerekçenin 168 inci sahifesindeki 3 sayılı tablosunda yer alan bilgilere göre 1965 bütçesi aynen uygulanırsa bile halka götürülecek hizmetler bakımından hizmet gücü sınırlı ve yetersizdir. Bütçenin % 90,5 i ücret ve maaşlara ve kırtasiye, aydınlatma, ısıtma v.b., gibi yönetim giderlerine ayrılmıştır. Halkın ayağına götürülen giderler ise bütçenin sadece % 7,5 ini bulmaktadır.

Yukardaki ana çizgileriyle 1965 bütçesi; külfetlerin büyüğünü fakir halka yükleyen, işçisi ve köylüsü ile halka pek az hizmet götürebilen, uygulanma olanaklarından yoksun bütçeler zincirine layık bir son halkadır.

Türkiye Nüfusu

ve

Bazı Problemler

Devlet İstatistik Enstitüsü tarihçiler için çalışan bir kurum olmaktan çıkarılmalıdır. Teknik olanakları mı eksik tamamlanmalı; başka ne yapmak gerekli ise mutlaka yapmalı fakat eskimemiş istatistik bilgiler sağlanmalıdır.

Beklenen sonuç yapılacak harcamaya değer.

KENAN SOMER

TARİHÇİLER İÇİN İSTATİSTİK

TÜRKİYE NÜFUSU : 1960...

Bazı «ciddi» gazeteler 1960 Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de dinsiz sayısının arttığını yazdılar da. Devlet İstatistik Enstitüsünün 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarını yayınladığını öğrendik. Ve böyle bir sayımın yapılmış olduğunu hatırladık. Bu 1964 yılının son günlerinde oldu. İçinde bulunduğumuz 1965 yılında yeni bir Nüfus Sayımı yapılacağı düşünülürse, bir önceki sayım sonuçlarının gerçekten büyük bir gecikmeyle yayımlandığı kabul olunur. Eskimemiş istatistik bilgiler daha çok tarihsel bir değer taşırlar. Çözüm bekleyen ekonomik ve toplumsal sorunların bilimsel bir açıdan ele alınabilmesi eskimemiş istatistik verilerin varlığını şart koşar.

Örneğin, bir toprak reformu sorunumuz var : 1963 yılında tamamlanan Tarım Sayımı Sonuçları henüz yayınlanmamıştır. Bir ekonomik gelişme sorunumuz var: 1964 yazında tamamlanan Sanayi Sayımı sonuçları henüz yayınlanmamıştır. Bu örnekler, Devlet İstatistik Enstitüsünün çalışma konuları sayısınca artırılabilir.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarihçileri için çalışan bir kurum olmaktan çıkarılmalıdır. Teknik olanakları mı eksik? tamamlanmalı; başka ne yapmak gerekli ise mutlaka yapmalı, fakat eskimemiş istatistik bilgiler sağlanmalıdır.

Beklenen sonuç, yapılacak harcamaya değer.

23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımının çeşitli konulara göre sınıflandırılmış sonuçları, 452 sayfa sayısıyla, güzel bir kitapta toplanmış. Bu türü yayınların bütün bilimsel araştırmalar için baha biçilmez bir kaynak değeri vardır. Türkiye nüfusu üzerine çeşitli konulara göre sınıflandırılmış bilgiler 15 kısımda toplanmış bulunuyor bu kitapta. Sınıflama konularından bazıları : Yaş ve cinsiyet, Anadil, Okur-yazık ve Tahsil dereceleri, Esas meslek, Çalışma durumu, Hane halkı. Her konuda ilgili bilgiler var. Yalnız Devlet İstatistik Enstitüsünün yayınladığı bu kitabın nerede ve ne zaman basıldığına dair bir kayıt göremedim. Enstitünün yayınları nerelere ve kimlere gönderilir? Bildiğim kadarı bu gibi yayınların ne olduğunu, nereye yaradığını bilen Dergi, Kurum ve Kişilere gönderilmemiştir bu kitap. Devlet İstatistik Enstitüsündeki dostlarımızın dikkatini çekmek isterim.

...VE NÜFUS PLANLAMASI

1960 sayımına göre de Türkiye Nüfusunun yaş grupları bakımından bölünüşü, öteden beri varolan bir eğilimin devam ettiğini gösteriyor. Bu eğilim, genel nüfus içinde 0—14 yaşlar arasında bulunan genç nüfus oranının nisbi fazlalığıdır. 1960 Ekiminde Türkiye'deki genç nüfusun sayısı 11 427 006 oranı da % 41. Faal yaşlardaki, yani 15—64 yaşları arasındaki nüfusun sa-

yısı ise 15 299 311 ve oranı % 55. Son olarak, 64 yaşından fazla olanların sayısı 978 732, oranı % 3,5. 49 771 kişinin de yaşları tesbit edilememiş ki, Türkiye şartlarında fazla sayılmaz. Yaş gruplarına göre bölünüşü bu özelliği gösteren nüfusa, demografiler «genç nüfus» adını verir. Türkiye Nüfusunun seyri izlenirse, hep genç nüfus olmak niteliğini koruduğu görülür. Sayım yılları itibarıyla ve yuvarlaklaştırılmış (%) oranlarla şöyle :

Yaş Grupları

Yıllar	0—14	15—64	65+
1935	41	55	4
1940	42	54	4
1945	40	57	3
1950	38	58	3
1955	39	57	3
1960	41	55	4

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılmasında en önem etken doğum olaylarıdır. Ölüm oranlarındaki azalmanın etkisi, bu bakıma önemli bir rol oynamaz. Bunun böyle olduğunu, 1940 yılından sonra 0—14 yaşlar arasındaki genç nüfus oranının azalan bir seyir izlenmiş olması da gösterir. Bilindiği gibi, İkinci Dünya Savaşı Yıllarında doğumlarda önemli bir azalma olmuştu. 1950 yıllarından sonra ise, doğum oranındaki artışlarla birlikte —ki başka nedeni ortalamaya evlenme yaşının küçülmüş olması tahmin ediliyor—, ölüm oranlarındaki muhtemel azalmalara rağmen, genç nüfus oranı da artan bir seyir izlemiştir.

Kısaca, genç nüfus oranının yüksekliği, genel doğum oranının yüksekliğine bağlanabilir.

Ekonomik açıdan genç nüfus oranının fazlalığı gelişmeyi güçleştiren bir şart teşkil edebilir. İki sebeple : Birincisi, faal yaşlardaki nüfusun genel nüfus içindeki nisbi önemini azaltacağı, ikincisi de, çalışan nüfusun bakmak zorunda olduğu «bağımlı nüfus» oranını arttıracığı için.

O halde, genel doğum oranında bir azalma, faal yaşlardaki nüfusun, genel nüfus içindeki nisbi önemini artırıcı yönde bir etki yapacaktır. Bu da ekonomik gelişme için uygun bir şart teşkil eder.

Türkiyeye karşılaştırılabilir durumdaki bazı Avrupa ülkelerinde de durum şöyledir :

Yaş Grupları

Ülkeler	Yıllar	0—14	15—64	65+
Yunanistan	1959	26,3	65,7	8,0
Bulgaristan	1959	26,2	66,4	7,4
Yugoslavya	1958	30,2	63,6	6,2
İspanya	1950	26,3	66,5	7,2

Kaynak : Dr. Orhan Türkay : Türkiye'de Nüfus Artışı ve İktisadi Gelişme (Doktora Tezi).
Ankara — 1962

Bu durum, Nüfus Planlamasından yana ekonomik bir kanıt olarak kullanılabilir. Ancak bu kanıt mutlak bir değer izafe etmek de doğru olmaz. Somut şartları daima göz önünde tutmak gerekir : Bir defa faal yaşlardaki nüfus, mutlaka faal nüfus demek değildir. Ayrıca, faal nüfusun büyük bir kısmını da, ülkemizde gizli işsizlerin teşkil ettiğini unutmamak gerek. O halde, faal yaşlardaki nüfusun nisbi öneminin artması, ancak istihdam ve teknoloji problemleri çözülmüş, ya da çözümlenme yolunda olan bir ortamda ekonomik gelişmeyi hızlandıran bir etken olabilir. Bu problemlerin çözümü ise, köklü yapı değişikliklerine bağlıdır. O halde, nüfus planlaması ancak köklü dönüşümlerle birlikte ekonomik bir yarar sağlayabilir. Bunun dışında, sadece kişisel özgürlükler bakımından bir önem taşıdığı kabul olunabilir.

TÜRKÇE KONUŞMAK

Türkiye nüfusunun, konuşulan ana diller bakımından sınıflandırılması sonuçları da hayli ilgi çekici. 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Türkiye'de ana dilli türkçe olanların sayısı 25 172 535 kişidir. Bu genel nüfusun % 90,7 si eder. Öyleyse, Türkiye nüfusunun % 9,3 kadarının ana dilli türkçe değildir. «Ana dillinden maksat, aile arasında mutad olarak konuşulan dildir. henüz konuşamıyacak çağda bulunan çocukların ana dilleri; anne ve babalarının konuştuğu ana dil olarak kabul edilmiştir.»

Önem bakımından, türkçeden sonra konuşulan ana dillerden ikincisini kürtçe teşkil ediyor.

Nüfus sayımında ana dilinin kürtçe olduğunu beyan edenlerin sayısı 1 847 674 kişidir. Bu nüfusun % 6,7 kadarını teşkil ediyor. Üstelik, bunların içinde sadece 707 174 kişi ikinci dil olarak türkçe konuşabilmekte, 1 140 500 kişi, ikinci dil olarak bile türkçe konuşamamaktadır. Ana dilli arapça, abazaca, acemce, arnavutça, boşnakça, çerkezce, gürcüce, lâzca ve pomakça olan öbür «islâm azınlıklarının» sayısı toplam olarak 521 946 kişidir. Ana dillerinin ermenice, rumca ve yahudice olduğunu beyan eden «diğer azınlıklar» ın sayısı 137 294 kişidir.

Günlük sorunlarımız incelenirken, yeni veriler sağlanana kadar, 1960 Genel Nüfus Sayımı sonuçları sık sık el atılacak değerli bir kaynak rolünü oynayacaktır.

Bu arada 1963 Tarım ve 1964 Sanayi sayımları sonuçlarının bir an önce yayınlanmasının taşıdıkları büyük öneme bir kere daha işaret etmekten kendimi alamıyorum. Unutmamak gerekir ki, toprak ve tarım reformları üzerine olsun, ekonomik problemlerimiz üzerine olsun, bütün söylenenlerin «bilimsel olmak» niteliğini taşıyanları bile, 1950 yıllarına ait verilerden yararlanılmaktadır. Bu arada hem çok zaman geçmiş, büyük değişiklikler olmuş, hem de, istatistik metodlarındaki gelişmeler herhalde daha iyi bilgilerin toplanması olanaklarını sağlamıştır.

Enflasyonun Suçu İşçilere Yüklenemez

ERGİN GÜNÇE

Bundan bir süre önce sermayeci sınıfın bir sözcüsü işçi ücretlerinin arttığını ve bunun sonucu olarak fiyatlar genel seviyesinde devamlı bir artma süreciyle yani enflasyonla karşılaşacağımızı ifade etti. Bu bizde de, ileri kapitalist ülkelerde de sık duyulan bir teranedir. Biz bu yazımızda sınıflar arası çatışmada hiçbir zaman, ama hiçbir zaman tarafsız kalmamış olan İktisat ilminde sözüntü ettiğimiz teraneye bir çeşit Bilimsel Dayanak teşkil etmiş bulunan ve İktisat dilinde «maliyet itmesinden doğan enflasyon» olarak anılan görüşleri ele alacak ve bu sınıf çıkarı koruyan tarafsız teorilerin olaylar ve İstatistikler karşısında nasıl çürüdüğüünü göstermeğe çalışacağız.

Maliyet itmesinden doğan enflasyon şu şekilde açıklanmaktadır :

1. Üretim etmenleri fiyatlarındaki artış tam malların fiyatlarını arttırmaktadır.

2. Bu sebep sonuç bağıntısı tek taraflıdır. Yani üretim etmenlerinin fiyatlarındaki artış tam malların fiyatlarındaki artışın bir sonucu değildir.

3. Üretim etmenleri içinde maliyet yönünden ağır basan işgücü olduğuna göre tam malların fiyatlarındaki devamlı artışın sebebi işgücü maliyetinin yani ücretlerinin artmasıdır.

Gelir dağılımını büsbütün adaletsiz hale getiren, halkın sırtına ek bir vergi gibi yüklenen ve kapkaççılıkla spekülasyonu ve karaborsacılığı

yaratan ya da arttıran enflasyonu bu şekilde izah eden teorilerin asıl muradı halka «söz kendi kendinizi ezersunuz, bu çektiklerinizin sebebi kendinizsiniz» demektir.

Bu teraneyi işleyen belli başlı beş değişik enflasyon teorisi vardır. Bunlar akli başında İktisatçılar tarafından teker teker ele alınmış, olaylarla karşılaştırılmış ve yanlışlıkları gösterilmiştir. Şimdi bu teorileri sırasıyla inceleyelim ve çürüklüklerini görelim :

BİRİNCİ TEORİ

Maliyet itmesi teorilerinin en basiti olan bu izah tarzına göre işçi sendikaları ücretleri devamlı bir şekilde ve hep beraber yukarıya doğru

TİP GENEL SEKRETERİ RIZA KUAS'IN

“ Seyfi Demirsoy işçi

Türk-İş Konfederasyonu Başkanı Sayın Seyfi Demirsoy'un Her Gün Gazetesinde (12 Kasım 1964) hayretle okuduğumuz bir demeci yayımlandı. Demecin, Demirsoy veya öteki yöneticiler tarafından yalanlanmasını bekledik. Bu bekleme boş çıktı. Onun için şimdilik şu cevabı vermeği gerekli gördüm :

Seyfi Demirsoy, iddia ediyor ki; Türkiye İşçi Partisi yöneticileri sendikaları parçalıyor, politika çamuru içine atıyor. Oysa Sendikaların politikaya fazla karışmaları işçilerin aleyhine oluyor.

Seyfi Demirsoy bunları söylerken bildiği bir gerçeği kasten kamufle ediyor. Kamufle ettiği bu gerçek ise şudur :

Sayet Sendikalarda bir parçalanma varsa, ki vardır, bu parçalanmayı idareli maslahatçı, neme lazımcı tutumuyla bizzat Türk-İş İcra Heyeti yapıyor. Kendine bağlı örgütlerin çirkeçlik ortada duran meselelerine kolektif bir inanç açısından ve toplumu bir gözle eğilmek cesaretini gösteremiyen Türk-İş İcra Heyeti, Hükümetin koştugu altına sığınıcı bir politikayı, kurulduğu günden bu yana, kişisel mutluluğu için ön görüyor. Bu hal ise, bütün işçi çevreleri ile Sendikalar arasında, (Türk-İş'in Hükümetin Selânik Şubesi) olduğu yolunda bir takım söylentilerin doğmasına yol açmış bulunuyor. Bunun sonucu olarak da Sendikalarımız parçalanıyor ve Türkiye'nin sosyal, ekonomik hayatında önemli bir rolü olması gereken emekçi sınıfı derebeyi kalıntısı bir düzenin çarkları arasına itilerek feda ediliyor.

Bu açık ve seçik gerçekleri bir kenara iterek, baştanbaşa yalan, baştanbaşa yanlış, baştanbaşa işçi sınıfı aleyhinde iftira mahiyetinde olan bu demeci ile Seyfi Demirsoy, işçi davasına ihanetinin yeni bir belgesini veriyor.

Seyfi Demirsoy herşeyden önce bilmelidir ki, T.I.P. ve yöneticileri işçilerin gerçek sendikalarda toplanmalarını ister, buna çalışır, bunu savunur. Çok iyi teşkilatlanmış ve öteki partilere bölünmüş olan sermaye çevrelerinin, İktidarı elde tutarak sömürme düze-

itmektedirler. Ücret ve fiyat artışları el ele yürümektedir. Oysa hiçbir ülkede ücret hareketlerini gösteren grafiklerle fiyat hareketlerini gösteren grafiklerde paralel eğriler bulunmamaktadır. Ayrıca fiyat hareketlerini gösteren eğriler çok daha oynaktır. İki eğri arasında bir zaman faslası ile ele alındıkları zaman bile bir paralellik görülmemektedir. Ücretlerin düşük olduğu zamanlarda fiyat hareketini gösteren eğrinin yük seldiği hallerde kolayca dikkate çarpmaktadır.

İKİNCİ TEORİ :

Bu izah şekli de enflasyonu sendikaların kuvvetinin artması olayına bağlama gayretindedir. Bunu istatistiklerle karşılaştırabilmek için tabiiyle «sendika kuvveti» ni tanımla-

mamız ve rakamla ifade edilebilir hale getirmemiz şarttır. Bunu ya sendikaya kayıtlı üye sayısı ya da sendikaların birikmiş fonlarıyla tanımlayabiliriz. Her iki anlamda da sendika kuvvetinde devamlı bir artış görülmektedir. Oysa fiyatlar genel seviyesi dalgalanan bir seyir takip ediyor. Eğer bu teori doğru olsaydı fiyatlarda muntazam ve devamlı bir artış müşahade edilecekti.

ÜÇÜNCÜ TEORİ :

Bu teoriye göre ise fiyatlar genel seviyesindeki artışın sebebi işçilerin eskisinden daha pahalı bir ömür sürmeleridir. Bunun sebebi her şeyden önce daha çok mal tüketmekte oluşlarıdır. İşçilerin tükettikleri malların fiyatlarında da fiyatlar ge-

nel seviyesine uygun bir dalgalanma olmaktadır. Fiyat ise maliyet ile kârın toplamına eşittir. İşçilerin pahalı ömür sürmeleri maliyet artışına, maliyet artışı fiyat artışına sebep oluyor. Fiyat artışı da, hayatı işçilerlikle karşılaştırabilmek için tabii için daha pahalı hale getirdiğinden sonuç olarak bir fiyat-ücret helozonuna rastlanıyor. Eğer dışardan bir müdahale olmazsa buyükseliş sonuza kadar gidecektir.

Bu teörinin istatistiklerle karşılaştırılabilmesi için ücret-fiyat bağıntısının katsayısını bilmek gerekir. Yani ücretlerdeki yüzde birlik bir artışın fiyatlarda ne kadar bir artışa sebep olduğunu bilmek zorundayız. Bu katsayı hesaplanmamış ve bunun 0.5 civarında olduğu bulunmuştur. (Bakınız : C. Dow, L. Dicks-Mireaux ve R. G. Lipsey, yazımızın sonunda gösterilen kaynaklar). Buna göre ücretler bir lira artarsa fiyatlar iki lira-lık bir artış göstermektedir. Demek ki işçilerin gerçek gelirlerinde bir azalma oluyor. Bunun sonucu olarak işçilerin tüketiminde de bir azalma oluyor demektir. Oysa teori işçilerin daha çok mal tükettiklerini dayanak olarak ileri sürüyordu. O halde ya bu sonuç yanlıştır ya da helezoni ücret-fiyat çeldiğmesi. Çünkü yukarıda sözü edilen katsayı ışığında ücretler meselâ birer artarken fiyatlar ikişer ikişer artacaktır. Meselâ aradan dört dönem geçtikten sonra ücretler 4 lira fiyatlar ise 8 lira artmış olacaktır. Her iki değişken de 8 lira artsa idi o zaman bu teori doğru olurdu. Oysa durum bu şekilde değildir.

TÜRK-İŞ BAŞKANINA CEVABI:

Dâvasına ihanet Etmektedir.”

nini sürdürmek isteklerine karşı T.İ.P., emekçilerin de teşkilatlanmasını ve kendi öz partileri olan Türkiye İşçi Partisinde Sendikalarda toplanmalarını ister. T.İ.P. yöneticileri bu isteklerinin her gün biraz daha gerçekleşmekte olduğunu görerek yarına umutla bakmaktadır.

Yıllarca, yalnız sermaye çevrelerinin ve toprak ağalarının menfaatlarını koruyan partiler içinde yer aldıkları vakit siyaseti baş tacı edenlerin, şimdi, aynı çevrelerin hâkimiyetini devam ettirmek için işçileri politika dışı tutma çabalarının arkasında yatan niyetleri gözden kaçırmayacak kadar açıktır.

Biz biliyoruz ki; Anaynsada yer alan sosyal ve ekonomik haklarımız, işçiler politik bir güç halinde daha kuvvetle T.İ.P. saflarında yer alarak iktidara gelmezlerse asla gerçekleşmeyecektir. Öteki partiler iktidarda kaldıkça, işçiler yine sefil, yine işsiz, yine perişan kalacaklardır. Köylümüzün, yoksul halkımızın durumunda, küçük esnafın yaşantısında iyiyeye giden bir değişiklik olamayacaktır.

Bunu bilmezlikten gelen Seyfi Demirsoy'a, işçi sınıfının hakları ve hürriyetleri uğrunda savaşınlara dil uzatmamasını, çamur atmamasını ihtar ederim.

Türkiye İşçi Partisi işçilerin, gerçek işçi sendikalarının en samimi en gerçek dostudur. Politikayı toplumsal ahlâka yaraşan bir dürüstlük ve cesaretle yürütür. Emekçi halkımızı, Atatürkçü aydınları, devrimci gençleri, yoksul köylümüzü iktidara getirmek amacıyla açıkça mücadele eder. Bu amacın gerçekleşmesini geciktirmeye çalışma niyetiyle çaba harcayanların sonları hüsrandır. Uyanan işçi sınıfının gücü, yalancı önderlere gereken dersi verecek ölçüdedir. Artık bize çamur atılmamasına ve iftiralara tahammülümüz kalmamıştır. Bundan böyle kimden ve nereden gelirse gelsin her saldırı, her iftira, her arka düşünce, bizden en iyi karşılığını görecektir.

RIZA KUAS

DÖRDÜNCÜ TEORİ :

Bu izah şekli ise maliyetin itme gücü ile kârlar arasında bir bağıntı kurmaktadır. Buna göre, kâr hadlerinin yüksek olduğu dönemlerde sendikalar ücret artışı taleplerini genişletmekte, kâr hadleri düşük olduğu zamanlarda ise bu talepler nispeten gevşemektedir. Bu teörinin olaylarla karşılaştırılması yanlış olduğunu göstermiştir. (Bakınız : R. G. Lipsey ve M. D. Steuer, 'The Relation Between Profits and Wages in the United Kingdom', *Economica*, May 1961.)

HERŞEY İNSAN İÇİN

Türk Ulusunun çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını amaç bilen ve bu yolda bilimsel çözüm yolu getiren tek siyasi kuruluş, Türkiye İşçi Partisidir.

Aşağıda okuyacağınız yazı, Partinin 1. Büyük Kongresinde kabul edilen Türkiye İşçi Partisi programından alınmıştır.

Enflasyonun suçu

Elde, kârların yüksek olduğu devrelerde ücretlerin yüksek olduğuna dair hiçbir delil bulunmamaktadır.

BEŞİNCİ TEORİ :

Bu izah tarzına göre ise maliyetin itme gücü doğrudan doğruya iktisadi faaliyet seviyesine bağlıdır. İktisadi faaliyet seviyesinde bir düşüklük (deflasyon ya da işsizlik) olduğu zaman sendikaların ücret talep etme gücü azalır, tam çalıştırma seviyesine yaklaşıldıkça ise bu güç artar. Bu teorinin yanlığı ise arabayla atın yerini karıştırmasıdır. Çünkü iktisadi faaliyet seviyesi toplam taleple ilgili bir şeydir. Burjuva iktisatçısı Keynes bu hususu General Theory adlı kitabında gayet iyi izah eder. Bu teori de böylece bir maliyet itme teorisi olmaktan çıkmakta ve sebep sonuç bağıntı sınırsız çeviren «Talep çekmesi» enflasyon teorileri arasına girmektedir.

Demek oluyor ki enflasyon âfetinin günahını işçilerde değil başka yerde aramak icap eder. Hele Türkiye gibi ücretlerin insanca yaşama seviyesinin altında bulunduğu bir ülkede kâr hadlerini (ki dünyanın en yüksek hâr hadleridir) indirmemek ve işçinin haklı ücret taleplerini «enflasyon geliyor» teraneleriyle bastırmak hiç ama hiç aldanılmaması gereken bir sermayeci safesatıdır.

Kaynaklar :

1. R.G. Lipsey, Introduction to Positive Economics.
2. R.G. Lipsey, «The Relation between the Rate of Change of Money Wage Rates and the Level of Unemployment in the United Kingdom 1862 1957» Economica, February, 1960.
3. C. Dow and L. Dicks-Mireaux, «The Determinants of Wage Inflation in the U.K.», Proceedings of the Royal Statistical Society, 1959.

Tarihin alışı içinde insan varlığı, kendinde ve kendisi için bir değerdir. Bundan ötürü, eşitlik ve hürriyet, insan varlığının ayrılmaz nitelikleridir.

Türkiye İşçi Partisi, insanın fizik ve moral gelişmesini destekleyen ekonomik, sosyal, politik bütün engelleri kaldırmayı, mutlaka gerçekleştirilmesi gereken bir amaç bilir.

İnsan, kula kul olamaz; insan sömürülemez. Türkiye İşçi Partisi, insan hak ve hürriyetlerine, sosyal adalet ilkesine gönülden bağlıdır.

Herşey insan için olduğu gibi, maddi ve manevi bütün zenginliklerin yaratıcısı da insandır, onun üretici emeğidir; bunun için emek toplumda en yüce değerdir. Bütün nimetler emeğe göre paylaşılır, yetkiler emeğe göre edinilir. Atatürk'ün deyimleriyle : «Çalışmak sayesinde bir hakkı iktisap ederiz. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını sâyiden muarrâ geçirmek isteyen insanların bizim heyeti içtimainiz içinde hakkı yoktur, yeri yoktur.» Bunun içindir ki, Türkiye İşçi Partisi, millî geliri «emeğe göre gelir» ilkesinin ışığı altında kişiler, sınıflar ve bölgeler arasında hakça paylaşılacaktır.

Emeğin en yüce değer tanınması; insanın kendine özgü kabiliyetlerini tam geliştirememesi, her yönüyle bütünleşmiş olgun bir kişiliğe kavuşmaması, dış sosyal ve ekonomik şartların baskısı altında maddî bakımdan olduğu kadar manevî bakımdan da ezilmesi ve insanlığından kaybetmesi haline, insanın «yabancılaşması» na son verecektir. Emeğimizin ürünleri bize karşı, bize yabancı şeyler, bizi köleleştiren şeyler olmaktan çıkacaktır; işimiz, bizi köleleştiren, bize yabancı, sevmemiş bir faaliyet olmaktan çıkacaktır. Emekçi varlığımız, yaratıcı varlığımız, bize yabancı, hayvani varlığımızın tutsağı olmaktan çıkacaktır. Ve yabancılaşmaktan kurtulan insan, kişiliğini serbestçe geliştirmek için kavuşacaktır. Emek sadece ekonomik bir değer değil aynı zamanda ahlâki bir değerdir.

Emeği en yüce değer sayan bir toplum düzeninin kurulması, kardeşçe dayanışma ve işbirliği esasına dayanan yepyeni bir ödev ve görev anlayışı, yeni bir insan anlayışı getirecektir. Sosyal ilişkiler, insan saygısı üzerine kurulmuş yaratıcı bir öz kazanacaktır. Toplumun maddî yapısının değişmiş olması, emeği çıkış noktası olarak kabul eden yeni bir ahlâkın doğmasına yol açacaktır.

G R E V V E Ö T E S İ

Grev üstüne halkın bildiği nedir şimdi? Türkiye'de de var grev hakkı artık. İşçilerin işi iştir bundan böyle. Yalnız işçiler de bilmeli haklarını. Öyle hadi deyince gitmemeller greve. Sonra yurdumuzun nazik zamanlar geçirdiği oluyor; ülkemizin sanayileşmesi de gerek. Bütün bunları göz önüne almalı sendikaları!

İşçi ne diyordu, işçi? «Yatağı yorganı sattık. Çocukları da köye gönderdik bugün. İş arıyoruz şimdi. Ama adamlar kara listeye almışlar bir kez bizi. Bonservisden Arçelik fabrikasındaki greve katıldığımızı okuyunca tamam işimiz. Türkiye'de iş yok artık bize.» Böyle diyordu işçi.

Adam işçi idi ama işçi sınıfından olduğunu bilmiyordu.

Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ne diyordu, bu ünlü kanun? «İşveren, kanuni bir grevin... süresi içinde... (grevci) işçilerin yerine, hiç bir suretle, dalmı veya geçici olarak başka işçi alamaz veya başkalarını çalıştıramaz.» Eh, daha ne istiyordunuz yani!

Grev başlamıştır. İçerde kalan bir kaç korkağın dışında katılmıştır işçilerin çoğu greve. Başlar hemen işveren grevellerin yerine yeni işçileri almaya. Eeee, yukarıya aldığımız madde ne oluyor? Bakın ne oluyor :

Sendika hemen döşenir bir dilekçe Savcılığa, bir dilekçe de Bölge Çalışma Müdürlüğüne, «Filan kanunun filân maddesine göre işveren yeni işçi alamıyacağına göre.. ve de yeni girdiğimiz toplu iş sözleşmesi düzeninin gereklerine göre... ve de hak, hukuk ve sosyal adalete göre...»

Minareyi çalan kılıfını hazırlamıştır ama. Daha önceden işveren döşenmiştir dilekçeleri Savcılığa, Bölge Çalışma Müdürlüğüne, v.b. «Sendikamızın yaptığı grev kanunsuzdur,» şöyledir, böyledir diye. Nasıl mu?

Bir grevin kanunlu mu, kanunsuz mu olduğu öyle karışık bir iştir ki kimselerin usu ermez buna. Ünlü kanuna göre : «Greve karar vermeye yetkili sendika kararını tutanak tarihinden başlayarak altı iş günü içinde karşı tarafa bildirir... Birinci fıkrada söz konusu bildiri tarihinden başlayarak altı iş günü geçmedikçe grev kararı yül-

rürlüğe giremez... Tutanak tarihinden başlayarak altı iş günü içinde gereken bildiride bulunmadığı takdirde grev yapılamaz...» Daha neler neler! «Grev kararını bildiren sendika grev gününü ve saatini ve dakikasını ve saniyesini de bildirmeli mi, yoksa sade gününü bildirirse olur mu, yoksa saatini de bildirmek gerekli mi?»

İşte işveren döşeniyor dilekçeleri yüksek katlara grev kanunsuzdur diye, yukarıda ki nedenlere dayanarak ve ahiyo ryeni işçileri grevcilerin yerine..Fabrika işliyor mu tıkr tıkr, sanki grev yokmuş gibi.

Savcılıktan cevap geliyor bir süre sonra sendikamızın dilekçesine : «Grevin kanunsuz olduğu üstüne işveren gerekli katlara başvurduğundan, kovuşturmanın sonuna kadar bir şey yapılamayacağı, sendikamızın mahkemeye başvurmakta serbest olduğu...»

Bu arada kanunsuz grev yaptıkları için grevcilerin hepsinin işine veriyor mu işveren son! Ellerine de birer bonservis, bonservisde de greve katıldıklarına dair bir cümlecik!

«Yatağı yorganı sattık. Çocukları da köye gönderdik bugün. İş arıyoruz şimdi. Ama adamlar kara listeye almışlar bir kez bizi. Bonservisden Arçelik fabrikasındaki greve katıldığımızı okuyunca tamam işimiz. Türkiye'de iş yok artık bize.» Böyle diyordu işçi.

Adam işçi idi ama işçi sınıfından olduğunu bilmiyordu.

Bölge Çalışma Müdürlüğü ise tüm gevşemiş olmanın rahatlığı içindedir. Bir kaç iş müfettişi İstanbul'daki binlerce işyerini denetleyecek de, işler yürüyecek. İşverenin özel arabası ile iş yerine gidip gelinir denetim için; işçilere gözükmeden işverenin bürosunda içilen çayların, kahvelerin, gölgesinde mesele «tezekkür» edilir, işçilerin şumarıklığından, sendikaların işleri ileri götürdüklerinden söz açılır ve, ve biter.

Gelen cevap pek farklı değildir : «Sendikamızın yaptığı grevin kanunsuz olup olmadığı üstüne Cim Savcılığın kovuşturma yapılmakta olduğundan, kovuşturmanın sonuna kadar Müdürlüğüze yapılacak bir şey olmadığına bilgi edinilmesi...»

İş düşer mahkemeye. Mahkeme sürer ni en azından bir yıl, bir buçuk yıl! Sonunda sendikamızın hakkı olduğu meydana çıkar. Çıkar ama neye yarar? Grevcilerin hepsi olmuş perişan, grev yitirmiş...

Sendikamızın yaptığı grev kanuna uygunsa ve grevci yerine işveren yeni işçi almışsa cezası da, üstelik, ne biliyor musunuz? 500 lira!

«Yatağı yorganı sattık. Çocukları da köye gönderdik bugün. İş arıyoruz şimdi. Ama adamlar kara listeye almışlar bir kez bizi. Türkiye'de iş yok artık bize.»

Adam işçi idi ama işçi sınıfından olduğunu bilmiyordu.

Türkiyede Yeni Emperyalizme Uşaklık Eden Sendikacılar Kimlerdir ; Kimlerdir Çombeler ?

Yazan : KEMAL SÜLKER

Sendikacıları hayretler içinde bırakacak bir kaç cümle okudum. İdris Küçükömer'in bir makale serisinin son cümleleriydi bunlar. Bir sorudan sonra sıralanıyordu. Okuyalım beraberce :

«Türkiyede kimler Çombedir ?

Sanırım sizler de kapitalistlere ortak sömürücüleri ve onların Türkiyenin değişik kesimlerdeki uşaklarını seçebilirsiniz. Ben bir ayırma yapıyorum :

a) Bu işlemlerde bilmeden işletenler ki, bunlara Çombe sıfatını takmayacağım. Fakat kendilerinin Türk ulusu yönetimine ehil olmadıklarını iddia edeceğim.

b) Yaptığı işin niteliğini bilen kimseler ki, işte Türk Çombeleri bunlardır.

Türkiyede etrafımıza bakın Çombecilik yapan kimlerdir ?

Bunlar arasında devlet adamlarını, iş adamlarını, ilim adamı sıfatı taşıyanları, bazı sendikacıları v.s. ayırd edebilirsiniz.»

Sendikacıları hayretler içinde bırakması gereken cümleler bunlardı işte. İsterseniz, konunun büyük önemini daha iyi kavrayabilmek için önce Çombecilik nedir, onu iyi bilelim.

Çombe; Kongoda, kendi ulusunun özgürlüğü ve kendi ülkesinin bağımsızlığını isteyenlere karşı, kendisi de Kongolu olduğu halde Belçika sömürgecileri ile işbirliği yapan, para alan adamdır. Belçikalı sömürücülerin itimad ettiği kimsedir. Belçikalı sömürücülerin iş ortağıdır. Kongolu halkın bağımsızlık ve özgürlük savaşına karşı, sömürücülerin çıkarları için, kendi ulusunun haklarını boğazlatmaya razı olan ve onlara maaşlık yapan adamdır. Çombenin yolunu seçmeye Çombecilik deniyor. Kendi memleketinde, yabancı menfaatların sözcülüğünü ve temsilciliğini yapanlara da Çombe deniyor.

İdris Küçükömer açıklıyor :

«Türkiyede etrafımıza bakınız, diyor, Çombecilik yapan kimlerdir?»

Sonra da Çombe'ler arasında bazı sendikacılar da vardır, hükmünü veriyor.

«Amerikanın önde gelen devlet adamlarından Mil-yoner Henri Cabot Lodge'un oğlu George Ledgo «Gelişmiş hâlindeki ülkelerde sendika» adlı eserinde, sendikacının Amerikan diplomasisi emrinde nasıl kullanıldığını büyük bir safiyetle anlatmaktadır» diyor YÖN dergisi (Sayı 85). Sonra da bazı bilgiler veriyor. Bu Amerikan yazarına göre :

Amerikan dış politikası, ancak gelişmiş ülkeler sendikacılığına önem verdiği ve bunlar aracılığıyla az gelişmiş ülkeler sendikacılığını etkileyebildiği ölçüde başarı sağlayacaktır. Amerikanın emrinde bir sendikacılık için az gelişmiş ülkeler sendikacılarının ele geçirilmesi gereklidir. Amerikan hükümeti, uluslararası sendikalar faaliyetleri için 13 milyon dolar ayırmıştır, bunu arttırmalıdır. Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu (ICFTU), Amerikan dış politikasına hizmette yeteri kadar faydalı olamamaktadır. Onun için Amerikan politikası az gelişmiş ülkelerde yalnız ICFTU yanında başka teşekküllere de dayanmalıdır. Amerikan işçi teşekkülleri AFL-CIO elverişli bir organdır. Amerikan dış politikasının gerçekleşmesi için önemli paraları az gelişmiş ülkelerdeki millî sendikalara yardım olarak vermektedir. Bunlar yetmemektedir. Amerikan hükümeti daha fazla parayı, sendika teşekkülleri aracılığıyla yapmalı, kendisi geri planda kalır görünmelidir. Bu suretle Amerikan ekonomik sisteminin propagandası yeni bir deyimle yapılmalıdır. Amerikan ekonomik sisteminin alışılmış anlamda bir kapitalizm olmadığını, bu teşekküller aracılığıyla anlatmalıdır. Bu sendikacılar Amerikan kapitalizminin az gelişmiş ülkelerin sosyalist dedikleri sisteme çok yakın bulunduğu propagandasını yapmalıdır. Onun için de daha fazla para harcanmalıdır. Bu yolla az gelişmiş ülkelerdeki sendika yöneticilerini para ile Amerikanın menfaatlarına bağlamak, onlara Amerikan kapitalizminin türküsünü çığır-tmak mümkündür.

Türkiyedeki Amerikan Haberler Merkezinin Tanıtma Müdürü, bir Türk gazetesinde bir makale yayınladı. Amerikan toplum yapısının savunmasını yaptı. Amerikan düzeninin, sosyalist bir düzende gerçekleşmesi istenenleri vermekte olduğunu anlatmaya çalıştı. Sosyalizmi kendine göre tanımladı. Geri kalmış bir memleket olan Türkiyede toplumsal fikirlerin yersizliğini belirtmeyi amaç bilen yazıda yeni sömürgecilikte kullanılan taktiği uygulamayı denedi.

Bir bakıma Lodge'un az gelişmiş ülkeler için yaptığı tavsiyeye uygun bir dil kullandı. Amerikanın denemeye kalktığı yeni sömürgecilik taktiğine başvurdu. Anlaşıyor ki Amerikan hükümeti kesenin ağzını biraz daha açmış ve kendi felsefesini uygulama yollarını bulmuştur.

Bir büyük işçi teşekkülüne dış kaynaklardan da yardım gelmektedir. Amerikan İktisadi İşbirliği Teşkilatı ile çok leri münasebetler kurulmuş ve bu münasebetler geliştirilmiştir. 1963 sonuna kadar bir milyon, altı yüz beş bin lira yardım yapılmıştır.

Amerikaya üçer aylık incelemeler yapsınlar diye muhtelif sendika heyetleri gönderilmiştir. Amerikan İşbirliği teşkilatı bu sendikacıların bütün masraflarını karşılamıştır. Birçokları da otomobil, buz dolabı, orijinal fotoğraf makineleri ve teypler getirmiştir.

Amerikan yardım teşkilatı büyük işçi teşekkülünün eğitim, araştırma ve basın bürolarının kurulup gelişmesi için gerekeni yapmıştır.

Uluslar arası Hür Sendikalar Konferansyonu (ICFTU) da Türk sendika teşkilatına bir çok yardımlar yapmıştır. İki otomobil vermiştir. Bölge teşkilatı için 720.000 liralık para yardımı yapmıştır. Belli bir anlayışta sendikacı yetiştirmek için 100.000 lira harcamıştır. Ayrıca bir temsilcisini Türk teşekkülünün genel merkezinde oturtmaktadır. Bu zat, Türk sendika yöneticilerine yardımcı olmaktadır.

Uluslararası İktisadi İşbirliği Geliştirme teşkilatı da Türk sendika teşkilatına para yardımı yapmaktadır. Yapacağı yayımların masrafını karşılamaktadır. Bir temsilci de Türk sendika yöneticilerinin genel merkezinde görevli bulunmaktadır. Bir dönem için yapılan yardımlar 150.000 lira civarındadır.

Bazı sendika yöneticilerinin benimsediklerini bildirdikleri gördüğümüz şudur :

Türk işçisi Batı dünyasının işçi hakları ve hürriyetleri konusundaki felsefeyi bilmektedir. Bu hak ve hürriyetleri Türkiyede aynı ölçüde kullanmaya hazırdır.

Batı demokrasilerinde sendikalar «baskı guruplarından biri olarak çalışmaktadır. Kanunların müzakeresi sırasında dinleyici localarında ve koridorlarda milletvekillerine etki yaparak isteklerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Seçimlerden seçimlere de geçen dönemde kendilerine yardımcı olan partiler adaylarını desteklemeye koyulurlar. Biz de bu yolu seçtik. Bizim de sendikacılıkta politika felsefemiz bu oldu artık.

Bir kısım sendikacılar da Türkiyenin kalkınması için emekçilerin politik bir güç kazanması zorunluğunu savunuyorlar. Bunların demokratik anlayışına göre Türk işçi sınıfı ve emekçi halk kütleleri, bir siyasi parti içinde demokratik yoldan, seçimle iktidara gelmeli, insanın insan tarafından sömürülmesi önlenmelidir. Emekten yana plânlı bir devletçilik uygulanmalıdır. Sendikalar ulusal gerçeklerden hareket etmelidir. Taklit çiliğe özenmemeli ve sendika yönetici kadroları, başkalarının ekonomik, sosyal ve politik sistem ve felsefelerine bağlanmamalıdır. Yabancı ülkelerden ve kurumlarından aldıkları yardımı, şartları başkaları tarafından tesbit edilen programlarla uygulamaktan kaçınmalıdırlar. Çünkü onlar Türkiyenin kalkınmasını değil, kalkınmış ve gelişmiş ülkelerin ekonomilerine ve dış politikalarına bağlı bir eğitimi uygulatırlar ve sendikacıların Türkiyenin ve az gelişmiş ülkelerin kapitalist olmayan bir yoldan kalkınmalarına her bakımdan cephe alırlar.

Onun için de Dış yardımlara dayanan ve onların yardım felsefesini benimseyen, onların örneklerini benimsiyerek uygulamaya kalkan sendikacılar yalnız yoldan dönmelidir.

Bu görüşü savunanlar genellikle Türkiye İşçi Partisine mensup sendikacılar ve bağımsız Türkiyenin, kalkınmış, sanayileşmiş bir Türkiyenin yatarılması için «kiskançlıkla istiklâlcî, Millî Misakçı, emperyalizme ve sömürgecilğe karşı ve de barışçı» bir politikanın temsilcileri, ama tek temsilcileridir.

Bazı sendikacılar ısrarla Türkiye İşçi Partisine ve bu parti safılarındaki sendikacılara çatmaktadırlar. Onları yermekte, işçilerin kendi öz partileri içinde örgütlenmelerini geciktirmek için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Aynı kişilerin ısrarla yalnız Türkiye İşçi Partisine ve bu partide bilinçle görev alanlara çatmaları dikkati çekmektedir.

Atlaya atlaya en başta üzerinde durduğumuz noktaya gelelim :

Yeni emperyalizm uşaklarına verilen ad **Çombeler**. Peki, İdris Küçükömer'in bildiği ve yazdığı Türk Sendikacı Çombeler kimlerdir ?

Kimlerdir Türkiyenin geri kalmışlıktan kurtulmasını önlemeye çalışan ve yeni emperyalistlerin kalkınma felsefesi diye yutturdukları yabancı sermayeci, özel sektör savunucusu ve toplumsal akımlara karşı durma kalkan sendikacı Çombeler ? Kimlerdir yeni sömürgecilerin itimad ettikleri eller ve bu kirli ellerin bağlı oldukları omuzların üstündeki başlar ?

Türk işçisinin bizzat kendisinin Mecliste temsil edilmesine karşı gelen ve başkalarının menfaatlarını savunanların eteklerine yapışan **Sendikacı Çombeler, İsrancı Çombeler, Saldırgan Çombeler, Çamur atıcı Çombeler kimlerdir ?**

BU YAZININ SON SÖZÜ :

Çombeler gider, bağımsız, özgür bir yaşantı için çile çekenler mutluluğa kavuşur ve bütün yarınlar bu umutlu, ülkücü insanların çabalarıyla kurtulur. Bütün utançlar, bütün kötülemeler Çombelere olsun.

Yazan : İBRAHİM GÜZELCE
(Sendikacı)

Anayasa Ortamı ve Emekçi Sınıf

20. asrın sorunlarını yaşıyan dünyamızda kendine bir yön vermek çabası içinde bulunan Türkiyemiz, bu çabanın kaynağını, emekçi halkın örgütlenmesinde ve hergün biraz daha güçlenmesinde bulmaktadır. Emekçilerin örgütlenmeleri ve güçlenmeleri ise halkın onayladığı Anayasadan kuvvet kazanıyor. Türkiyemizi, mutlu insanların yaşadığı bir ülke haline getirmek, özgür ortamlar içinde, ona, dünya haritası üstündeki mutabek mevkiini kazandırmak, hiç şüphe yok ki, nutukların ötesinde bir yolun benimsenmesi ile mümkün olacaktır.

Mutlu, fakat küçük olan bu azınlığın karşısına, dünyanın her yerinde, önce sendikaların çıktığını görürüz. Sendikalar, bünyelerinde örgütledikleri emekçileri çeşitli yollarla eğiterek, onlara, grevlerin potasında yeniden yaratılan bir insanın kişiliğini ve hüviyetini kazandırarak, insanın insan tarafından sömürülmesine (hayır!) diyen örgütler oldukları içindir ki sosyal mücadele tarihinde özel bir yerleri vardır. Vatanseverliğini, hamaset nutukları çekmekten ileriye götüremiyen hâkim sınıf bunu çok iyi bildiğinden, son derece ürküp çekindiği bu örgütlere karşı, önce sinsi ve adına demokratik dediği yollara başvurarak mani olmaya çalışır. Bunda yeterli başarıyı elde edemediği takdirde de çok sert tedbirler almaktan kaçınmaz. Bu yüzden ki, batıdaki sendikaların gelişme çağlarını kapsayan devrelerde, amaç bildikleri idealerin gerçekleşmesi uğrunda hayatlarını feda etmiş ve göğüsleri ile kurşunları kucaklamış, kafataslarını polis çizmeleri veya onların atlarının nalları altında parçalamış yığın yığın insanlara rastlanır. Bilinmelidir ki, bugünkü neslimizin elde ettiği insan hakları, insanlığımızın yüz karası diyebileceğimiz bu ızdırıp dolu yollardan geçerek kazanılmıştır. Fakat tarih göstermiştir ki, zorba kuvvetler ne ölçüde dayanırlarsa, karşularında da o ölçüde cesur insanlar, vatansever kişiler bulmuşlardır. Tarihin yaprakları arasından çekip çıkardığımız bu elem verici tablolara tekrar bakmak gereğini duymamızda bir tek neden vardır. Bu neden de şudur : Türk emekçilerinin sendikaları içinde her gün biraz daha güçlenip gelişmeleri hiçbir zaman

batıdaki emsalleri ölçüsünde getin ve maceralı bir yoldan geçmek suretiyle olmamıştır. Bu husus Türkiyemizin sosyal mücadele tarihi için eiden büyük bir talihsizliktir. Bünyeleri ve karakterleri itibarıyla barışçı bir felsefeye sahip bulunan sendikalarımız, haklarının elde edilmesinde Anayasamızı daima kendilerine en büyük destek bilmiş, Anayasanın bir bakıma takipçisi ve tatbikçisi olmuştur.

Anayasamızın 47. ci maddesine göre, fakat bu maddenin kapsadığı ve emrettiği hususlara aykırı olarak çıkarılan 275 sayılı toplu iş sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun tatbikatından sonra, büyüklü küçüklü sermaye çevrelerince tehlikeh olabilecek bir takım oyunlara başvurulmak istendiği görülmektedir. Anayasanın emretmediği ve hak olabilecek bir nitelik taşımayan lokavtın çeşitli yollara başvurularak elde edilmesi kâfi gelmiyormuş gibi, sosyoloji edebiyatında adlarına mutlu azınlık denenenler, bu kerre, Anayasaya göre çok yetersiz sayılabilecek bir şekilde çıkarılarak Sendikaların önüne fırlatıliveren kanundan da kısıtlamalar sirtından elde ettikleri nimetlerle yaratıkları mutlu bir dünyanın içinde yaşayanlar bilmelidirler ki, bu çabaları beyhudedir. Çünkü emekçiler, çeşitli zorluklara göğüs gererek kazandıkları bir hakkı, kolay kolay ellerinden kaptıracak gibi gözükmemektedirler. Bunun aksini sananlar da gerçekte bunun böyle olduğunu gayet iyi biliyorlar. Onlar gene biliyorlar ki, Anayasayı geriye doğru değiştirmediğçe emekçi yığınların bugün ellerinde tuttukları haklardan bir tekini dahi geri almak mümkün olamayacaktır. Aksine, emekçiler Anayasadaki temel haklarını şu maddeler

olarak kalmaktan kurtarmamın savaşını bilinçli bir şekilde yaptıkça, neicede, bugünkünden de çok daha fazla haklar elde edebilirler, Anayasayı geriye doğru değiştirmek ise, Türkiyede hiçbir kuvvetin başarmıyacağı bir iştir.

Bugün, yurdumuzun çevresini saran yoksulluk ve çaresizlik bulutlarını cesaretle deftemeye çalışan örgütlerin başında sendikalarımız gelmektedir. Onlar Türkiyenin yakın bir gelecekte içine düşebileceği karanlığı sağduyularından aldıkları bir sezikle hissettikleri içindir ki, cesaretle savaşıyorlar ve bu savaşılarına her geçen gün daha anlamlı bir mahiyet kazandırıyorlar. Anayasanın bayrağı altında ve insanlık haysiyetinin kurtarılması için yapılan bu savaşın elde edeceği her yeni ileri hat, aynı zamanda Türkiyenin de aydınlığa kavuşmasını sağlayacaktır. Aklin emrettiği ve gurıçplak yurt sorunlarının beklediği şey bunun kolayca gerçekleşmesidir. Fakat unutmamak da lüzumdur ki, tarihin her devresinde, yurtseverliği kendisinden başkasına lâyık görmeyen hâkim sınıf, çeşitli yollara başvurmak suretiyle emekçi halkın karanlıktan aydınlığa geçişine daima karşı koymuştur. Hele Türkiye gibi ilkel ve eğitimin nimetlerinden payına düşeni alamıyan bir memleketin halkına karşı organize edilen bu direnme daha da kolay olmuştur. Kendi sınıf sorununu bilincine ermemeleri amacı ile uyutulan emekçi kitleler, yıllar yılı, yalanın ve aldatmanın sürüp gittiği bir ortamda yaşatılmışlardır. Çünkü hâkim sınıf, sınıfsal karakteri itibarıyla, bunu yapmaya zorunludur.

Yeni Ulusçuluk

1 789 Fransız Devrimi'nden sonra gelişen ulusçuluk akımları, çağımızda yepyeni bir anlam kazanmıştır. Bu değişiklikler o derecede geniş olmuştur ki, eski kavramlar, günümüzün sorunlarını aydınlatmaya yetersiz kalmaktadır. Byron'un şiirlerinde konu edilen bir Yunan milliyetçiliği ile, Orta Afrika halklarının bağımsızlık savaşlarını aynı görüş açısından değerlendirmek mümkün değildir.

Ondokuzuncu yüzyıl ulusçuluğu, geleneksel değerlerle beslenen milli burjuvazinin eşiği olmuştur. Daha sonra, sanayi devrimi ile, sınıflar arasında ortaya çıkan toplumsal farklılaşmalar, uluslararası dokuyu da geniş ölçüde etkilemiştir. Üretim araçlarının özel mülkiyette olmasına rağmen, üretimin evrensel niteliği, kapitalizmin emperyalizme dönüşümünü sağlamıştır. Büyük sanayinin kurulduğu ülkeler, kısa zamanda sömürgeci devletler arasına girmişler, buna karşılık, sanayinin gelişmediği toplumlar ise, emperyalizmin siyasal ve ekonomik boyunduruğu altında kalmışlardır. Yirminci yüzyılın başında en kesin şekliyle kendisini kabul ettiren bu farklılaşma, yakın tarihimizin hareket noktalarını belirtmektedir;

EMPERYALİZMLE SAVAŞ

Yeni ulusçuluğun ortak yönü, emperyalizme karşı oluşudur. Sömürgeciden koparılan her taviz, ulusal bağımsızlık yolunda atılmış ileri bir adımdır. Bu adımlar sıklaştıkça, şüphesiz karşı tepkiler de, aynı derecede sert olmaktadır. İstismarcı düzenin bir lütuf olarak kabul edilmediği yerlerde, sömürgeciler, haksız menfaatlerini silâh zoru ile korumak me-

buryetinde kalmaktadırlar. Böylece, masa başında sürüp giden barış ve silâhsızlanma konferanslarına rağmen, emperyalist toplumlar, dünyanın dört bir bucağında, en doğal haklarına sahip çıkmak isteyen halklarla devamlı bir savaş içinde bulunmaktadır. Kapitalist ekonominin kaçınılmaz bir sonucu olan bu çelişki, ancak, sömürge halklarının ulusal bağımsızlıklarını kazanmasıyla giderilebilecektir.

Az gelişmiş ülkelerin, uluslar arası kapitalizme karşı ilk başarısı, Anadolu'da kazanılmıştır. Giderdik, İkinci Dünya Savaşı'nın, faşizmin mutlak yenilgisi ile sona ermesi, milli kurtuluş hareketlerinin hızlanmasına yardımcı olmuştur. Sömürgeci ile sömürge halkları arasındaki devamlı çatışmalar, emperyalizmin bir çok cephede birden savaş halinde oluşu, istismarcı düzenin, günden güne geniş ölçüde zayıflamasına sebebiyet vermektedir. Böylece az gelişmiş ülkeler, birer birer siyasal özgürlüklerine kavuşmaktadırlar.

Son zamanlarda, savaş zoru ile, ekonomik çıkarlarını sürdüremeyeceğini anlayan sömürgeciler, bu defa, çok kuvvetli bir istismar ağı kurduktan sonra, kendiliğinden müstemlekelere bağımsızlık dağıtmaktadırlar. Bu durumda da, sömürge halkları arasında devamlı geçimsizlik unsurları bırakılmakta, müesseseleştirilen kapitalizm, ekonomik bakımdan ileri hamlelere muhtaç bulunan toplumlarda, bir zorunluluk olarak kabul ettirilmek istenmektedir. Halkın arasında, faşist eğilimler körüklenmekte, kabileler birbirlerine karşı kışkırtılmakta, devamlı huzursuzluk

yaratılan iç politika çıkmazları körüklenmekte ve bu yolda kapitalizmin menfaatlerinin korunmasına çalışılmaktadır. Böylece birbirine düşen halk kitleleri, asıl ortak düşmanla savaşmaktan alakonmaktadır. Bu tip olaylar, geçmişte, Hindistan'ın, Pakistan'ın bağımsızlığını bir süre geri bırakabildiği gibi, günümüzde de, etkili olabilmektedir.

Nitekim, Doğu Akdeniz'deki menfaatlerini korumak isteyen İngiltere, koskoca bir Kıbrıs'ın sorumluluğunu yüklenmektense, gerekli işlerini kurduktan sonra, Ada'ya bağımsızlık vermeyi daha yararlı bulmuştur; Türk ve Rum toplulukları arasında çıkarılan geçimsizliklere bir çözüm yolu bulunmaya çalışılırken, İngiliz İşçi Partisi yönetimindeki hükümetin bile, işlerde bir değişiklik yapılmasının asla düşünülmeyeceğinin belirtilmiş olması, güdülen ayırıcı politikanın amacını ortaya koymaktadır.

KAPITALİST OLMAYAN KALKINMA

Milli kurtuluş savaşlarını kazandıktan sonra, kapitalist kalkınma yolunu seçen toplumların, çok kısa zamanda, tekrar yarı sömürge durumuna düştükleri görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerin, bir halk hareketi ile kazanılan ulusal bağımsızlığın sonuçlarını, halka dönük bir ekonomi politikası ile değerlendirmek zorunda oluşu, kapitalist olmayan kalkınmayı gerektirmektedir. Bunun için ilk yapılacak iş, yabancı sermayenin kamulaştırılmasıdır. Cezayir'in kurtuluşundan sonra, Ben Bella'nın sosyaliz-

ml ilan etmesi, sömürgecinin tekrar geri gelmemesi için gerekli toplumsal dönüşümlerin ancak devlet eli ile yapılabileceği içindir. Malasia Federasyonunun kuruluşunun şenliklerle kutlandığı günlerde, Endonezya'daki bütün İngiliz yatırımlarının millileştirilmesi, bilinçlenen az gelişmiş ülkeler halklarının, tekrar kapitalizmin pençesine düşmemekte kararlı olduğunun açık bir kanıtıdır. Nitekim, Türkiye de, kurtuluş savaşından sonra, kapitilasyonları ilga etmek ve yabancı sermayenin memleket içerisindeki saltanatına son vermekle, bu yolun öncülüğünü etmiştir. İçte, tutucu çevrelerle işbirliği yapan yabancı sermaye, halkın yoksulluğunu giderecek, gelir dağılımında sosyal adaleti sağlayacak köklü dönüşümlerin karşısında yer almaktadır. Bu sebeple de, yabancı sermayenin egemen sınıflarla birleşerek meydana getireceği ortak cephe aşılmadan, gerekli sosyal reformlar yapılamamaktadır. Arap yarımadasında sonu gelmeyen siyasal dengesizlikler, egemen sınıfların dolarla beslendiği bir kısım Güney Amerika ülkelerindeki kargaşalıklar, Tunus'un kendi köşesinde halkının yokluğu ve yoksulluğu ile başbaşa kalışı, İran'ın bir türlü gereken reformları yapamayışı, yabancı ile işbirliği içerisindeki tutucu çıkar çevrelerin engelleyici etkisindedir.

Az gelişmiş ülkelerde, ulusal ekonominin halk yararına işler şekilde düzenlenemeyişi, egemen sınıfların yabancı sermaye ile işbirliğinden sağlayacağı çıkarlar sonucunda, siyasal bağımsızlığı da tehlikeye düşürmektedir. Eski sömürge toprağındaki menfaatlerinden vazgeçemeyen emperyalist kuvvetler, halkın bilinçlenmesi ve müesseseseleşmesine karşı durmakta, gerekirse, her türlü devletler hukuku prensiplerini de çiğneyerek hot behot silâhli müdahalelerde bulunmaktadırlar. Bunun en yakın örneği, Kongo olaylarıdır. Dünyanın en zengin uranyum, bakır, altın, elmas, manganez ve kobalt madenlerine sahip olan bu ülkede, ayrıca, geniş ölçüde şeker, pamuk, kauçuk ve kakao üretimi de yapılmaktadır. Üretim, Kongo'nun bir Belçika sömürgesi olduğu zamanlardaki gibi, şimdi de, tamamen yabancı şirketlerin elindedir. İşçi ücretleri, Batı'daki emsalle-

ri ile karşılaştırılmayacak kadar düşüktür. Kongo'nun ekonomik bağımsızlığına yönelecek her siyasal davranış büyük kısmı Amerikan sermayedarlarının elindeki yabancı şirketlerin menfaatlerine zarar verecektir. Böyle bir sonucu önlemek için, uluslararası kapitalizm, gerekirse vatan hainleri ile işbirliği yapacak, fakat siyasal hakimiyeti elden bırakmayacaktır. Nitekim, serbest seçimler sonucunda Başbakanlığa gelen bir Lumumba'nın, halk yararına olan programını uygulayamaması için, Katanga'da Çombe isyan ettirilmiş, yabancı şirketlerin haklarını savunacak ikinci bir devlet kurulmuştur. Bağımsız bir devletin iç işlerine yöneltilen bu müdahaleler, meşru başbakan Lumumba'nın Çombe tarafından öldürülmesine kadar varmıştır. Emperyalistlerin yardımı ile kirahik katillerden kurulan Çombe'nin paralı askerleri idareyi ele geçirdikten sonra, Katanga tekrar birleşmiş, ülkenin tek hâkimi, emperyalizmin uşaklığını yapan Çombe olmuştur. Bütün dünyanın göz önünde geçen bu olaylar, uluslararası kapitalizmin menfaatleri bahis konusu olunca, bağımsız bir ülkenin iç işlerine ne derece pervasızca, her türlü kanlı olaylar göze alınarak müdahale edildiğini göstermektedir. Öldürülen Lumumba, ne yapmak istiyordu? Kongo'nun tabii zenginliklerinden Kongo halkının yararlanmasını sağlamak ve halkın yaşama düzeyini geliştirecek anı reformları yapmak. Bunun için de, yabancı şirketlerin yetkilerini daraltmak gerekiyordu. Bu şekilde başlayan bir hareketin, sonunda, yabancı şirketlerin kamulaştırılmasına varacağı şüphesizdir. Son günlerde tekrar güçlenen, Lumubacı gerçek Kongo ulusularının, halkın da tasvibini kazanan direnişi, bir kere daha, emperyalist kuvvetlerin sert darbesi ile susturulmak istendi. Olaylar, kapitalist basın ajansları tarafından, yüzyıl önceki çocuk kitaplarında bile görülmeyen yamyam hikâyelerinin vahşetiyle dünya kamu oyuna sunulmak istendi. Bilhassa, Asî olarak vasıflandırılan ulusuların, beyazlarla beraber, yerlileri de, insafsızca öldürükleri yayılmak suretiyle, Afrika halklarının nefreti uyandırmaya çalışıldı. Bir zamanlar, Kenya'da geçen olaylar da, basında aynı şekilde yer

almıştı. Bağımsızlıklarını kazanmak için, sömürgeci kuvvetlerin modern silâhlarına karşı, en ilkel usullerle savaşmak zorunda kalan Kenya'luların ölüm dirim mücadelesi, Mau Mau'ların korkunç vahşeti olarak anlatıldı. Sonunda Kenya bağımsızlığını kazandı ve Mau Mau'ların elebaşı olarak tanıtılan lider Jomo Kenyatta, bu gün, Avrupalıların da önünde saygı ile eğildiği, Orta Afrika'nın en güçlü adamı oldu. Kongo'daki olaylar göstermiştir ki, meşru hükümete karşı gelen asi Çombe'yi destekleyerek onu iktidara getiren emperyalist kuvvetler, bu defa, gerçek ulusularını, meşru hükümete karşı gelen asi kuvvetler olarak vasıflandırmakta ve kendi yarattıkları liderin iktidarını korumak için, özgürlüğünü kazanmak isteyen yoksul halkı insafsızca telef etmektedir. Bu davranışların önünde, bütün toplumların, klâsik insan hakları bildirisindeki ilkelere uygun bulacağı geçerli bir kural yoktur. Geçerli kural, temeldeki her türlü çelişikliğe rağmen, emperyalizmin çıkarlarının korunmasıdır. Oysa ki az gelişmiş ülkelerin amacı, gerçek ve tam bağımsızlığı kazanmak olduğuna göre, devletler hukuku prensiplerine uygundur. Her türlü dış müdahaleyi reddeder.

Kapitalizmin hizmetindeki basın ajanslarının meseleyi kamu oyuna ters aksettirmek için giriştiği olumsuz çabalara rağmen, işin gerçeği, sağduyu sahibi herkes tarafından kolaylıkla anlaşılacak kadar açıktır. Bu gerçek, Lumumba'cı Kongo'lu liderlerden, Thomas Kanza'nın yayınladığı bildiriye, yakın tarihimize ışık tutacak bir belge olarak, şöyle dile getirilmektedir :

«Bütün Afrika ve Afrika tarihi, Kasavubu'yu ve onun paralı Askerleriyle, Amerika'lı ve Belçikalı danışmanlarını, şimdi Kongo'da cereyan eden kanlı katliamdan sorumlu tutacaktır. Kanlı ve merhametsiz savaş, paralı beyaz askerlerin, Stanleyville'li ele geçirmeleriyle sona ermeyecektir. Avrupa ve Amerika, özgürlük için yaptığımız savaşın bir ayaklanması veya hayali komünistlerin bir kışkırtması değil, fakat gerçek bağımsızlık yolunda girişilmiş tam

bir halk ihtilali olduğuna kanaat getirinceye kadar, savaş devam edecektir.»

Bu olaylardan daha bir ay önce, Kahire'deki tarafsızlar konferansından kovulan davetsiz misafir Çombe hakkında, üçüncü blok devletlerinin yanılmadıkları bir kere daha anlaşılmiştir.

Gerçek bağımsızlık, ekonomik bağımsızlığın kazanılmasıyla sağlanabileceğine göre, yabancı yatırımların millileştirilmesi, siyasi istikrarın kurulabilmesi için birinci aşama olmaktadır. (Mısır'da Nâsır'ın yaptığı gibi.)

Böylece, geleneksel çevrelerin yabancı ile işbirliği de önlenmektedir. Asıl büyük sorun, yerel kaynaklarla iç ekonominin geliştirilmesidir. Az gelişmiş toplumlarda, yabancı ile ilişkisi kesilen sermaye çevrelerinin, yeni yatırımlar için gerekli birikimi sağlayamamış olması bakımından, istense bile, ekonomik gelişme üzerinde yapıcı bir etkisi düşünülemez. Devlet yönetimindeki sosyalist kalkınma yöntemi, ekonomik ve sosyal zorunlulukların kaçınılmaz bir sonucu olmaktadır. Böylece, kapitalist olmayan kalkınma, yeni ulusçuluğun ortak ekonomik yöntemini tayin etmektedir. Millî sanayi, devlet eli ile kurulacak ve halk yararına çalışacaktır. Özel teşebbüsteki kâr ilkesinin yerine, toplum ihtiyaçlarının giderilmesi amacı hâkim olacaktır.

SOSYAL REFORMLAR

Geri kalmışlığın nesnel sonucu, halkın yoksulluğu, eğitimsizliği ve gelir bölüşümündeki adaletsizlikte kendisini açıkça gösterir. Yeni ulusçuluğun amacı ise, halkın yaşama düzeyinin geliştirilmesi ve sosyal sınıflar arasındaki dengesizliklerin giderilmesidir. Bu amaca varmak, geleneksel çevrelerin girişemeyeceği köklü reformların gerçekleştirilmesiyle mümkün olacaktır. Ancak millî kurtuluşu sağlayan, halkla el ele vermiş bir iktidarın başarabileceği işlerdir bunlar. Halkın devamlı iştirakini sağlayabilmek için feodalite kalıntısı tutucu değerlerin yerine, devrim müesseselerini oturtuktan sonra, sosyal demokrasiye geçiş, uy-

gulamada yararlı sonuçlar vermektedir. Aksi halde, yeni düzen, henüz tamamen safdışı edilmeyen çıkar guruplarının tasallutlarından kurtulamamakta ve ciddi sarsıntılarla karşılaşmaktadır. Mısır gibi, kuvvetli geleneklere dayanan bir feodalitenin var olduğu arap ülkelerinde, demokrasiye yönelik uzun zaman alacağı benzer. Buna karşılık, köklü geleneklerin yer etmediği Orta Afrika toplumlarında, emperyalizmin etkisinden sıyrıldıktan sonra, sosyal demokrasiye geçiş daha hızlı olmaktadır.

Şüphesiz, siyasi istikrarın kuruluşu, sosyal reformlarla mümkündür. Özellikle tarımsal üretimin yaygın olduğu az gelişmiş ülkelerde, toprak reformu, gerek ekonomik ve gerekse sosyal sonuçları bakımından, derhal ele alınacak bir konudur. Küba, Mısır, Suriye ve Irak, toprak reformunu öncelikle ele alan devletler arasındadır.

Küba'da, ihtilal öncesi toprak dağılımını ve geniş köylü kitesinin perişan durumunu, 1953 yılında Castro, şu şekilde anlatmaktadır.

«500.000 tarım işçisi kulübelerde oturmakta, yılda sadece dört ay çalışmakta ve geri kalan zamanda açlık içinde dolaşarak, sefaletlerini çocuklarıyla paylaşmaktadır. Bunların ekecek bir karış toprakları yoktur ve kaderleri em zallımları bile acıdır. 100.000 küçük kiracı, kendilerine ait olmayan toprağı işlemek için yaşarlar ve öllerler. Feodal serfler gibi, bu toprak parçasının kullanılmasına karşılık mahsullerinin bir kısmını terketmek mecburiyetindedirler. Ve bu toprağı ne sevebilirler, ne islah edebilirler, ne güzelleştirebilirler. Çünkü komiserin ve kir bekçisinin gelip kendilerini ne zaman kovacaklarını hiç bilmezler.»

Şüphesiz ki, şu kısa açıklama, Küba için, toprak reformu ile birlikte sanayileşme zorunluluğunun önemini ortaya koymaktadır.

Geri kalmış ülkeler devrim ilkelere aykırı sosyal farklılaşmaları önlemek için, eğitimde fırsat eşit-

liğini tanımak zorundadırlar. Bilinçli ve ıleri değerleri benimsemiş yurtdağların yetiştirilmesi, programlı bir eğitim seferberliği ile sağlanabilir. Cezayir'de, Ben Bella'nın, okuma çağındaki bütün çocukları okula çağırması üzerine, ayakta boyacılığı yapan çocukların boya kasalarını havaya fırlatarak okullara koşmaları, uzun savaşlarla kazanılan özgürlüğün, toplumun her katında benimsendiğini göstermektedir.

BAGIMSIZ DIŞ POLİTİKA

Yeni ulusçuluk, kendi varlığını sağlayan ilkelere sınıksız bağlıdır. Hiç bir şekilde bunun aksi düşünülemez. Genç devletler, yıllarca bağımsızlıklarını kazanmak için savaştıkları dış kuvvetlerin tekrar hakimiyeti altına düşmemek için, bloklar arası silâhlanma yarışından uzak durmak zorundadırlar. Yeni bir dünya savaşı, çok muhtaç oldukları ekonomik ve sosyal gelişmeyi önleyecek, gerçekleştirilmesi gerekli temel reformları geri bıraktıracaktır. Bugün bloklar arası bir denge unsuru haline gelen tarafsız ülkeler, dünya barışının kazanılması yolunda ıleri bir ortam yaratmaktadırlar. Bu ortam, şimdiye kadar kâğıt üzerinde kalan evrensel hukuk bildirilerinde sözü edilen hakların, uluslararası ilişkilerde, bu haklardan varlığını sürdürülebilmek için yararlanmak zorunda olan gerikalmış ülkelerin, eylem içerisindeki etkinliğiyle güç kazanmaktadır. Böylece emperyalizmin çelişkileriyle dolu hürriyetçiliği, yerini insan haklarına gerçekten saygılı, her türlü çelişkilikten arınmış bir özgürlük anlayışına terketmektedir. Bütün dünya halklarının gelişme ve ilerleme çabalarını anlayışla karşılayan ve millî kurtuluş hareketlerini destekleyen yeni ulusçuluk, her türlü sömürücü düzenin karşısındadır. Dil, ırk, din, renk farklılıkları gibi bugün geçerliğini yitirmiş ve sosyal yapıda önemli unsurlar olmaktan çıkmış eski kavramların yerine, halkların mutluluğunu öngören yeni ulusçuluk, yıllardan beri özlemi duyulan dünya barışının müjdecisidir.

AÇIK

OTURUM

TÜRKİYEYİ

Başkentteki

17/12/1964 GÜNÜ ORTA-DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİNDE YAPILAN AÇIK OTURUMA CHP MİLLETVEKİLİ TURHAN FEVZİOĞLU, TIP GENELBAŞKANI M. ALİ AYBAR, AP CUMHURİYET SENATOSU GRUP BAŞKANVEKİLİ İ. SABRİ ÇAĞLAYANGİL, TABİİ SENATOR AHMET YILDIZ, YTP GENELBAŞKANI EKREM ALICAN KATILMIŞTILAR. KONUSMACILAR, «TÜRKİYENİN KALKINMASI YOLUNDA POLİTİKACILAR KENDİLERİNE DÜŞEN GÖREVI YAPIYORLAR MI?» SORUSUNU TARTIŞACAKLARDI.

SEÇİMLERDEN SEÇİMLERE YUVARLANA YUVARLANA GELENLERİN, TÜRKİYE'Yİ İÇİNE DÜŞÜRDÜKLERİ ÇIKMAZDAN NASIL OLUP DA KURTARACAKLARI DOĞRUSU BÜYÜK VE EĞLENCELİ BİR MERAK KONUSUYDU.

Söze nabza göre şerbet vermenin yollarını çok iyi bilen Turhan Fevzioglu başladı. Konuşmasının ilk kısmında hiç birşey söylemedi. Bu arada bazı yanlışlıklar da yaptı. Söz gelişi, Yunan Filozofu Ezop dedi. Oysa felsefe tarihinde böyle bir filozof yoktu. Bir masal babasıydı bu Ezop. Neyse, erenlerin sağı solu belli olmaz. «Ben düne kadar öğrencilerin sevdiği bir adamım. Ama şimdi siyasete atılmış ve tartışılan bir adam oldum. Tecrübelerim bunu bana gösterdi. Politikada çok sevilmek, çok kızılmak hattâ nefret edilmek de vardır» dedi. Sonra bir süre tarife girişti.

«Görevini yapan politikacı var, yapmayan politikacı var; görevini bilerek de kötü yapan var, iyi yaptığını sanarak da kötü yapan var. Politikayı insanları aldatarak idare etmek sanatı kabul edenler, politika cemiyeti idare etmek sanattır diyenler var» dedi. (Tam bu sırada giriş kapsamında birşey büyük bir gürültüye yere düştü)

Fevzioglu «politika siyasi münakaşaların hür olduğu yerde yapılır. Politikacılar bir elin beş parmağı gibidirler. Hepimiz aynı kökten, aynı haktan çıktık. Bir dikta idaresi altında kalmamamız, Sosyal Adalet içinde ciddi bir kalkınma gerek bize» dedi. Sonra da sözü Ezop'un bir masalına getirerek «Bülbülün çektiği dilin belâsıdır» demek istedi. Dağ, doğura doğura bir fare doğurmuştu. Bütün bu tariflerden sonra sözü TIP Genel Başkanı aldı. Fevzioglu'nun konuşmasından dinleyicileri Aybar uyardı. Sürekli alkışlar altında söze başlayan

AYBAR — «Konumuz, Türkiye'nin ilerlemesi yolunda politikacılar kendilerine düşen görevi yapıyorlar mı» dedi ve şaşmaz bir mantıkla sıralamaya başladı :

Önce İlerleme deyimi üzerinde duruldu. Yaşayan her toplum bir nebe ilerler. Ama bugünkü şartlar altında Türkiye ileri bir toplum değildir, geri kalmış bir toplumdur. Geri kalmış bir toplum genel olarak çağ-

daş üretim seviyesine denk üretim gücü olmayan toplumdur. Gerçi Türkiye yirmi yıl, Türk yılı öncesine göre gelişmiştir ama bütün bu gelişmeye ilerlemeye rağmen. Türkiye'de politikacılar, Türkiye'nin kurtuluşu yolunda üzerlerine düşeni yapmıyorlar. Bugünkü çağdaş bilim bize bu yolu gösteriyor: Türkiye'nin yapısını değiştirecek köklü değişiklikler, yani bir toprak reformu yapılması (alkışlar, Allah senden razı olsun Aybar sözleri ve alkışlar,) yani toprağı olmayan ya da az topraklı olanlara toprak vermek. Toprağı olandan alınıp toprağı olmayana verilecek. Bu birinci iştir. Biz tarımsal nitelikte bir toplumuz, ufunet burda. Tarım alanında 3,5 milyon işsiz var. Bu miktar bazı aylarda 8 milyona yükseliyor. İkinci olarak, Türkiye'de dış ticaret ve kredi müesseseleri mülkileştirilecek. Türkiye'de 12 yıldan beri dış ticaret kanalıyla 1,5 milyar lira dışarıya kaçırılmıştır. Bugünkü dış ticaret rejimi sayesinde Türk halkının sırtından yüzde yüzelli kâr sağ-

-OTURUMA KATILANLAR:- Turhan Fevzioğlu-Ahmet Yıldız
-Mehmet Ali Aybar-Ekrem Alican-İ. Sabri Çağlayangil

EMekten YANA POLİTİKACILAR KURTARACAK

Açık oturum bu gerçeği bir daha ortaya koydu

lamıyor. Kredi müesseseleri halkın yararına işlemiyor, bunlar da millileştirilecek.

Bundan sonra Türkiye'nin en büyük derdi, ekonomik derdi; ekonomik spesifik ağırlığın tarım kesiminden sanayi kesimine aktarılmasıdır, ama montaj ya da ambalaj sanayi değil, ağır sanayi temelli ilerletilmelidir. Başka reformlar da var tabii; eğitim, sağlık meseleleri...

Peki bu işleri kim yapacak? Bu köklü dönüşümleri kim yapacak? Politikaacılar yapacak elbette. Bu yeni tip politikacılar kamu gücünü yeni bir yönde, kamu yararı yönünde kullanacaklar. Halk yararına, yürütülmesi ve denetimine bizzat halkın katıldığı köklü dönüşümler, ancak böylelikle yani halkın eliyle gerçekleştirilecek.

Soru, işte buna cevap istiyor. Politikaacılar yani meşru seçimlerle iktidara gelmiş olan partiler ve onların politikacıları bunları yapacak nitelikte midirler? Politikacılık bir yerde olumlu çabalar gerektiren bir iş. Ben kişileri kastedmiyorum, politikacıları bir müessese olarak düşünüyorum. Türki halkı köklü dönüşümlerin gerçekleştirilmesini bekliyor. Bu bir objektif meseledir. Bizde politikacılar nereden geliyor? Politikaacılar genellikle okur yazar kişiler (güleşmeler) demek ki politikacılar önce bir azınlık içinden geliyorlar fakat bir adım daha atalım; politikacıların

büyük çoğunluğu yüksek öğrenim görmüş kişiler yani daha da azınlıkta kalan kişiler. Politikaacılar, hâkim sınıfa, yönetici sınıfa mensup. Siyasi partilerin yüksek organlarının yapısı, sınıf bağları bunun böyle olduğunu doğrular. Politikaacılar bizde ya serbest meslek sahipleri, büyük toprak

ağaları ya da bunların nüfuzu ile seçtirilmiş olan kimselerdir. Genellikle bu türden olanlar acaba köklü dönüşümleri yapabilirler mi? Bu bir objektif durum meselesidir, iyi niyet meselesi değildir. Tekrar ediyorum, bu bir objektif durum meselesidir, iyi niyet meselesi değildir.

Bu köklü dönüşümler hâkim sınıflar yararına mıdır? Uzun vadede olarak, Türk milleti bir bütün olarak ele alırsa zamanla onların da lehinedir bu. Ama yakın vadede olarak ele alırsa, büyük toprak sahipleri buna karşı koyacaklardır. Bugün Türkiye'de 510 bin köylünün hiç toprağı yok, 2 milyondan fazla köylünün az toprağı var. Büyük topraklar yani 30 binden, 100 bin dönümden yukarı topraklar bir avuç azınlığın elinde. Dış ticarete de durumu bu.

Bu işleri bu politikacılar çözmezler. Bu bir objektif tabiidir. 27 Mayıs'tan sonra yeni bir ortama girdik. Heri, emekçi halkın yararına bir Anayasamız var ama bu Anayasamız uygulanmıyor. Birtakım faşist kanunlar yürürlükte tutuluyor. Gene uygulanmayan hususlardan biri de plân-

dır. Üstelik, bu plân son derece ılımlı bir plândır. Kalkınma hızı yüzde 7 deniliyor. Türkiye 150-200 senedenberi uygarlaşma yolundadır. Vergi... (va kit dolduğu için Aybar konuşmasını burada kesiyor. Sürekli alkışlar, Aybar... Aybar... Bravo sesleri)

Konuşmacılar da dinleyiciler de şaşırıp kalmışlardı. Gerçekler dos-doğru dile getirilmişti. Fevziçoğlu, karşısında demagojiyle altedilemeyecek bir yeni tip politikacının bulunduğunu farketmişti ve Aybar konuşurken aldığı notlara bakıyordu. Aybar'a bir cevap bulmak istiyordu. Galiba bulmuştu, biraz rahatlar gibi oldu ve AP den İhsan Sabri Çağlayangil'i dinlemeye başladı.

ÇAĞLAYANGİL — «Üç azizliğe birden uğradım, dedi. Önce mikrofonun, sonra Genel Başkanımın, sonra da başa güreşenlerin yanında orta ve desteye güreşme azizliğine uğradım.

İki hatip de mutabık değilim. Fevziçoğlu alehtlak bir şekilde konuyu ele aldı. Aybar, nasıl ilerlememiz icabettiği hakkında, pek çok kısmına iştirak ettiğim, fikirler ortaya attı. Konumuz neydi? (Gülüşmeler) Politikacılar kimlerdir? Politikacıya ne vazife düşüyor bunu tesbit edelim. Aşamam Larusu bakalım (gülüşmeler). Bazıları politika, toplumu yönetme sanat ve fonksiyonudur diyorlar.

Bu tarife göre bir siyasi partiye kayıtlı adam politikacı mıdır? Politikacılar parlamenterler midir? Benim genel başkanım (Sevsinler seni sesleri) bu tarifin içine girer mi? (Gülüşmeler). Bazıları da politikacılar hem mikropolitik, hem de makropolitik alanda iktidar rekabeti için mücadele eden kimselerdir diyor.»

Çağlayangil, tariften tarife geçiyor, kendi tarifleri içinde adeta kayboluyordu.

«Türkiye'nin ilerlemesi bakımından politikacılara ne vazifeler düşüyor? Türkiye'nin ilerlemesi bir yetki ve imkân meselesidir. İktidarı ellerinde tutanlar, Türkiye'nin ilerlemesi için yetki ve imkânları ellerinde tutanlardır. İktidarın dışında kalanların roflü sadece hükümetin altını oynamak, değil, (Gülüşmeler, kahkahalar) hükümeti uyarmaktır.

Şimdi bugünkü ortama gelelim. Türkiye'nin ilerlemesi davası, Sayın Aybar'ın iştirak ettiğim fikirleri arasında katılmadığım bir husus hiç gereği yokken toprak reformu meselesini ortaya atmasıdır. (Alkışlar ve yuhlar)

Hafızanı geri götürüyorum (Gülüşmeler, hafıza geriye götürülmez sesleri). 1956 senesinde beş vali ar-

kadaşımınla birlikte, Amerika'ya gitmiştik (Bravo sesleri). Ayrılacağı-muz gün Amerikan Ziraat Nazırı (Sadrazam kimdi? Türkçe konuş vatan-daş sesleri) Amerikan hayat stan-dardının yükselişinin nedenlerini izah ettikten sonra, ben de Türkiye'nin ileri hamleleri hakkındaki görüşünüz nedir? diye sordum. Bir memleketin en büyük sermayesi nüfusedir dedi. (Maşallah sesleri) Bende bir endişe belirdi; memleketle tarımsal bir reformun lüzumuna inanmayan bir fert yoktur. Buna rağmen Amerikadan buğday istihsal ederiz. (İstihsal değil ithal ederiz sesleri)

Mesele, politikacıların Türkiye-nin ilerlemesi için, üzerlerine düşen vazifeleri yapıp yapmadıkları meselesidir. Türkiye'nin içinde bulunduğu durum politikacıların vazifelerini yapmadıklarını ifade etmez. Politikacıların vazifelerini yapıp yapmadıkları seçimlerde milletim hakemliğiyle, oylarıyla tecelli eder. Yoksa iyi kötü politikacılarla değil. **POLİTİKACILAR VAZİFELERİNİ YAPIYORLAR.** Sayın Aybar, parlamento vazifesini yapmıyor diyor (tabii sesleri) Millet seçerken lüzumlu itina-yı göstermiş demektir. Politikacılar hata edebilirler, Fertleri kötülemyorum ama meseleleri konuşuyorum, Bugün üniversite gençlerinin dertleri var (gülüşmeler, Yağ var, bal var, sesleri) Modern üniversitelerde sosyal meseleler hatta Sovyet Rejimi ele alınır. Bizde siyasi tarih hâlâ Fransız İhtilâli ile başlar. Ortalıkta yangın yanıyorken (gülüşmeler, yangın yanmaz, sesleri..) Yangını bırakıp kundakçıyı aramak hatadır. Müesseselerin ferdi tutumlarla karıştırılmaması lazımdır. **BİZİM POLİTİKACILARIMIZ, ÜZERLERİNE DÜŞEN GÖREVLERİ YAPMAKTADIRLAR.**

Çağlayangil'in de vakti dolmuştu.

Sözü tabii senatör **AHMET YILDIZ** aldı. Elleriyle kollarını da sözlerine katarak konuşmasına başladı:

«Gençlerin konuya verdikleri isim de çok iyi seçilmiş. Sanki politikacılar görevlerini çok iyi yapıyorlarmış da.. Gençler ince bir nükte yaptılar. Demokratik düzene geçerken, en kötü sınavı politikacılar verdi. İyileri de vardı tabii. Ulusumuz çalışkandır, zekidir, şanlı bir geçmiş vardır, yurdumuz dünyanın en zen-

gin kaynaklarına sahiptir. v.s. Bunlar yetmiyor (sürekli alkışlar) Bugün buna rağmen geri durumdayız, bunu sadece politikacıya yüklemek insafsızlık olur. Bunun nedenlerini araştırmak gerek.

Bilimsel metoda yer veren bir düzene kavuşamadık. Oy mekanizması üzerindeki baskı devam etmektedir. Bir kör döğüşüdür gidiyor. 27 Mayıs'tan önce hilâfetin tartışıldığını gördük. Bugün de bunu görmekteyiz. Ben sınıf mücadelesinin karşısında bir arkadaşımızım. Toprak reformu diyoruz. Vergi reformu diyoruz. Çıkarıcı sınıflar, işlerine gelmeyece «bunlar dinsizliktir, imansızlıktır, komünistliktir» diye basıyorlar yaygarayı. İşte budur oyun. Bu oyunla, hakları almanları, hakları gasbedilenlerin avukatı haline getiriyorlar. Mesele reformları uygulamakta. Politika, Türkiye'de ileri geri çekişmelerle bir halat çekmeye döndü. Ama halatı koparmayacaklar daha fazladır. Politikacıların bu tutumlarının, memleketi felâkete götürmediğini söylemek devekuşu siyaseti olur.

Bu memleketi 1960 öncesi zihniyeti ile idare etmek isteyenler var. Şimdi sosyal devlet kurmak çabası içindeyiz. Türkiye'de yanlış reçete kullanıyorlar. Siyasi teşekküllerin vaz geçtiği şey kendi içindeki demokrasidir. Politikacılar her şeyi yapacaklarına söz veriyorlar. Hepimiz bundan şikâyetçiyiz. Türkiye'de bir dram oynanıyor. Fakat oyuncular bundan şikâyetçidir. Türkiye özel yarar ve çıkarların kuşta-cımdan kurtulamıyor. Yanlış ve kötünün kural-ı olduğu bir dönemde yaşıyoruz. Millî irade demek bizim irademiz demektir; mülkiyet demek bizim mülkiyetimiz demektir. Toprak reformu bunun en güzel örneğidir. Bir kişinin mülkiyetine saygı var, ama binlerce kişinin mülkiyetine saygı yok, Hareketimiz ne olmalı? Politikacıya muhtacız. O halde onu düzeltmek zorundayız. Düzeltmek için her türlü imkânımızı kullanacağız. Anayasamızı tüm halde uygulamaktır bunun yolu. Anayasamızın öngördüğü sosyal devleti kurmak zorundayız. Buna karşı konuluyor. Bataklığı kurutalım dersiniz, sivrisinekler memnun olur mu? (Alkışlar) Ben iyimser değilim. Türkiye'den alarım işaretigeliyor. Po-

litikacılar buna kulaklarını tıkıyorlar. Bizler buna kulak vermeliyiz. Ben umutsuz değilim. Gerçeklere yönelen bir politikacı çıkacak, sorunlara mutlaka çözüm yolu bulacak. (Aybar, Aybar, sesleri, çözüm Aybar'da)

Ekim, Mart, 21 Mayıs olayları hiç bir şey uyardı. Hem sözümüzü tutmuyoruz hem uyanmıyoruz. Kurumlar da görevlerini yapmıyor. Gemiyi batırmaya kalkışanlara seyret kalamayız. Politikacının en büyük hatası, kendisine ve mesleğine karşı ilgisizlik yaratmak olmuştur. (Alkışlar)

Alihan'ın da konuşmasında görüleceği gibi Ahmet Yıldız'da Türkiye'yi ancak liderlerin, seçkin kişilerin kurtaracaklarına inanmaktadır. Oysa, bu yolun çıkar bir yol olmadığını yakın tarihte birçok örnekleri vardır. Faşist İtalya'nın Nazi Almanyasının sonu halâ bir ders vermemişe benzer.

Daha bol bir vakitte bütün soruları rakamlarla cevaplandırabileceğini söyleyen EKREM ALİCAN da hiç bir çözüm yolu göstermeyen ve sadece bilinen gerçekleri rakamlarla tekrarlamaktan öteye gitmeyen bir konuşma yaptı. Günah çıkartan bir insangibiymiş sanki. «Ben bu açık oturumu bir otokritik olarak benimsiyorum. Huzurunuzda kendi hatalarımı kabul etmek isterim.» dedi. Daha da samimi olduğunu göstermek için kendisinin ve partisinin memleketimizdeki rolünü bir sohbette söyledi. «Biz parlâmentoda muvazene partisiyiz. Orada muvazeneyi bulamadık, bari burada muvazeneyi bulalım.» Böylece, emekçi yığınlarını hareketsiz birhalde bırakacak bir muvazene kurma ve mevcut sosyal bozuklukların devam etmesini istiyordu sanki. Koalisyon kabinesinde yetkili ve sorumlu mevkideyken (Başbakan yardımcısı iken) bilmezlikten geldiği gerçekleri, açık oturumda rakamlarla dile getirmek için içinden sıyrılacağını sanıyordu. Türkiye'nin ilerleme meselesinin ne halde olduğunu global rakamlarla göstermek istedi. «Türkiye'nin ilerlemediğini, az gelişmiş memleket olduğunu, Türkiye'de fert başına yılda 200 dolar milli gelir düştüğünü, oysa yanibaşımızdaki Yunanistan'da milli gelirin son 10 yıl içerisinde yüzde 49 arttı-

ğını, 1959'a nazaran dış borçlarımızın 1 milyar 642 milyon yükseldiğini, seçmenin de seçilenin de ekonomik baskı altında olduğunu belirtti. Politikacılar, milletvekilliğini kaybetmemek için çırpınıyorlar. Bir parti güçlüyse mesele yok ama bir parti zayıfsa en demokratik parti lideri bile düşman sayılmaktadır» dedi. Kendisini konuşmaya öylesine kaptırmıştı ki gırtlığına kadar dış borca batmış bir memleketin politikacısına yaraşır bir rahatlıkla ve umursamazlıkla ikinci konuşmasına mahsuben borç bir vakit istedi.

TURHAN FEVZİOĞLU, al gülüm, ver gülüm politikasının, suya sabuna dokunmadan konuşmanın hiç bir işe yaramadığını gözleriyle görmüştü. Bir çare bulması gerekti, yoksa reformları da, köklü dönüşümleri de gerçekleştirilebilecek kuvvetler nerdeyse memleketin gerçek sözcüleri olduklarını göstereceklerdi. Bunu önlemek için de en çıkar yol, Aybarın ortaya attığı çözüm yollarını CHP

Toplantıdan Notlar

İktidarın dışında kalanların rolü sadece hükümetin aıtını oymak değil. (İ. Sabri ÇAĞLAYANGİL)

Türkiye'nin ilerlemesi davasında sayın Aybar'ın iştirak ettiği fikirleri arasında katılmadığım bir husus, hiç gereği yokken Toprak Reformu meselesini ortaya atmasıdır. (İ. Sabri ÇAĞLAYANGİL)

Toprak reformu diyoruz, vergi reformu diyoruz, çikareci sınıflar, işlerine gelmeyince «bunlar dinsizlik, imansızlıktır, komünistliktir» diye basıyorlar yaygarayı. İşte budur oyun. Ben sınıf mücadelesinin karşısında bir arkadaşımızım. (Ahmet YILDIZ)

Vergi ve toprak reformu yapılmalıdır. Halkımız ancak toplumu ve halkçı yoldan gelişecektir. (Turhan FEVZİOĞLU)

ve kendisine malederek konuşmaktı. Bütün belâgetini kullanarak ve kendisine tanınan konuşma süresini eski bir alışkanlıkla hiçe sayarak ve kradan fazla kralcı kesilerek, Türkiye'nin içinde bulunduğu çıkmaz durumu rakamlarla dile getirdi. Ay-

nl bir oyunun hem yazarı hem oyuncusu he mde sahneye koyucusu idi.»

«Toprak reformu yerine tarım reformu yapılıns deniliyor. Toprak reformu yapılmalıdır. Türkiye ancak devletçi yünden kalkınır. Halkımız ancak toplumu ve halkçı yoldan gelişecektir. Türkiye devrimci yoldan kalkınacaktır. Vergi ve toprak reformu yapılmalıdır (kim yapacak bunları sesleri) fikirler serbestçe söylenip tartışılabilir. (Babeuf'ten ne haber? sesleri) Babeuf konusunda ben de mücadele ettim arkadaşlar. Türkiye de ilerler-geri mücadelesi vardır. İlericiler bir birlik altında, parti farkı gözetmeksizin birleşmelidir. Ben halkımızı, Aybar arkadaşımın diğerlerine kadar, hürriyet nizamı içinde kalkındıracağız dersek, müsterih olurum (alkışlar..)

Sürekli alkışlar ve bravo sesleri arasında Aybar ikinci konuşmasına başladı :

AYBAR — «Bundan önceki konuşmada türkiyede müesseseler olarak politikacıların kendilerinden beklenenini yerine getiremediklerini anlatmıştım. Bunun için de Türkiye'nin sosyal yapısının incelenmesi gerektiğini söylemiştim. Yani hâkim sınıflar, yabancılarla işbirliği yapan sınıflar, Türkiye'nin ilerlemesine, reformlara karşıydılar. Politikacılar aynı tabakadan geldikleri için bu gidişe hizmet etmekte idiler, demiştim. Ama bundan, politikacıların görevi bitmiştir anlamı çıkarılmaması. Bütün konuşucular büyük bir belâgatle Türkiye'nin ne derece geri olduğunu anlattılar. Türkiye'de köklü reformların yapılması gereklidir dediler. Ama Türkiye batı kapitalizminin bir yarı sömürgesi haline geldiğinden beri bu durumdadır. Bu köklü dönüşümleri iktidardaki partiler gerçekleştiremezler. Benden önce konuşan ve bugünkü iktidar partisi sözcüsü sayın Turhan Fevziöğlü, bu memlekette toprak reformu yapılmalıdır dedi. Ama bugün yönetici partinin bir tapulama kanunu çıkarttığını unuttu (sürekli alkışlar) Hâkim sınıflar sırf mecbur oldukları için bazı reformları zamanla kabul ettiler.

Toprak reformu, vergi reformu yapılıns diyorlar, ama kimin için? Kimin eliyle? Hangi sınıf için yapılacaktır bu? Bunun yapılabilmesi

9 Temmuz

141-142.

için ikinci bir tip politikacı gerekmektedir. Reformlar yapılacaktır. Bundan kimsenin şüphesi olmasın. Ancak bunu yapacak olanlar eski sınıflar değildir, bunun itici kuvveti emekçi halk kitleleridir. Ben kendi payıma çok umutluyum. Ve Türkiye'nin mutlu, aydınlık yarınlarına gittiğini görüyorum. Çünkü emekçi halkımız uyanıyor. Hergün durmadan uyanıyor. Yeni tip politikacıya, aydın ya da kalabalık halk kitleleri içinde uyanmış aydına, halkın hizmetindeki aydına artık büyük bir ödev düşüyor. Bu ödev de halkı biran önce örgütleyerek, halkçı ve demokratik bir yoldan iktidara getirmektir. Biz 1946'da çok partili Batı demokrasi rejimini aldık, ama demokrasiyi aynı sosyal sınıfları temsil eden partiler arasında bir tahtaravallilik olarak kabul ettik. Oysa batı anlamında demokrasi, sınıflar arasında bir denge rejimidir. Bu denge rejimi daima emekten yana gelişir ve dönüşür. Dünya emekten yana gidiyor. Bugün sermayeci sınıflar durmadan taviz vermektedirler. Türkiye'de mesele bir iktidar değişikliği meselesidir. Oyların çoğunu emekçiler aldığı zaman bu aynı zamanda sosyal bir iktidar değişikliğine yol açar. Köklü değişiklikler o zaman gerçekleşecektir. Bu sosyal iktidar her bakımdan bağımsız olacaktır. Bugünkü dünyada Türkiye yalnız politik bakımdan değil, ekonomik bakımdan da bağımlıdır. Biz bir kurtuluş savaşı verdik. Ve politik bağımsızlığımızı elde ettik. Atatürk siyasal bağımsızlığımızı korumak için, ekonomik bağımsızlığımızı kazanmamızın şart olduğunu söyledi. Fakat Atatürk bunu gerçekleştirmedi. Öldü. Atatürk'ten sonra Türkiye siyasi bakımdan olduğu kadar, ekonomik bakımdan da tekrar bağımlı hale düştü. Türkiye'nin yeniden bağımsızlığa kavuşması demokratik ortam içinde yapılacaktır.

Kavramların, kelimelerin altında yatan anlamları iyice bilmeliyiz.

Fikir özgürlüğü deniliyor. Ama bu fikir özgürlüğü sadece emekçi halkı baskı ve zor altında tutanlara tanınrsa, bu fikir özgürlüğünün anlamı değişir.

Halkın çevreleri bu kavramları, iktidara gelmek için kullandıkları sürece Türkiye'de demokratik rejimin

varlığı kabul edilemez. Milli gelirin yüzde 32'sini, nüfusun yüzde biri alıyor. Çünkü Türkiye'nin can damarları bu sınıfların elindedir.

Köylü politika yapmamalıdır. İşçi politika yapmamalıdır. Subay politika yapamaz durumdadır. Memur da durumu aynıdır. Gençlik de politika yapmasın derler. Peki kim yapacak bu politikayı? Politika çok kapsal bir ödevdir ve ancak emekçiyle çabasının yararına kullanırsa asıl kapsal anlamını bulur (Alkışlar..) Ben den önce konuşan bütün konuşucular hatayı Türkiye'nin az gelişmiş olmasında buldular. Az gelişmişlik sebep olduğu kadar bir neticedir de. Türkiye az gelişmiş ülke olmaktan niçin kurtulamadı? Çünkü Nizam-ı Cediden beri yapılan reformlar Türkiye'nin üst yapısıyla ilgilidir. Türkiye 18. yüzyılda el sanatları bakımından ileri bir ülkediydi. Tanzimat idaresi ne yaptı? Memleketin bir makine sanayiine gitmesi gerektiğini kabul etti mi? İslah-ı Sanayi Komisyonu ile el sanatları ihya edilmek istendi. Çünkü bu yol onların yani hâkim sınıfların sosyal yapısına uygun geliyor. Türkiye'nin kalkınması, köklü reformların gerçekleşmesi, Türkiye'de emekçilerin politik bir güç olarak hızla örgütlenmesiyle başarılacaktır. Asıl milli davâ budur. Peki emekçiler iktidara gelince işler, bir sihirbaz değneğiyle hemen yoluna mı girecektir? Hayır. Halkımız bu köklü reformların kendi yararına olduğunu bildiği için bütün güçlüklerle katlanacak, bütün zorlukları yenecektir. Bizim plânı, ama emekten yana plânı kalkınmaya, bizim devletçiliğe, ama emekten yana, yürütüm ve denetimini emekçilerin yaptığı bir devletçiliğe ihtiyacımız var.

Bir çeşit politikacı görevini yapmıyorsa, bir başka çeşit politikacı görevini yapmaktadır. Bunlar gerçek aydınlar, Atatürkçüler, halkla beraber olan, halkın hizmetinde olan politikacılar. Türkiye'nin kurtuluşu demokratik bir yoldan, gerçek bir demokrasiden geçer. (Alkışlar.. Bravo, Bravo.. Aybar! Aybar! sesleri)

Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. maddelerinin Anayasamıza aykırı olduğunu ilk olarak Türkiye İşçi Partisi ortaya atmış ve Anayasa Mahkemesinde iptal dâvası açmıştır.

Bugün TİP'nin görüşünün, siyasal eğitimleri ne olursa olsun hemen hemen bütün hukukçuların ortak görüşü olduğu okuyucularımıza aşağıda geniş bir özetini verdiğimiz Açık Oturumda da görülmektedir.

1961 Halk Anayasası ve MADDELER

7 Aralık 1961 günü Zafer gazetesini okuyanların bir kısmı hayretle ikildi. O gün öğleden sonra yapılacak açık oturumu baltalamak, özellikle M. Ali Abar'ın şahsında Türkiye İşçi Partisi'ni kötülemek ve memleketi sol bir ihtilal bavası yaratmak için, baş sayfasının yarısına, iri başlıklarla bir bildiri konmuştu. Bir korku ve gözdağı verilmek isteniyordu adeta. Milliyetçi gençlik solcuların kafasını ezmek için mücadeleye çağırıyordu.

Ankara Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı Uğur Mumcu ve arkadaşları hemen bir bildiri yayımlayarak öğrencileri ve dinleyicileri, tahriklere kapılmamaları ve herhangi bir olaya meydan verilmemesi konusunda uyardılar.

Bu arada Uğur Mumcu, I. Şube ilgililerinin sorularını cevaplandırıyor. İlgili memurlar «Bu işlere karışmayın, sonunuz kötü olur» demek istiyorlardı. Hatta bunu açıkça da söylüyorlardı. Yıllardan beri uygulanan eski bir taktikti bu; **KORKU YOLUYLA FİKİRLERİ BASTIRMAK**. Ama bu oyun o gün pek sökümedi. Uyanık, sorumluluğunu bilen genç öğrenci «Bu açık oturum yapılacaktır.» dedi.

İşte açık oturum böyle bir hava içinde başladı.

Bilgi ve saygıdan yoksun bir avuç tertipçi, Aybar'ın her sözünü itiraz ediyordu. O kadar ki Aybar Atatürk'ün «Biz hayatını, bağımsızlığını korumak için çalışan emekçileriz, zavallı bir halkız.» sözlerini tekrarlarken, salondan «sözünü geri al» «Türk halkı zavallı değildir» sesleri yükselmisti.

Konuşmacılardan Cihat Bilgehan'da konuşmasında oldukça kışkırtıcı bir hava yaratıyordu. Türk Ceza Kanunundaki 141 ve 142. Maddelerin tartışılması bir kör döğüşü haline sokulmaktaydı. Ama Aybar'ın ikinci konuşmasında «Maddeye cebrî unsurunu eklemek gerçik onu eski durumundan çok daha iyi şekilde sokar; ama bu da Faşist İtalyan Ceza Kanununa dönmek olur.» sözleri, konuşmacıların bütün iyi niyetlerine rağmen, içine döküldüğü çelişmeyi çok açık bir şekilde ortaya koymuştu.

Tıklım tıklım dolu salonda ilk sözü Profesör Muammer Aksoy aldı :

MUAMMER AKSOY,

1961 Anayasasının «Sosyal devlet» görüşünü benimsemiş olmasının, T. C. Kanununun 141-142. maddelerine yeni bir önem kazandırdığını ve Anayasasının bu sosyal devlet, sosyal adalet düzenini savunanların karşısına adı geçen maddelerin yumuşak, kaypak hükümlerinin her zaman dikilebileceğini belirterek, özelle şunları söylemiştir :

141-142. maddelerin formülü, yeni anayasamıza göre yeni baştan düzenlenmelidir. Amaç demokratik düzeni kabul etmeyen totaliter rejimleri önlemek olmakla beraber, bura-

da kullanılan araç başarılı değildir. Sosyalist partilerin kurulmasına, yayılmasına bu maddeler rahatça engel olabilir. Demokrat partili olup da, antidemokratik görüşlere sahip bir çok kişi daha o zaman, 141-142'nin sosyalist partiler'in kurulmasına engel bir araç olarak kullanılabileceğini itiraf etmekten çekinmemişlerdir.

Bu maddelerin formülü niçin 1961 Anayasasına aykırıdır? «Tahküm» unsurunu bir yana koyup, «Bir sosyal sınıfı yok etmek.. vs.» gibi diğer unsurlarına bakacak olursak, bu unsurların, mevcut durumu, statükoyu olduğu gibi korumaya ma-

tuf olduğunu açıkça görürüz. Eger ilerlemiş, çağdaş uygarlığa erimmiş bir cemiyet olsak, hadi neyse, geriye dönüşü önlemek için statükoyu olalım. Oysabiz geri bir ülkeyiz ve bundan dolayı 1961 Anayasası «Devrimci» bir görüşü öngörmüş. Demek ki biz, bunu sağlamak için gerekli olan iktisadi hayatı değiştirmeyi, 141 in emriyle bir yana bırakacağız, gereksiz sosyal sınıfları ortadan kaldırmayacağız. Böyle şey olmaz. Bu formülün yazılış şeklinin (1924 Anayasasına) aykırılığını her şeyden önce liberalist D.P. ileri gelenleri açıkça söylemekten çekinmemişlerdir. Aynı şekilde, maddenin son taddil müzake-

melerinde sayın Necip Bilge, Faruk Erem, Halil Özyörük, liberalist Faik Ahmet Barutçu, Behzat Bilgin, bu cebir unsurunu kapsamına almayan formülün doğurabileceği feci sonuçları, hürriyetleri nereye kadar boğup, demokratik düzeni ne dereceye kadar sarsacağını açıkça söylemişlerdir. O halde bırakın, 1924 Anayasasını (ki ona aykırılığını yukarıda adı geçen kişiler belirtmişlerdir.), 141/1-142/1 tam dört bakımından, sosyal devlet görüşü ile sosyal adalet ilkesini benimsemiş 1961 Anayasasına aykırıdır :

1 — Bu maddeler mevcut olduğuna, evvelâ basın hürriyetine yer kalmaz. Anayasa basının hür olduğunu belirttiikten sonra, bu hürriyetin kullanılma şartlarının kanunla düzenleneceğini söylemiştir. Bu kanun Basın Kanunudur ve basın kanununun 22. maddesinde de 141/1-142/1 deki unsurları suç sayan hiç bir hüküm mevcut olmayıp, basın suçları tek tek sayılmıştır. Yani toprağın, onu işleyen kişilere, üzerinde çalışan kişilere, kooperatiflere ait olmasını savunur veya bunu gerçekleştirecek bir cemiyet kuracak olursanız, 141-142 nin kaypak formülü, basın kanununda suç sayılmayan bu durumu bal gibi suç sayacaktır.

2 — Anayasanın 57. maddesi, siyasi partilerin hangi şekillerde kapatılacağını açıkça belirtmiş ve saymıştır. Bu sayılanlar içinde, Anayasa'nın öngördüğü sosyal adaleti sağlamak, çağdaş uygarlığa erişmek için bir partinin gereksiz bulunduğu bir sosyal sınıfı (Toprak ağalığını, v.s...) ortadan kaldırmak amacıyla teşkilatlanması, 57. maddede sayılı kapatma sebeplerine dahil olmadığı halde, 141/1-142/1 in «sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak» formülüne girdiği için, partinin kapatılması mümkün olacaktır. Oysa hiçbir zaman, bir sosyal sınıfın ortadan kalkması, bir partinin de ortadan kalkmasını gerektirir bir sebep değildir Anayasasının 57. maddesine göre.

3 — Demokratik sisteme de aykırı. Meselâ, toprak ağalığının ortadan kaldırılması Anayasada açıkça kabul edildiği halde, Anayasanın sağladığı hür demokratik sistem gereği kurulan bir sosyalist partinin, bu yoldaki çabaları 141-142 ye girebilecektir.

1 — Ceza hukukundaki kanunsuz suç olmaz prensibi, 1961 Anayasasında da bir Anayasa kaidesi olarak tekrar edilmiştir. 141-142. maddeler kaypak unsurları ile bu prensibe açıkça aykırıdır.

Ayrıca Sosyal Adalet bakımından da gelişme var. Hem Anayasa kooperatifçiliğin devlet eliyle teşvikini emrediyor, hem de adı geçen maddeler toprak mülkiyetinin kooperatiflerin elinde toplanıp kollektifleştirilmesini kaypak maddeleri ile rahatça suç sayabilecek.

Formül böyle kaldıkça, 141-142 maddeler sosyalist partilerin başında demoklesin kılıcı gibi duracaktır.

BURHAN APAYDIN

İkinci olarak konuşan Y.T.P. milletvekili Burhan Apaydın, problemin, fikir hürriyetinin tabii bir gereği olarak, aydınlığa kavuşmada toplandığını, 1961 Anayasasının sosyal hukuk devleti ilkesini benimsemiş olmasının meselenin önemini artırdığını, 141-142. maddelerin herşeyden önce demokratik rejim bakımından yeni anayasaya aykırı olduğunu belirtmiş ve özetle şunları söylemiştir :

141-142. maddeler, 1930 tarihli Faşist İtalyan Ceza Kanunundan daha da ağırlaştırılarak alınmıştır. Kaldı ki demokratik düzeni sadece bir Anayasa sağlayamaz. Mesele tatbikatın içine girebilmedir. Tatbikatındaki acı tecrübeler Faşist menşeli bu kanunun değiştirilmesini gerekli kılacaktır. İkinci olarak, sosyal problemlerle ilgilenen bir çok düşünürler, bu maddeler yüzünden komünistlikle iktelenmişlerdir. Meselelerimizi çözecek kişilerimiz çok önceden bu ülkede var olduğu halde, bu maddelerin yarattığı ortam yüzünden pasif bırakılmış, sosyal problemlerimizin çözülmesi engellenmiştir. Üçüncü olarak, 141-142. maddeler, Anayasamızda da yer alan, «Kanunsuz suç olmaz» prensibine açıkça aykırıdır. Maddenin değiştirilmesi ve bu gibi tahakkümleri önlemek için cebir unsurunun eklenmesi şarttır.

Hukuk sosyal akımları takip etmelidir. Bizde ise hukuk, sosyal akımların daima gerisinde kalmıştır. Bunun içindir ki Anayasamız Sosyal hukuk devleti prensibini kabul etmekte bu açığı kapanmış ve dolayısıyla hukukun sosyal akımları takibetmesi

esasını benimsemiştir. Kaldıkça, Anayasa sosyal devlet, sosyal adalet ilkelere açısından vatandaşlara gerçekleşmesi gerekli bir takım sosyal haklar tanıyor. Bu hakların sosyal akımlarla fertler tarafından savunulması gerekirken, 141-142 nin taşınması olduğu manâ ve tatbikattaki örnekler adı geçen maddelerin bu çeşit sosyal akımları reddettiğini göstermektedir.

141-142. maddelere cebir unsurunun hiç olmazsa konulması şart. Bu unsur olmadığı içindir ki, bizde komünizmle mücadele bir paravana olmuştur. Komünizmle faşizm de mücadele ettiğine göre, bu mücadeleyi yapan kişiler, faşist emellerinin gerçekleştirilmesini isteyen kişiler de pek ala olabilir. Komünizmle mücadele anlamda mücadele ancak Anayasamızın öngördüğü sosyal devletin, sosyal adaletin tam olarak gerçekleştirilmesi ile yapılmış olur.

Türkiye'de özel mülkiyete, özel teşebbüse ait her türlü akım ve propaganda serbest. Fakat, bütün sosyal akımlar 141-142 nin baskısı altında. Bu adaletsizliği biraz olsun önlemek için, hiç olmazsa, cebir unsurunun metne konulması şarttır.

MEHMET ALI AYBAR

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, meseleyi önce 200 yıllık uygarlığa çabamız ve Kurtuluş Savaşı Türkiyesine hâkim ilkelere açısından ele aldı. Uygarlık meselesinin Türkiye'nin en önemli bir problemi olduğunu, Türkiye'nin en az 200 yıldır uygarlaşma çabası içinde olduğu halde, ancak Kurtuluş Savaşı ile yarı sömürge bir devlet olmaktan kurtulabildiğini belirten Aybar, özetle şunları söyledi : «Atatürk daha o zamanlar, bizim çalışmak mecburiyetinde olduğumuzu, çalışmayanların emeği ile geçinmeyenlerin toplumumuzda yeri olamayacağını belirterek, HALKÇILIK ilkesini ana temel olarak örmüştür. Temel ilke halkçılık olmakla beraber, en az onun kadar önemli ve çalışan halk yararına bu ilkeyi tamamlayıp bütünleyen DEVRİMCİLİK ilkesi de var. Bu halkçılık ve devrimcilik ilkeleri 1961 Anayasasına da temel olmuştur. Toprak reformu, Anayasa müessesesi olarak konmuştur. Oysa 141/1-142/1 buna müsaade etmez, çünkü, adı geçen maddeler, bir sınıfın diğer

bir sınıf üzerindeki tahakkümünü önlemek amacıyla görüldüğü halde, aslında, mevcut bir tahakküm sistemini korumak, devam ettirmek için konulmuştur. 1930 Faşist İtalyan Ceza Kanununun 270 ve 272. maddelerinden dilimize çevrilen 141-142 den, biz tutup cebir unsurunu da atarak bertürlü kaypaklığa yol açtık, daha ağırlaştırdık.

Kaldı ki, Demokratik düzen bir denge rejimidir. Sermaye gruplarının siyasi partileri ile, emekçi kitenin siyasi partisinin meydana getirdiği denge. Biz sadece sermaye gruplarının kurduğu partilere yer verdik ve sadece onların yaşamalarını sağladık. Emekçi kitenin örgütlenmesine, siyasi bir parti halinde, aynı şartlarla ortaya çıkmasına engel olduk. Bu durumu yaratan 141-142 nin 1961 Anayasasının halkçılık, devrimcilik ve demokratik sosyal hukuk devleti esasları ile bağdaşması imkânsızdır. Bu maddelerin uygulanması, sonradan beraat etmekle beraber, suçsuz birçok kişinin senelerce hapiste boşyere sürünmelerine sebep olmuştur.

Sonra, mesele bir sosyalist partinin kurulup - kurulmamasında değildir; kurulan bu sosyalist partinin, normal olarak demokratik düzenin imkânlarından aynı eşit anlayış içinde faydalandırılıp faydalandırılmayacağıdır. Biz bilâkis, bu maddelerin, Demokratik Cumhuriyet düzeninin yaşayabilmesi için kaldırılmasını istiyoruz. Maddeye cebir unsurunu eklemek gerçi onu eski durumundan çok daha iyi şekle sokar ama, bu da Faşist İtalyan Ceza Kanununa tekrar dönmek demek olur. İstenilen bu değildir. Madde tamamen kaldırılmalı, yerine her hangi bir madde konmak gerekiyorsa, bu da herhalde 1961 Anayasasının hâkim ilkelerine, yani halkçılık ve devrimcilik ilkelerine aykırı düşmeyen bir şekilde yapılmalıdır.

CIHAT BİLGEHAN

Adalet Partisi milletvekili Cihat Bilgehan, 141. maddeyi Anayasaya aykırı bulmadığını, maddeye ilişilmemesi gerektiğini savunmuş ve bu arada mültesse nizam terimini 141 in gerekçesindeki tariften habersiz görünerek, Anayasa düzeni olarak göstermiş ve 141 in bu yüzden Anayasasının dayanağı olduğunu ispatlamak

istemmiştir. 142. maddenin ise farklı olduğunu, progaganda söze dayandığı, sözler de havada kalmaya elverişli şeyler olduğu için bu ikinci eş maddeyi sakıncalı ve Anayasa'ya aykırı bulunduğunu, bunun için de hiç olmazsa bu konuda zabıt tutma, itham etme işlerinin sadece savcı ve sorgu yargıclarınca yapılmasının sağlanması gerektiğini, cabil bir kaç kişinin tuttuğu yalan-yanlıs zabıtlara dayanılarak takibata geçilmesinin adaletsiz olduğunu belirtmiştir.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU

Sosyalist Kültür Derneği üyesi Cemal Reşit Eyüboğlu, bu konunun Türk Anayasasının ana esasları olan milli kalkınma davamızın esasını teşkil etmekte olduğuna değinerek, bir ülkenin mültesse, temel nizamlarını sarsmak fiillerinin yasak olmadığı, hiçbir demokratik ülkeye rastlanmadığını söylemiştir.

Eyüboğlu'nun da belirttiğine göre : Kamu oyunu bu kadar ilgilendirilen 141-142 nin mehazı 1930 tarihli Faşist İtalyan Ceza kanunudur. Bu maddeler, İtalyan Ceza kanununa Faşist dünya görüşü ile Faşist düzeni, komünizme karşı korumak amacı ile konulmuştur. Fakat, komünizmle mücadelede en müfrit davranan, faşist düzeni olduğu gibi muhafaza etmeyi güden İtalyan Ceza Kanununda bile «cebir» unsuruna yer verilmemekle, fikir değil de, belirli bir fikrin sonucu ortaya çıkan şiddet, cebir, zor belirtileri cezalandırıyor. Yani fikrin yaşamasına, açıklanmasına engel olunmuyor. Elze ilk alınan şekilde cebir unsuru varken, tatbikatta karışıklığa sebep olduğu gerekçesi ile kaldırılıyor., maddeler bugünkü şekle getiriliyor. 1945 yılında, çok partili rejimde, antidemokratik kanunları tespitle görevli bilim kurulu, bu maddeleri, demokratik hayatı çıkmaza sokacağı gerekçesi ile istesinin en başına alıyor.

Bugün cebir unsurunu da kapsamına almayan 141-142 nin uygulanması, sosyal akımları zaten birbirinden ayırdedecek bilgiyle teçhiz edilmiş hâkimleri tereddüde sevk etmektedir. Oysa madde bu halinde iken bile, sosyalist partiler kurulabilir, tarım sosyalizminin uygulanması sonucu toprak mülkiyeti kolektifleştirilebilir, v.s.. Fakat mesele, sosya-

list partilerin kurulup kurulmamasında değil; konuda, fikir hürriyetinin zedelenip zedelenmemesinde. Bugün 18. yüzyılda yaşamış bir yazarın eseri (Babeufe'un Devrim Yazıları) hakkında hâlâ tahkikat açılabilmektedir. Cebir unsuru eklense de bu durum değişmez. Bütün mesele, kişi rahatça düşündüklerini söyleyebilecek midir? Hâlâ çok önceleri yazılmış eserleri tartışanlar cezalandırılacak mıdır? Onun için cebir unsurunun konması hiçbirşeyi halletmez, madde temelden tadile muhtaçtır. Ceza kanunları düşünceleri değil eylemleri cezalandırır.

Bütün mesele ihtilâli sosyalizmin, yani komünizmin cebri, yitici faaliyetidir. Marx'ın ve çağdaşlarının eserlerinin serbestçe okunup tartışılması şarttır. Bunları okumak ve tartışmakla toplum hemen komünist mi olacak? Komünizme karşı en büyük silâh, sınıflar arasındaki korkunç farkın giderilmesi, fakrî zaruretın son bulmasıdır. Bunun için de 141-142. maddelerin kalkması şarttır.

SAHİR KURUTLUOĞLU

Meselenin, 141-142 ye yalnız cebir unsurunu eklemek olmadığını, ayrıca adı geçen maddelere açıklık vermek gerektiğini belirten C.H.P. milletvekili eski Adalet Bakanı Sahir Kurutluoğlu 141-142. maddelerin, Anayasa'nın sosyal devlet, sosyal adalet ilkeleri ile ve devletin bekasıya uyusabilir bir şekilde açıklığa kavuşturulmasının gerektiğini söylemiştir.

Kurutluoğlu'na göre; biz, faşist rejimi komünizme karşı savunma amacıyla konulan bu maddelerin kaypak, ürkek formülü ile, demokratik düzeni koruma, savunma gibi bir garabete düşmüş bulunmaktayız.

Bir ülkede mevcut fikir iklimi, idarecilerin müsamahasına terkedilirse, hiç bir teminat mevcut değil demektir. 141-142 bu ürkek, kaypak haliyle, kötü niyetli idarecilerin elinde her zaman öldürücü olur. Bunun içindir ki, ya adı geçen maddeler şiddet unsuru eklenir ya da dana iyi bir şekilde yeniden formüle edilir. Gerçekte, Anayasaya aykırı cemiyetler cezalandırılmalı, Anayasanın uygulanmasını isteyenler değil, Yoksa denizakrası bir yalan ve statükoocuların korunmasına yarıyan boş bir kalıp olur.

Ereğli Demir Çelikte Yer Seçimi ve Kuruluş Maliyeti

Geçen sayımızda verdiğimiz Ereğli Demir Çelik Tesisleri Anonim Ortaklığının kuruluşunu genel olarak inceleyen yazının devamı olan «Yer Seçimi» ve «Kuruluş Maliyeti» bölümlerini de sunuyoruz.

II

YER SEÇİMİ

Türkiyenin 560 bin ton yıllık demir çelik mamülleri ihtiyacının % 33 ü yurt dışından temin edilmekte, bunun için de her yıl 410 milyon T.L. sına yakın bir döviz ödenmektedir. Ereğlide yeni kurulan Demir çelik tesisleri ile bu ithalatın 1964 de 80,6 bin tona ve 1966 da da 13,4 bin tona ineceğini birinci beş yıllık plan ve eklerinden anıyoruz. Üç kademe halinde inşası düşünülen bu yeni tesislerin birinci kademesi ile, memleket takriben yılda 500.000 tonluk bir ilâve ek üretim kapasitesine sahip olacaktır. Böylece 1967 yılında karşılanması muhtemel olan 950.000 tonluk talep seviyesini, ithalat yapmadan memleket dahilinden karşılamak mümkün olacaktır. Yeni demir çelik tesisleri inşa etmenin gereksiz olduğunu belirtecek bir tek kişinin ortaya çıkabileceğini zannetmiyoruz. Fakat biz bu tablo içinde gözden kaçan bir desen hatasını, bir yerleşme yanlışlığını belirtmek istiyoruz : Yeni tesisler yurt ekonomisi yararına nerede kurulmalı idi? Bu gün başında konu ileri atılmış ve hatta İmar İskan Bakanlığı tarafından hazırlanan Zon-

guldak bölgesi ön projesinde yer seçimi meselesinde yanlışlık yapıldığı belirtilmiş ise de bütün bunlar «en ekonomik yerin neresi» sorusunu cevaplayamamıştır. Biz bu bölümde Ereğli demir çelik tesislerinin kurulmasında en münasip yer olarak aşağıdaki mevkilerden hangisinin iltisadıldığı olduğu meselesini inceleyeceğiz.

1. Tesislerin Samsunda kurulması halı,
2. Zonguldak'ta kurulması,
3. Ereğlide kurulması,
4. İstanbula yakın bir yerde kurulması halı.

Bir noktanın nazarı dikkati çekeceği pek açıktır. Mümkün alternatiflerinin hepsinin Karadeniz sahilinde oluşu. Bu, deniz nakliyesinin kara nakliyesine nazaran daha ucuz olduğundan meydana çıkan bir durumdur.

Ereğli demir çelik tesislerinde, bu gün cevherin büyük miktarı Sivas civarında ve kömür de Zonguldaktan taşınmakta, istihlakın % 60 ını İstanbul, % 25 ini Ankara, % 15 ini de İzmir masnetmektedir. Cevherin Sivas civarından taşınmasına rağmen bunun Samsun limanına alınması ve Samsun limanından sahil yolu ile İstanbul ile Samsun arasında inşası

düşünülen Demir Çelik istihsal merkezine nakli, yer seçimi politikasında ilk hareket naktası olarak görünmektedir. İstihlak merkezlerinden biri olan İstanbulun, istihsalin % 60 ını çekmesi, cevherin Samsun limanında emre amade bulunması kömürün Zonguldaktan tedariki, istihsal merkezinin bu sahil hattı üzerinde düşünüldüğünü zorunlu kılmaktadır.

Yukarıdaki düşünce içinde, acaba Samsun ile İstanbul arasında demir çelik maliyetini asgarileştiren istihsal merkezi neresi olmalıdır? Bu soru, tesisler kurulurken incelenmeli idi. Fakat tam aksine Ereğli tesis yeri olarak seçildikten sonra, ham madde etüdüleri yapılmış ve meselâ Ereğlideki kömür yataklarının bu işe elverişli olmadığı anlaşılmış, demir cevherinin Sivas civarından temin olunacağı bir ihtimal olarak dahi aklı gelmemiş ve Kireç taşının Bartından temin edilmesi imkânı ortaya çıkıncaya kadar kirecin nereden getirtilceğinden endişe ve tereddütler geçirilmiştir. Bizde daima bir tesisin nerede yapılacağı önce incelenmez de, yapıldıktan sonra incelenir; ortaya çıkan bütün lüzumsuz masraflar fakir bir milletin sırtından ödendiği için islimin arkadan gelmesi kimseyi fazla ilgilendirmez.

Güçlükle temin ettiğimiz rakamlara dayanarak yaptığımız hesapların, yalnız sonuçlarını endex halinde vermekle yetineceğiz. Ereğli demir çelik tesisleri yöneticilerinin rakamları bir devlet sırrı gibi kendilerine saklamaları bizim onlara endex ile

hitap etmemizi mazur gösterecektir. Bu gaye ile yukarıda ele alınan birinci alternatifte hesaplanan taşıma giderleri 100 olarak gösterilmiştir. İkinci alternatifte yani tesislerin Zonguldakta kurulması halinde taşıma giderleri 92 bulunur. Üçüncü alternatifte yani tesislerin Ereğlide kurulması halinde ise taşıma giderleri 102 dir. Tesislerin Samsunda kurulması Zonguldağa nazaran % 8 daha pahalı; Zonguldak ise Ereğliye nazaran % 10 daha ucuzdur. Dördüncü alternatif, tesislerin İstanbul civarında kurulması, taşıma endeksinin 108,5 a çıkararak en pahalı alternatif olarak görünüyor. Taşıma maliyeti endeksinin asgari olduğu Zonguldak veya yakın civarı, tek seçim yeri olarak meydana çıkmaktadır.

Yukarıda Ereğlinin seçilmesinde bir ıktisadılık hesabının yapıldığını zannetmediğimizi belirtmiş idik. Bu düşünceyi daha iyimser davranarak şöyle değiştirelim : Ereğli için ıktisadılık hesapları yapılmış ve kömürün Ereğliden temin olunması faraziyesi, Ereğlinin seçilmesinde büyük ağırlık noktasını teşkil etmiştir. Bir

an için bu düşünceyi bir alternatif olarak ele alalım, kömür ihtiyacının tamamının Ereğliden karşılanacağını varsayalım. Yeni bu alternatifte kömür için bir nakliye bedeli ödenmeyecek demektir. Taşıma maliyet endeksinin 94 olarak buluyoruz. Tesislerin Zonguldakta kurulması haline nazaran bu halin dahi ıktisadî olmadığı anlaşılıyor.

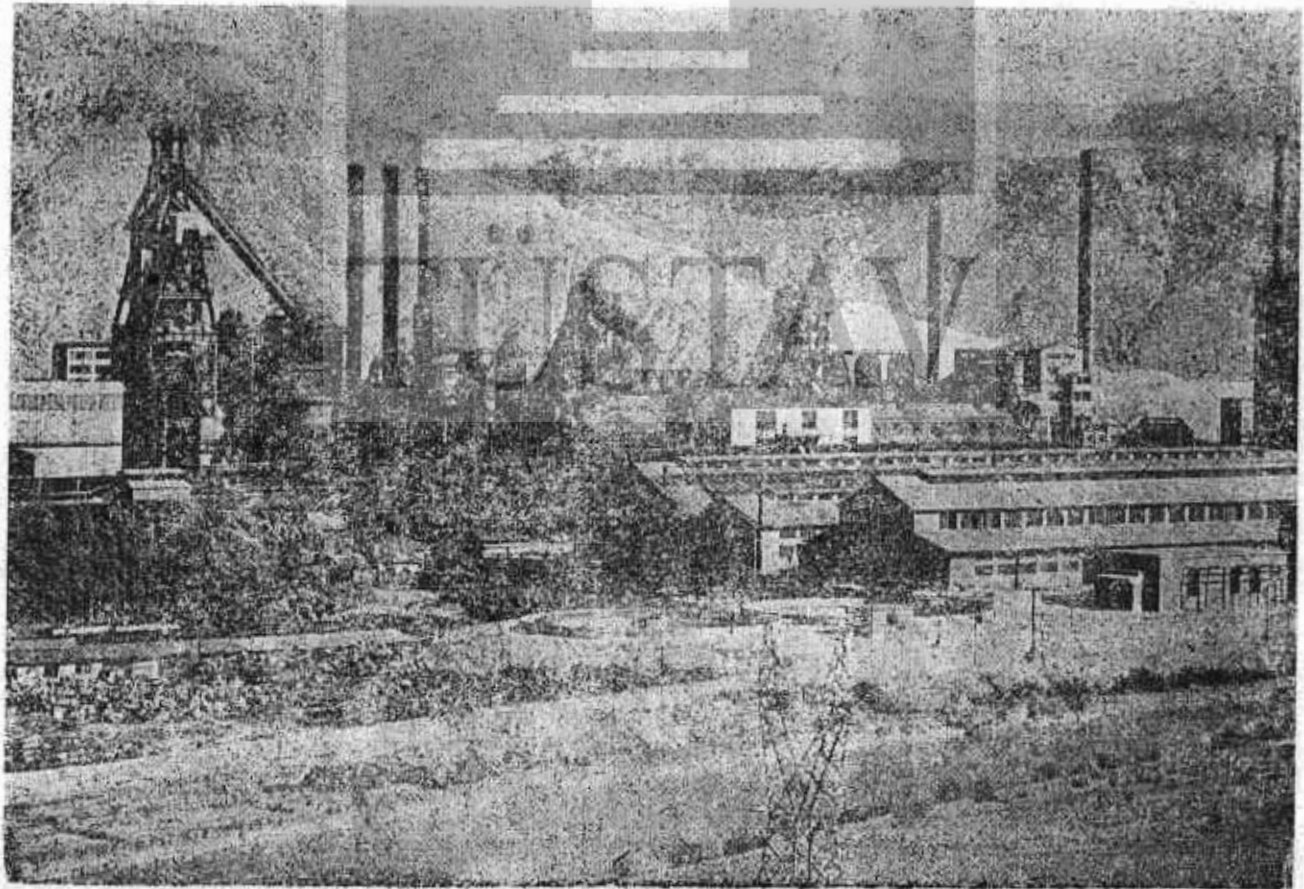
Yaptığımız hesaplar, Zonguldakın taşımalar yönünden bir ıktisadî denge noktası olduğunu göstermektedir. İstihsal merkezinin Zonguldakın soluna doğru kaydırılması halinde Samsundan taşınan cevherin navlun ücreti artarak ıktisadılık azalmakta, üretim merkezinin Zonguldak'ın sağına kaydırılması halinde kömürün navlun ücreti artarak ıktisadılık azalmaktadır. Asgari taşıma giderleri Zonguldak'ta teşekkül ediyor.

Ereğlide fabrika için seçilen yapı sahasının da aşında uygun bir yer olmadığı, ilk tesis masraflarının çürük zemin dolayısıyla önemli derecede arttığı, yer üstü arızalarından dolayı büyük kazı külfetlerinin ortaya çıktığı anlaşılıyor. Sadece temel in-

saati ve saha düzenlenmesinden dolayı maliyet artışı 20 % dir. Zeminin çürük olmasından dolayı 14.481 adet kazık çakılmıştır. Her kazık 25 m boyunda olsa (atılan kazıkların boyunu kesin olarak bilmiyoruz) bu 360 km. bir uzunluğa tekabül eder. Bu kadar uzun kazık işi bir yıl zarfında hiç bir sızıntı çıkmadan bir Amerikan firması tarafından başarı ile ikmal edilmiştir. İlgililer, eğer bu işi Amerikan firması yapmasa idi bu kadar kısa zamanda bu kadar çok kazığın atılması mümkün olamazdı diyorlar. Belki doğrudur. Fakat Amerikan firmaları var diye pahalı yapı sisteminin tercih edilmesi niye? Malzeme ve teçhizat dışı yabancı firmaya 122 milyon T.L. ödenmiş. Amerikan yardımları nasıl kısa zamanda geriye dönüyor?

III KURULUŞ MALİYETİ

V azımızın üçüncü bölümünde Ereğli Demir — Çelik tesislerinin maliyeti üzerinde durmak istiyoruz. Konuya girmeden önce, belirtilecek önemli hususun yabancı sermayden,

bugüne kadar siyasi ve idari mekanizmada henüz ne anlaşıldığını iyice bilinmemiş olmasıdır. Bilhassa üzerinde titizlikle durulmasını arzuladığımız nokta, yurda giren her yabancı teşebbüsün beraberinde sermaye getirmeyeceği veya hiç olmaz ise böyle bir ihtimalin de varit olabileceğidir. Yabancı yatırım eğer memleketin sermaye hacminde bir değişime meydana getiriyor ise, gerçekten yatırım addedilebilir. Böyle olduğu zaman dahi bu yatırımın fiyatını ölçmemiz lâzım gelir. Aksi halde, bugün olduğu gibi, «aman yabancı sermayeyi kaçırmıyalım» yahut «sağlanan krediyi kaybediyoruz» vehmine kapılmış oluruz, memleketi bir sömürge politikasına alet etmek tehlikesi kendini gösterir.

1955 yılından 1963'e kadar yurda 1 milyar 576 milyon TL. hık yabancı sermayenin ithal edilmiş olduğu, Ticaret Bakanlığının kayıtlarından anlaşılıyor. Bu, yılda ortalama 131 milyon TL. dir. Yatırımlarımızın 1,8 %'ine tekabül eder. Çok cılız olan bu yabancı teşebbüs, modası geçmiş randımanı düşük aynı sermaye ile, istihlâk malları sektörüne rağbet etmektedir. Bu sayede memleketteki düşük işçi ücretlerinden istifade ederken; diğer taraftan, memleketimizdeki istihlâk temayülünü arttırarak, bizi kendi ürettikleri istihlâk mallarının daimi müşterisi durumunda tutabilmektedirler. Yurtta üretilen yabancı sermaye mallarının ihraç edileni ise hiç yok. Durum böyle olunca, biz yabancı sermaye ithal ettiğimiziz sanırken, memlekette istihlâk temayülünün artmasından dolayı, eksiklen tasarruflarımızla yatırım hacminden ne kaybettiğimiz farkına varmıyoruz. Yabancı sermaye ile kurulan Pepsi — Cola fabrikası bunun en yeni ve canlısı olarak karşımızda duran örneği.

Yatırım mahi üreten ve dış yardım kredileri ile kurulan tesislere gelince, bunlardaki durum da farklı sayılmaz. Bu dış yardım kredileri pek nazlı, pek kırılgan olmayı usûli haline getirmiştir. «Geldi geliyor, kaçtı kaçıyor» havası içinde piyasaya çıkar; kendisini ağır satmak için, Türkiye'nin menfaatlerini hafife alan politikacıların bütün safdilliklerinden yararlanmasını bilir. Neticede,

kendisini tek taraflı şartlar altında kabul ettirir : Ereğli Demir — Çelik tesisleri bunun en yakın misâli.

Ereğli Demir , Çelik tesislerinin inşaatı için AID'den sağlanan 120 milyon dolarlık kredinin Türkiye'ye maliyetini hesaplayalım. Bu kredi evvelâ % 6 temettü garantisini ile gelmiştir, bu bir. Bütün tesislerin inşasının, kaba hafriyat ve beton işleri dahil, Amerikan firmalarına hem de onların dikte ettirdiği fiyatlar üzerinden yaptırılmasını şart koşmuştur, bu iki. Sonra da tesisler, normal den 3 misli pahalıya imâl edilmiştir.

Muhtelif memleketlerdeki Demir - Çelik tesislerinin maliyetleri mukayeseli olarak şöyledir. Ton istihsal kapasitesi başına ilk tesis maliyeti.

Japonya'da	113 Dolar
Batı Almanya'da	128 »
Fransa'da	187 »
Amerika'da	279 »
Hindistan'da :	
Bhilai'de	258 Dolar
Durgapur'da	255 »

Türkiye'de ise, bugüne kadar Ereğli Demir — Çelik tesisleri için 250 milyon dolar harcanmış bulunuyor. İmalât kapasitesi ise üç safhada tekemmül edecek. Başlangıç istihsalı 268 bin ton. İkinci gelişme safhasında üretim 438 bin ton'a yükselecek. İkinci safhaya geçerken hiçbir ilâve masraf yapılmadığını farzetsek bile, Ereğli'nin maliyetini 1 ton istihsal kapasitesi başına 569 dolar olarak hesaplayabiliriz. Japonya ve Almanya'daki maliyetin 5 misli, Fransa'nın maliyetinin 4 misli, Amerika'daki maliyetin 2 misli. Maliyetteki bu artışın, bir miktar kuruluş yeri hatasından doğduğu muhakkak. Kuruluş yeri hatası yapılmasa idi 122 milyon TL.'ya ballı olan kazık - temel inşaatına lüzum hasıl olmayacak 25 milyona mal olduğunu tahmin ettiğimiz saha düzenlenmesi işleri gerekmiyecekti. Ayrıca 50 milyon TL.'sına mâl olacak olan liman inşaatını da maliyetten düşmemiz gerekir. Baraj, saha yolları inşaatı ile birlikte ana endüstri dışı giderleri (navlun dahil) ton istihsal başına 69 dolar olarak 569 dolar dan çıkarırsak : 500 dolar bulunur. Halbuki dünya çelik endüstrisi tesis maliyeti ortalaması 239 doların altında. Bizdeki maliyetle mukayese edilirse, ton başına bizde 265 dolar

bir fazlalığın bulunduğu görülür. Ton istihsal başına bu fazlalık doğrudan doğruya, yabancı firmaların dikte ettirdiği fabrikasyon fiyatlardan meydana geliyor. Tesislerdeki normale nazaran maliyet artışı, toplam 115 bin dolar bulunur. Amerikan firmalarına, karşılıksız, onların teklif fiyatları üzerinden fazla ödenen miktardır bu. AID, 120 bin dolarlık krediyi verirken, Türk Hükûmetine dikte ettirdiği en azından iki misli fiyatlarla, verdiğini hemen geri almakta. Tabii yabancı firmaların inşaat esnasında sağladıkları normal kazançların ayrıca bu meblâğın da dışında kaldığını unutmamak gerekir. Misâl olarak AID'nin kredi vermekte nazlanmayıp ta, Türkiye'nin AID'den kredi almakta nazlandığını ve faraza tıpkı mütebedbir bir tacir gibi, muhtelif memleketlerden teklif mektupları istediğini farz edelim. Bakın ne gibi teklif mektuplarıyla karşılaşacağız :

Japonya	50 milyon dolar
Batı Almanya	58 »
Fransa	83 »
U. S. A.	125 »

teklif edecekler. İnşaatı Fransa'ya tevdi etmeyi düşündüğümüzü, AID acaba bilse, bizimle nasıl bir pazarlığa oturur dersiniz. Biz mi şartlarımızı kabul ettiririz, onlar mı?

Türk Hükûmeti Ereğli Demir — Çelik tesisleri için kendi bütçesinden bugüne kadar 939 milyon TL. ile finansmana iştirak etmiştir. Fransanın muhtemel teklif fiyatı kadardır.

Başka memleketlerin teklif maliyetleri kadar bir finansmanı zaten kendimiz yaptığımız göre, AID'ci bir memleket olmak niye? Müsbet cevabını bulamadığımız bu sorunun, her halde bizim bilmediğimiz bir cevabı olması lâzım gelir.

Kaynaklar

1. The oriental economist. May 1964 sayfa 282
2. İdris Küçükömer, Ereğli Demir Çelik Kurumu ve Egemenliğimiz Yön Dergisi Sayı 80. 1964
3. Ereğli Demir ve Çelik Broşür.
4. Ereğli Demir ve Çelik 1963 faaliyet raporu.

Üniversite Muhtariyeti Meselesi Üstüne

C H.P. ni, D.P. yahut A.P. den ayıran özelliklerden biri de taktiklerindeki maharet ve zarafettir. Menderes'in «Üniversitenin çanlarına ot tıkayacağım» nalarını karşısında, C.H.P. nin bazı «öğrenci teşekkülleri» vasıtasıyla uyguladığı son tertipte bariz bir incelik ve usul farkı vardır. Şüphesiz dünkü D.P. — Üniversite çatışmasıyla bugünkü «öğrenci-öğretmen» çatışması şeklinde gösterilen C.H.P. — Üniversite çatışması arasındaki farklar bu taktik ve hücum üslubundaki farktan ayırır. Dün tek parti sistemine giden D.P. nin karşısına çıkan demokratik kuvvetler arasında Üniversitenin demokrasiye bağlı olan öğrenci ve öğretim üyeleri de kendilerine düşen yer almışlardır. Dünkü Üniversite-iktidar çatışması, demokrasiyi ve Atatürk devrimlerini savunan öğretim üyeleri ve öğrenciler ile D.P. iktidarı arasında bir çatışma idi. Oysa, Üniversite öğretim üyelerinin tembellikle, ilmi yetersizlikle ve daha ağır benzeri ithamlarla suçlandırıldıkları çatışmanın altında C.H.P. iktidarının seçim taktikleri vardır. Kendini göstermeden darbeyi indiren C.H.P. daima sonuçta darbenin meyvelerini toplamayı bilmıştır.

Muhafızı A.P. gibi, yapısı sebebiyle memleketin ana davalarından hiçbirisini çözmek imkân ve iktidarından yoksun olan C.H.P. uluslararası durum sebebiyle Kıbrıs «dayasını» ikinci plâna itmek zorunda kaldıktan sonra seçim yılını Üniversite olayı ile açmak lüzumunu hissetti. Kandıracı «eğitim seferberliği» nidaları arasında iktidara gelen C.H.P., memleketin okul, öğretmen ve Üniversite ihtiyaçlarına çözüm bulamadan, af ve Kıbrıs meseleleriyle dördüncü iktidar yılını doldurmakta idi. Bu durumda halk oyuna bir takım sorumlular gösterilmesi gerekiyordu. İşte bu arada Üniversite ile ilgili olarak ta öğretim üyeleri sorumlu olarak teşhir edildiler.

Tertip 29 Ekim Cumhuriyet Bayramında uygulanmağa başlandı. Akis'in deyimiyile «Aynı zamanda M.T. T.B. Başkanı sıfatını da taşıyan Yüksel Çengel, 29 Ekim'in yalnızca bir bayram olmadığını, bunun aynı zamanda yönetici kadroların bir hesap verme günü sayıldığını açıklamakla söze girdi». Başkan devamlı, memleketi bugünkü haline getiren ve statükoyu muhafaza da daima elele hareket eden iktidar ve ana muhalefetten hiçbir hesap sormayıp, soyut bir şekilde «köhne bir zihniyet»e çatismakla yetiniyordu. Bu «öğrenci teşekküllü» başkanı, bu arada dış politikamız «değişen dünyada Cumhuriyet ilkelerine uygun, ulusumuza kişilik getirecek şekilde düzenlenmesini» de talep etmeyi gerekli buluyordu. Yine Akis'e göre «Aynı gün İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği adına Başkan Osman Telci'nin yayınladığı bildiri de Çengel'in söylediklerinden geri kalmıyordu... Gençlik tedirgindi. Bu tedirginliğini küçük patlamalarla ortaya koyuyordu. İlk çatışma Üniversite ile oldu». Açılış töreni yapılmadığından, İstanbul'da pazar günü düzenlenen bir basın toplantısında, yine Akis'in deyimiyile «gençlerin bütün ağır ve hafif toplarını Üniversite öğretim üyelerine çevirip ateşledikleri» görüldü. 29 Ekim'de başlatılan tertip böylece hedefine ulaşmıştı. Bir irza geçme olayından, Ünivesite dışında ek görev almaya kadar sebebi ferdi ve toplumsal olabilen genişletilmiş suç ve düzensizliklerin sorumluluğu Üniversite öğretim üyelerine yükletiliyordu. Açılış töreni yapılan Ankara'da da bir «öğrenci temsilcisi» nin yaptığı konuşma aynı konuları aynı şiddette ithamlarla işliyordu.

Bütün bu konuşma ve bildirilerde ortak hedef Üniversite muhtariyeti idi. A.Ü.T.B. Başkanı «Millî iradenin tecelligâhı olan Meclisin dahi denetlendiği demokratik nizam içinde Üniversite muhtariyetini murakabesizlik anlamına almağa imkân yoktur. Ünivesitesiz muhtariyeti müessesesi, ilmi zaafıların ve tembelliğin gizlenmesi için kalkan yapılan bir idari diktatorya değildir» diyordu.

C.H.P. iktidarının basın organlarının yukarıdaki «öğrenci teşekkülleri» destekleyici yayınları «ilk çatışmanın» müteakip safhasını teşkil etti. 4 Kasım tarihli Ulus gazetesinde Cihad Baban şöyle yazıyordu : «Üniversitemizde huzursuzluk var... Yapılacak şey, muhtar Üniversitemizin bu dertler üzerine objektif bir tarzda eğilerek... evlâtlarımızın tahsil imkânlarına gölge düşürmemeleridir... Muhtariyet demek, lüzumlu hizmetleri yapmamak demek değildir». Böylece seçmenin zihninde yaratılmak istenen fikir, memleketimizde tahsil imkânlarının gelişmemesinin, Üniversitelerde yer bulunamamasının sorumlusunun muhtariyet ardına gizlenen öğretim üyeleri olduğudur. Tertibi başından beri görünmeyen C.H.P., bu tertibiyle, bir yandan her yıl Kasım ayında yapılan talebe gösterilerini önlemiş yahut bu gösterilere hedef olarak öğretim üyelerini göstermiş, diğer yandan da gelecek seçimler için başarısızlıklarına bir sorumlu daha bulmuş oluyordu.

Son Üniversite olayında, saldırılan sertliği bir yana, şimdiye kadar öğrenci davalarına el atmamış, öğrencilerin en basit yiyecek, yurt, kütüphane v.b. ihtiyaçlarını karşılamak için hiç bir faaliyet göstermemiş bazı «öğrenci teşekküllerinin» birden bire öğrenciler adına, ilim adına öğretim üyelerine saldırmaları ve bu saldırıların Üniversite muhtariyeti dışında hiç bir kurum hedef almaması bizi bu hareketin gerçek sebebini aramaya sevketti. Üniversite ile ilgili bütün düzensizliklerin sorumlusu olarak yalnız öğretim üyelerinin gösterilmesi ve çare olarak ta yalnız Üniversite muhtariyetinin kısıtlanmasının teklifi bu hareketin menşei hakkında şüphe uyandırmaya yetecek niteliktedir. Çünkü Üniversite muhtariyetini hedef alan böyle bir antidemokratik öğrenci teşekküllerinden gelebilmesi imkân dışıdır. Ve tek başına böyle bir hareket, uygulayıcılarını ve destekleyicilerinin gerçek mahiyetini ortaya koyacak niteliktedir. 1947 den beri uygulanan dış politikamızın millî olmadığının farlına varmak için Dışişleri Bakanının Moskova seyahatini bekleyen, Cezayirîilerin halid davasını desteklemek için Millî Birlik Komitesi'nin tutumunu bekleyen bazı «öğrenci teşekküllerinin» her hareketlerinin ardında öğrenci davaları yerine daha başka davaların bulunduğu şüphesi artık kamu oyununda yer etmiştir. Bu seferki tutumlarıyla da C.H.P. nin bir seçim taktiğine alet olmuş bulunuyorlar. Anayasayı uygulamaktan kaçınan, Anayasaya aykırı antidemokratik ve faşist kanunları kaldırmayan, eğitim dahil hiç bir alanda reform yapmayan C.H.P. iktidarını desteklemek, demokratik hiç bir öğrenci teşekkülünün girismeyeceği bir harekettir.

Bir memlekette bilimsel araştırmanın gelişebilmesi için önemli şart fikir ve vicdan hürriyetinin bulunmasıdır. Bugünkü Anayasamıza aykırı antidemokratik kanunlarıyla fikir ve vicdan hürriyetinden hayli yoksun olan memleketimizde, özellikle toplumsal bilimlerde araştırma yapılmadığı herkesin bildiği bir gerçektir. Bir memleketin topyekân aydınları düşünme özgürlüğünden yoksun bırakılırken, yalnız Üniversiteden araştırma beklemek, Üniversitenin yurt sorunlarına eğilmesini ayıplamak, lid yüzlü demokrasimizin alıştırdığı bir düşünce tarzıdır. Antidemokratik kanunları yürürlükte tutan C.H.P. iktidarına ve onun bu alanda en birinci desteği olan A.P. ne birlikte cephe almayan, fakat ilmi araştırma yapmadığı için Üniversiteyi ayıplayan bir kısım basın ve bir kısım öğrenci teşekkülleri iktidar ve ana muhalefet partilerimizin medeniyet ve ilim anlayışlarının dışına çıkamadıklarını göstermiş oldular.

Şüphesiz Üniversitelerimizin iyi işlemeyen bir çok yönleri vardır. Ancak bunun çaresi, Üniversite muhtariyetinin kaldırılması veya kısıtlanması değildir. Çünkü bugünkü eksiklikleri giderme imkânını yine Üniversite muhtariyeti sağlar. Hürriyetlerin birlikte getirdikleri bir takım mahzurlar vardır. Fakat bu mahzurları da diğer eksiklerle birlikte giderecek yegâne çare yine hürriyettir. C.H.P. iktidarı ile A.P. muhalefetinin bilinen antidemokratik tutumları karşısında, öğrencilerin,

öğretim üyelerinin ve ilerici basının birlikte titizlikle savunmaları gereken demokratik haklardan biri Üniversite muhtariyetidir.

Bugün, ilk, orta ve yüksek öğretim dahil bütün eğitim sistemimiz bozuktur. İktidardaki C.H.P. ve muhalefetteki A.P. tarafından temsil olunan hâkim çevreler, her alanda olduğu gibi eğitimde de çıkmaza girmiş bulunuyorlar. Bir yandan geniş halk kütüphanelerini kasıtlı olarak okumak imkânlarından mahrum ederken, diğer yandan gelişmekte olan ekonomik hayatın gerektirdiği teknik eleman ve öğretmen sıkıntısı çekmektedirler. Halk kütüphanelerinin okuyarak uyanmasının hızlanmasından korkan bu hâkim çevreler, kendi ihtiyaçları için gerekli elemanları bulmakta dahi güçlük çekmektedirler. Bu çevrelerin bugün içinde buldukları bu çıkmaz, şu veya bu bakandan bilgisizliği veya hatasının bir sonucu olmayıp, iktidar ve muhalefetteki hâkim çevrelerin maddî çıkarılarının tabii bir sonucudur.

Üniversite muhtariyeti ilmi ve politik bir bütündür. Her türlü icraatlarıyla ilmi görüşten ve ilme hürmetten yoksun olduklarını çoktan beri iyice öğrenmiş bulunduğumuz C.H.P. ve A.P. nin Üniversite muhtariyetine karşı çıktıkları nisbette, bu kurumun savunmak her ilerici hareketin görevidir. Bugün Üniversite camiası içinde muhtariyete lâyık olmayan, iktidar ve ana muhalefet partisiyle birlikte muhtariyetin kısıtlanmasında mutabık olan öğretim üyeleri bulunabilir. Fakat bu durum bizi muhtariyeti savunmaktan alıkoymaz. Muhtariyetin kısıtlanmasıyla Üniversite, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı diğer eğitim kurumlarının bedbaht ve perişan durumuna düşecektir. Ayrıca, toplumun genel yararına uygun olarak muhtariyete lâyık olmayan unsurlar iktidardaki parti kanalıyla Üniversite bugünkü durumundan daha fena duruma getireceklerdir. Bir denetim organıyla işlerin düzeltilebileceğini sananlara gelince bunlar, toplumun genel yapısını ve normal demokratik gelişmeyi nazarı itibara almak istemiyen, politika hayatımızda cuntaçılığı özleyen çevrelerdir. Maalesef gökten zembille indirilmiş bir denetim kurulu bulunmadığı için, bu düşünce gerçekleştirilmesi imkânsız bir hayalden öteye gitmemektedir.

Görülüyor ki meseleyi hangi açıdan ele alırsak alalım, bugünkü şartlarda en iyi çözüm yine muhtariyetten geçmektedir. Ancak Üniversite muhtariyeti savunularak, Üniversitenin yetersizliklerini gidermek için gerekli imkânlar sağlanmış olur. Üniversitelerden bilimsel araştırmaya geçmesini, memleket meseleleri üzerine eğilmesini, «yeni ve cesur fikirler ortaya koymasını ve ileri bir Türkiyenin mücadelesini» yapmasını isteyenler, muhtariyet kurumunu herkesten daha fazla titizlikle savunmalıdırlar. Aksi halde Üniversite muhtariyetinde C.H.P. ve A.P. nin ortak oylarıyla yapılacak bir kısıtlamaya katılmış ve dolayısıyla Üniversitenin kendi arzularını ilerici yönde gelişmesi için mevcut imkânları büsbütün ortadan kaldırması olacaktır.

B. C. Ü.

Başımıza Gelenlerden

Korkmadığımız İçin

Bütün Korktuklarımız

Başımıza Geldi

V

ŞEYH MUHSİN-İ FÂNİ'NİN «HÜSEYİN KÂZİM BEY» — 10 TEMMUZ İNKİLÂBİ VE SONUÇLARI — ADLI KİTABINDAN AZİZ NESİN'İN BÜGÜNKÜ GEÇERLİ DİLE AKTARDIĞI BU SERİ YAZININ BEŞİNCİSİNİ DE AŞAĞIDA SUNUYORUZ.

MAKEDONYA SORUNU

Şimdiye dek söylediğimiz sözlerden anlaşılmalıdır ki, Meşrutiyetten sonra, Abdülhamit'le birlikte, Türkiye denilen ve Avrupa siyasi dengesinde önemli bir etkisi olan Osmanlı Hükümeti de ortadan kalkmış ve onun yerine başka bir varlık gelmişti. Sultan Selim'in uyandırmak istediği Türkiye'den, Yeniçerilerin, zorbaların anılarından, Sultan Mahmut zamanının felâketlerinden, özete bütün kötülükleriyle, zaafıyla, zulümleriyle, kötü yönetimiyle ve mallık sıklıklarıyla, gelenekleriyle, herşeyiyle birlikte Ali Paşaların, Fuat Paşaların, Reşit Paşaların biraz da-

ha yaşatmaya çalıştıkları Yakındoğru'nun onca tutkulara, çıkarılara, isteklere yolaçan şu düzenbaz Osmanlı devletinden ortada pekaz birşey kalmıştı... Abdülhamit zamanının «Hasta Adamı» olmuştu. Şimdi onun yerini başka bir huy ve karakterde, garip ve anlaşılmaz bir oluşum ve yaratılıştaki başka bir yaratık tutuyordu. Meşrutiyet'le birlikte Türkiye'nin yüzyıllar görmüş yaşamı son bulmuş oldu, 10 Temmuz İnkilâbı bu felâkete uğramış ülkede başka bir dönemin, başka bir yaşamın başladığını gösterdi. Biz bunun sonuçlarını düşünelim : Meşrutiyet başlangıcında inkilâbın büyüleyici etkisinde kalmıştık. Her yandan umutların geldiğini

gördük, Merkez vad edilen kurtuluş ve mutluluğun ilk belirtileriyle sonuzca kurtulduğuna inanmıştı. Aradan pekçok zaman geçmeden korkunç bir hayalkurduğu oldu ve her unsur kendi politikasını bıraktığı yerden izlemeye başladı... (Bu yarıgdaki «10 Temmuz» yerine «27 Mayıs» koyarsak, bişey değişmez.)

Abdülhamit zamanında, öbür unsurlara göre Türklerin ve genellikle müslümanların toplumsal durum ve yerlerinin daha kötü olduğunu kimse yadsıyamaz. Hristiyan unsurlar birer neden ve vesileyle Avrupalıların koruma ve yardımlarını gördükleri halde zavallı Türkler ve müslümanlar onun zulümleri altında, insanlığın en ilkel haklarından bile yoksun sürüklenip duruyorlardı. Bunların en büyük kabahatları, kendi hastalıklarını bilinmeyen nedenlere bağlamaları ve iyileşmez diye bildikleri bir derdi avunma ve düşün sessizliğiyle çekip durmalarıydı. (Hüseyin Kâzım Bey, yazık ki, anlattığı bu durumda emperyalizmin etkisini görememiştir. Azınlık hristiyan unsurlar, emperyalizmin Türkiye'deki elleri, iş ve çıkar ortaklarıydı. Türkler de sömürülecek unsurlar göre, bu durum hiç de şaşılacak değildi. A.N.) Türkler, insanlık yaratılışının bu gibi kahredici şiddetlerine ve felâkete uğrayıp sürüklenmek sefaletinden daha yüksek olduğunu bütün açıklığıyla duymuyorlardı. Ama bu boş bulunmanın, boşvermenin cezasını çektiler.

Avrupa'nın işe karışması, yani bölünmenin ilk dönemi bir oldubittiyeye getirilecekti. Reform isteği muhtariyete, daha sonra bağımsızlık ve katılmaya dayanacaktı...

(Kitabın bu bölümünde birkaç sayfayı atıyorum. Yalnız ilginç bulduğum yerlerini alıyorum. Hüseyin Kâzım Bey, devletin haydut ve şakillerle işbirliği yaparak Makedonya'daki kargaşalığı yatıştırmak istediğini anlatarak şöyle diyor :)

Bu adamlara gösterilen güvenin derecesine deyin bir düşüncemiz olması için şunu da söylemek zorundayım : Makedonya sorununun çözümü için İbrahim Beyle daha başkaları arasında önemli bir tedbir kararlaşdırılmıştı : Bulgaristan'da ihtilâl ç-

karmak, Sofya'da bombalar atmak, eşkiya çeteleri göndermek yoluyla Bulgarlardan intikam almak!... Bunun için örgüt kurulmuş, binlerce lira harcandı. Ne akıl durdurucu işler!... Kendi ülkelerinde hertürlü araç ellerindeyken huzur ve asayiş sağlamayı başaramıyanlar, Bulgaristan'da isyan ve ihtilâl uyandırmakla Makedonya'da eşkiyalığı durdurmak istegindeydiler.

Makedonya sorununun çözümünü için en önemli iş, Bulgar köylülerine toprak verilmesiydi. Makedonya davası, toprak sorunundan başka birşey değildi. Gerçekten de buraların hemen her yanında topraklar genellikle müslümanların ellerindeydi. Bulgarlar bu topraklarda yarıcılık ediyorlar ve ancak ölmeyecek kadar geçinebiliyorlardı. Dahası, çiftliklerde yarıcılara yapılan işlem de birbirinden ayrılmıydı. Birçok yerlerde angarya yapıyor ve şeriat hükümlerine aykırı olarak tohum ortadan alınıyordu. (Oysa tohumluğu, çiftlik sahibinin vermesi gerektirir. A.N.) Buyüden, toprağına çok bağlı olan Bulgar köylülerle beyler arasında dikkati çeken çekişmeler çıkıyordu. Beyler, bu adamlara, biraz daha uygun davranmaları önerisini soğuk karşıladılar ve yine kendi çıkarlarına olmak üzere bir parçacık fedakârlık etmediler. Sonun çok kötü olacağını söylemiştim. Onlar,

— Ne yapalım, bız sanattan, ticaretten anlamayız. Elimizdeki kuru topraktan başka şeyimiz yok! dediler.

Benim düşünceme göre, Makedonya sorununun en önemli aşaması bu toprak davasıydı. Beylerden ve Genel Meclis'ten alamadığım şeyi Hükmümetten almak için çalıştım. O sırada belgeli olarak haber alıyorduk ki, Bulgaristan Hükümeti Makedonya'da Bulgar Millî Bankaları kurmakla, toprak satın almak ve bu tariaları Bulgar yarıcılarına dağıtmak istiyordu. Aradan çok geçmeden Siroz'da tabii sahiplerinin rızasıyla, dörtbeş çiftlik satın alındığını duydum, bu çiftlik tarialarının Bulgar köylülerine dağıtıldığını öğrendim. Bunu da İçişleri Bakanına bildirdim. O zamana dek savunduğum düşünce- nin doğruluğuna hiç şüphe kalma-

— mıştı. Yine o günlerde, Bakanlık bir şifreyle, Bulgarların merkezi Selanikte olmak ve Manastır, Üsküp ve Edirne'de şubeleri bulunmak üzere bir banka açmak üzere olduğunu, böyle bir banka açılacak olursa hemen kapatılmasını bildiriyordu. Buna yazdığım cevapta, ortada makul bir sebep yokken, hükümetin bir bankayı kapatamayacağını, bunu yapsak bile başka bir bankaya yatırılacak, belki de Sofya'da saklanacak bir sermayeyle Bulgarların el altında iş görebileceklerini söyledim. Ve bu işi hükümetin yapmasının daha doğru olacağını, bunun için de ödenek verilmesini istedim. Buna cevap olarak «Çıkarılmak üzere olan Ziraat Bankası Kanununda, arazi satın alınıp köylülere dağıtılmak üzere bir madde vardır. Bu kanun Danıştay'da görüşülüp Millet Meclisi ve Senatodan çıktıktan sonra uygulanacağı zaman, sizin de isteğiniz yerine getirilmiş olur» deniliyordu. Artık bu saçmalık karşısında isyan etmemek elde miydi? Buna yazdığım cevapta, Bulgar Bankasının burada göreceği işle, Banko di Roma'nın Trablusgarp'ta gördüğü iş arasında bir uygunluk olduğunu söyledim ve benim de önerilerim benimsememezse istifa zorunda kalacağımı etkin bir dille yazdım.

Üç gün sonra Bakanlar Kurulu kararıyla yirmibeşbin liralık bir ödenek aldım. Ne yazık ki bu tedbirden de yararlanma olanağı kalmadı. Toprak sorunu Makedonya'nın en önemli işi derdiydi ve Meşrutiyet'in ilânından sonra geçen dörtbeş yılda bunun çözümü olanaksız değildi.

(Burada yazılanları okurken, bugün de Türkiye'nin en önemli sorununun toprak reformu olduğuna ve toprak reformuna toprak ağalarının nâsıl karşı koyduklarına dikkatinizi çekerim. A. N.)

Makedonya halkının bizden istediklerinin biri de «İşkence ve dayak sonverilmesi»ydi. İşkence ve dayak, Makedonya'nın her yerinde ve pek şiddetli olarak geçerliydi, şikâyetler, yakınmalar dünyaları tutuyordu. Bu zulümleri yapan da bizim candarmamızdı. Enönce Arnavutlukta başlayan bu zulüm, öbür Rumeli illerine de sıçramıştı. (Bugün, yönetimler, hükümetler, İktidariar değiş-

tiği halde dayanın Türkiye'den bitür- lü kalkınmasının karakollarda yurttaşların dövülmesinin, polis ve belediye memurlarının çok zaman gözönünde yurttaşları dögmelerinin, bu aşağılık ahlâksızlığın, bizde eski bir geleneği ve toplumsal bir ters birikimi var. Sırtlarına parlak düğmeli bir resim elbise geçirebilmiş olanların, vergileriyle beslenip geçindikleri kendi yurttaşlarına bugün böyle davranırlarsa, elliüç yıl önce Makedonyalılara artık nasıl davrandıkları hesap edilebilir. A.N.)

Herkes bilir ki ülkemizin arasına parçalanmasına sebep olan durum, Hristiyan uyrukluların bizden yakınlıklarıyla başlar ve iş birçok evrelerden geçtikten sonra bir yabancı denetlenmesine dayanır ve sonra ilk fırsatta olacak olur. Avrupa'nın doğuda ligilendiği devletler bu yola giderler. Ve bizden ayrılmak isteyen unsurlara maddi ve manevi yardım gerikalmazlar. Bu sürekli zulümleri ve saldırıları «Haç ve hilâl çatışması» sözleriyle açıklıyanlar yargılarında haklı görünüyorlar. (Hüseyin Kâzım Bey, emperyalizmin niteliğini kavrayamadığı için, Avrupalı emperyalistlerin kendi çıkarları için oynadıkları oyunları din açısından görüyor, ve bugün halâ birçoklarının düştüğü yanalığı gibi, o da Avrupalı devletlerin Osmanlı İmparatorluğunu parçalama çabalarının kökünü ve geleneğini din savaşlarından alan bir «müslümanlık-Hristiyanlık mücadelesi» sanıyor. A. N.)

Bizim de sürekli olarak reformlardan, ülkemizin şiddetle gereksindiği iyiliklerden kaçındığımız kesindir. O zaman Avrupa kamuoyu da bizim aleyhimize döner ve iş devletlerin karışmasına ve birçok yazışmalardan, dedikodulardan sonra ülkenin bölünmesine dayanır. O zaman bizim siyaset büyüklerimizin istenilen reformların yalnız bir yere ayrılmasından yana olmadıkları ve Avrupa dillerinden Türkçeye geçen hürriyet, eşitlik ve adalet gibi bazı terimlerden anlaşılan anlamların bütün ülkeye genişletilmek istenildiği görülür. Bunun için ciddi ya da yapma birçok şeyler yapılır ve bazen başarı da elde edilir. Reşit Paşa'nın en büyük siya-

si başarısı «Tanzimat-ı Hayriye» y
ülkede uygulamaktan çok onu ilânı
daydı; ve bu yüzden Avrupa kamu-
oyu kazanılmak ve hükümetlerin çı-
karımıza uygun olmayan siyasetleri-
ne böylece bir son verilmek çare-
leri aranır. Meşrutiyet'in ilkkez ilâ-
nı da buna benzeyen bir hal karşı-
sında olmuştu. Hüseyin Kâzım Bey,
sağduyulu gözlemleriyle çok önemli
bir noktaya değiniyor. Gerçekten de
Türkiye'de yapılmış gösterilen bütün
reformlar, Avrupa kamuoyunu ken-
dimizden yana çekmek kaygısından
çılmıştır. Aslındaysa bu, Avrupa
emperyalizminin Türkiye'de kendine

uygun ortam yaratmak ve kendine
yolaçmak için içerde işbirlikçilerine
kolay çabıma alanları açması de-
mektedir. Avrupa hükümetlerinin anla-
dığı «Hürriyet, eşitlik ve adalet» yal-
nız dış kapitalizmle işbirliği yapacak
olan iç kapitalistlere hürriyet, eşit-
lik ve adalettir. Hüseyin Kâzım Bey'in
değindiği gibi, Tanzimat-ı Hayriye
ve Meşrutiyet gibi, daha sonraki bi-
çimsel demokrasi de, Türk halkının
kendi öz çıkarlarından daha çok, mo-
dern emperyalizmin Türkiye'de daha
iyi işleyebileceği uygun ortamın ha-
zırlanması içindir. A. N.)

Burhanettin Uluç'u andık

24 Aralık 1964, General ULUÇ'un ölüm yıldönümüdür.

Emekten ve Emekçi halkımızdan yana davranışlarda bulunmuş rah-
metli ULUÇ, ilerici cephenin sağlam ve çığ gibi büyümesini ister, örgüt-
lenme gereğini savunur dururdu. İşçi sınıfının değişik ve başka partilerde
değil, kendi öz benliğine uygun bir örgütte bilince kavuşmasını isterdi.
Nitekim T.I.P. İzmir örgütünün açılış törenine gittiğinde, bu gerçeği bir
kez daha dile getirmişti.

Hatırasını saygıyla anarız.

Bizde reform vaatleriyle Avrupa
kamuoyunun aleyhimize dönmesi a-
rasında garip bir ilişki göze çarpar.
Bunun için bütün bu reform vaatleri-
nin bir dış baskı altında yapıldığına
ve Türkiye'nin bunu hiç bir zaman
istememiş olduğuna insanlar pek
göktür. Türkiye tarihinin en karışık
ve karanlık yeri, bu yoldaki reform
vaatlerine yakın ve yaklaşık olan teh-
likeli zamanlardır. Gariptir ki, Meş-
rutiyet'in ikinci kez ilânı da aynı
durum ve koşullar içinde oldu. (Tür-
kiye'deki reformların kendi halkının
temelden, tabandan itkiyle ya da
halktan yana bir istemle değil de,
eski emperyalizmin ya da bugün-
kü modern emperyalizmin istemi-
ne uygun dış baskıyla tepeden in-
me ve başta bulunan bir ya bir-
kaç kişinin isteğiyle yapıldığını
bilenler için bu durum da hiç de
garip değil, tersine çok doğaldır.
Türkiye'nin tarihi boyunca bu
türü her reformdan sonra tehlikeli
bir döneme girdiğinde büyük bir ger-
çek vardır. Hüseyin Kâzım Bey'in
dediği gibi, Birinci Meşrutiyet'ten
sonra böyle olmuştur, ikinci Meşrut-
iyet'ten sonra böyle olmuştur. Bugün
biçimsel demokrasinin getirdiği söz-
de reformlardan sonra da böyle ol-
maktadır. A. N.)

Avrupa yalnız Makedonya'nın üç
il için reformlar istediği halde, biz
bunu her yere genişlettik ve pek bü-
yük bir iyiniyet gösterdik. (Buna iyi-
niyet denilmez, «Kraldan çok Kralcık»
denilir ki, İkinci Dünya Savaşın-
dan sonraki Amerika Birleşik Devlet-
leriyle olan ilişkilerimizde de politi-
kacılarımız Amerika'dan çok Ameri-
kancı kesilerek, Amerikamın istediğin-
den daha çoğunu vermek için ellerin-
den geleni geri komadılar. A. N.)

İhtimal ki bu çırpılmış ve acele-
cilik bazı şüpheler uyandırdı. Yalnız
hiç açıklanamayan bir sorun vardı :
Mademki ülkemizin bu yolda reform-
lara gereksindiğine inanıyorduk, o
iyilikleri niçin o zamana dek yapma-
mıştık? Yine kendimize yapacağı-
mız bir iyilik için-hadi düşmanlarımız
demiyeyim-niçin başkalarının bi-
ze baskı yapmalarını bekliyorduk?...
Kötü yüz görüp, kötü söz işitmekten
ne beğeni alıyorduk?

(Sürecek)

SIYAH

Halkların bir avuç azınlık tarafından sömürülmesi MİHattan sonra 1964 yılında da bütün şiddetiyle sürüp gitmektedir. Belçikalı sermaye ağalarının, Amerikan hükümetinin de desteği ile, Kongo'da giriştikleri son hareket bunun en canlı örneğidir. Türk basınının bir kısmı da bu oyuna aracılık etmektedir. Çömbece basın, Kongo Halk Cumhuriyeti Kuvvetlerini, 'Bıçaklarını, Beyazları kesip çiğ çiğ yemek için bileyen YAMYAMLAR' diye okurlarına sunmaktadır.

Körükçülüğün bu kadarı da olur mu? demeyin : bal gibi oluyor işte.

Aşağıdaki yazı Afrika halklarının tarihini bütün açıklığı ile ortaya koyan ünlü macar tarihçisi Endre ŞIK'ın 'SIYAH AFRIKA'NIN TARİHİ, adlı kitabının önsözünden kısaltılarak çevrilmiştir. Halkların tarihinin, özellikle, «sömürge ülkelerin» tarihinin nasıl incelenmesi gerektiğini anlatan bu yazıyı okurların ilgiyle karşılayacağını umuyoruz.

TÜSTAV

Bu incelemenin amacı okurlara Siyah Afrika'nın yani Sahra'nın Güneyine kadar uzanan ve aşağı yukarı Kuzeyde 20 arz derecesinde son bulan bu kıta parçasının tarihini anlatmaktır.

Siyah Afrika'nın tarihini niçin ayrı bir inceleme konusu yapmak zorundayız?

Afrika'nın bu parçasına «Zenci Afrika» demek âdet olmuştur. Biz bu deyim kabul etmiyoruz, çünkü çürük bir temele dayanmaktadır, bilimsel değildir, gerici ve emperyalist bir görüşü dile getirmektedir. Kitabın Kuzey kısmındaki daha açık de-

rill halklara karşılık, Afrika'nın bu kısmında koyu derili halkların yaşadığını belirten bu deyim ırkçı görüşün canlı bir örneğidir. Bu görüşe göre, ırk yani, insanın bazı belirli biyolojik özellikleri, her şeyden önce de, çeşitli ırk gruplarının temel niteliği olarak derinin rengi, tarihte kesin bir rol oynarlar. Bu deyim altında yatan tez şudur : Siyah Afrika halkları, kendilerini Kuzey Afrika halklarından ayıran ırk bağlarıyla birbirlerine bağlıdır. Bu tez, gerici emperyalist politikacılarla onların ajanlarına bilim ve edebiyat alanında ideolojik bir silâh hizmeti görmekte, geri bırakılmış Afrika halklarına em-

peryalistlerin yaptıkları baskıyı haklı çıkarmaya yaramaktadır. Bunlar «siyah ırkın» aşağı ırktan olduğunu, hiçbir değeri bulunmadığını ve beyaz ırka kulluk etmekten başka bir işe yaramadığını ileri sürerler.

Halkların tarihi kaderi şu ya da bu ırk grubundan olmalarına değil, üretim kuvvetlerinin gelişme derecesiyle belirlenmiş sosyal ve ekonomik şartlarına bağlıdır. Bundan dolayıdır ki Afrika'yı Siyah Afrika ve Kuzey Afrika diye ikiye bölerek incelemenin bilimsel hiçbir ilgisi yoktur. Üstelik, Siyah Afrika halkının «zenci» ya da «siyah» bir ırkın meydana getirdiği düşüncesi sırf antropolojik ba-

A F R I K A

Yazan :
ENDRE ŞİK

Çeviren :
ORHAN SUDA

kımdan bile kabul edilemez. Irk özellikleri yönünden de incelenecek olsa, Afrika «zencilerinin» çeşitli gruplara bağlı oldukları görülür. Buna birkaç somut örnek gösterebiliriz : Kitanın Güneyinde yaşayan Hotantoların ve Saonların derileri siyah değil sarıdır. Siyah Afrika'nın Kuzeyinde (Merkezi ve Batı Sudan memleketlerinde) zenci ırkla hiçbir ilgisi olmayan ama Kuzey Afrika halklarıyla sıkı bir yakınlığı bulunan halklar vardır. Merkez ve Doğu Afrika bölgelerinin birçoğunda yaşayan halklar arasında önemli arap unsurlar bulunmaktadır. Madagasgar'da halkın çoğunluğu Malayyalılardan meydana gelmiştir.

ELE ALINAN KONUNUN İNCELENMESİNDE İZLENEN AMAÇ VE BUNUN ÖNEMİ

Siyah Afrika'nın tarihinin incelenmesi bilim ve siyaset yönünden büyük bir önem taşımaktadır.

1. İlk çağın başlangıcında insanlığın bir kısmının tarihi diğer kısmının tarihinden ayrı olarak gelişebilirdi. Ama dünya kapitalizminin, özellikle emperyalizmin sahneye çıkma-

siyle insanlığın tarihi tek bir süreç oldu. Emperyalizmden önce dünya halklarının tarihi yolları birbiriyle kesişebiliyordu, fakat 19. yüzyılda tarihi, insanlık tarihinin evrensel sürecinin ve dünya kapitalizm tarihinin tamamlayıcı bir parçası olamayan memleket kalmadı artık.

15. yüzyıldaki büyük coğrafi keşiflerden itibaren Siyah Afrika'nın tarihi, dünya kapitalizminin ortaya çıkışının ve gelişmesinin tarihine sıkı sıkıya bağlıdır.

Bütün kısımlarının tarihini aydınlatmaksızın ve bilmeksizin bir bütünün tarihini tamamen aydınlatmak ve anlamak imkânsızdır. Söz gelişi Avrupa'da kapitalizmin doğuşunun ve ilkel sermaye birikiminin tarihi, bu ilkel sermaye birikiminde Afrika'nın oynadığı rol tam ve açıkça bilinmedikçe anlaşılabilir. Avrupa'da ve Amerika'da sanayi kapitalizminin doğuşunun ve gelişmesinin tarihi, sınıfların bu devirde sömürgeci politikaları, özellikle, Afrika'daki sömürgeci politikaları ve faaliyetleri incelenmeden anlaşılabilir.

Afrika'nın tarihi konusunda yazılmış eserlerin hemen hepsi doğrudan doğruya ya da dolaylı bir şekilde emperyalizmi savunmaktadır. Afrika'nın tarihi ile uğraşan yazarlar arasındaki fark bazılarının Britanya emperyalizmini diğerlerinin de Alman emperyalizmini ya da başka bir emperyalizmi savunmalarından ibarettir. Afrika hakkındaki tarihi «incelemelerin» hemen hepsi maksatlıdır ve yabancı baskıyı haklı göstermek için yazılmıştır.

Bundan dolayıdır ki Afrikanın tarihini incelemenin iki yolu vardır :

a) Herşeyden önce emperyalistlerin yalanlarının ve aldatmacalarının aslını göstermek ve bunları bütün çıplaklığı ile ortaya sermek,

b) Ve aynı zamanda bu yalan dolan labirentindeki hakikat kırınıklarını gün ışığına çıkararak bunlar arasında bir bağ kurmak ve böylece hakikatın tam bir tablosunu vererek buradan doğru sonuçlara varmak...

2. Afrika'nın tarihini incelemenin bir başka büyük önemi de şudur: tarihî olguların bilimsel bir şekilde ortaya konulması, dünya kapitalizminin, feodalizmin bağrında henüz bir çekirdek halinde bulunduğu devreden bu yana yüzyıllar boyunca işlediği büyük tarihî cinayetlerin gün ışığına çıkarılmasında objektif bir temel hizmeti görür.

Buna bir örnek olarak, 16. yüzyıl başında Ümit Burnunda Portekizler tarafından Khoi — Khoi Kabilelerinin öldürülmelerini; alman cellâtların onbinlerce Heroro'yu ve 1905-1907 yılları arasında Doğu Afrika'daki yüzbinden fazla Afrikalıyı ortadan kaldırmalarını gösterebiliriz.

Afrika tarihinin objektif ve bilimsel bir şekilde incelenmesi, hürriyetleri uğrunda savaşılan çağdaş Afrika halkları için olduğu kadar hürriyetlerini daha önce elde etmiş Afrika halkları için de, düşmanlarına yani köle tüccarlarının mirasçısı çağdaş dünya emperyalizmine karşı her zaman gösterebilecekleri siyasi bir belge demektir.

3. Bu incelemenin bir başka büyük önem de, Afrika halklarının millî hürriyetleri ve bağımsızlıkları uğruna emperyalizme karşı açtıkları ve açacakları savaşlarda tecrübelerinin artmasını sağlamasıdır.

MESELEYİ DOĞRU İNCELEMELİK

Afrika'nın tarihini doğru bir şekilde incelemenin yolu nedir?

Bu inceleme :

1. Her Afrika memleketinin ve halkının,
  - ve
  2. her sömürge ünitesinin tarihini ayrı ayrı veren ve;
  3. Avrupa memleketlerinden her birinin Afrika'daki sömürge politikasını ve faaliyetini,
  4. sömürgeci memleketler arasındaki mücadelenin tarihini
- açık bir şekilde yansıtan bir tablo olmalıdır.

Afrika'nın tarihini, şu ya da bu sömürge imparatorluklarının, sömürgecilerin tarihi diye ayırmak gerçeği hesaba katmamaktır. Avrupa devletleri Afrika'daki sömürgecilerini bir-

birlerinden ayrı ve tek başlarına değil, birbirleriyle durmadan yaptıkları mücadele sonunda ele geçirmişlerdir.

Tarihî olayların akışı ile Afrika kıtasını her devirde çeşitli savaş (mücadele) bölgelerine ayırdı ve bu ayırım her devirde farklı oldu. Batı ve Merkezî Ekvator Afrika'sı memleketlerini buna bir örnek olarak gösterebiliriz :

a) Köle ticareti devrinde Portekizlilerin Batı Ekvator Afrika'sına girdikleri oysa Merkezî Ekvator Afrika'sının henüz yabancılar tarafından ele geçirilmediği görüldü. Yani bu devirde Batı ve Merkezî Ekvator Afrika'sı çeşitli kanlı tarihî olaylara sahne olmuştur.

b) Sanayi kapitalizminden emperyalizme geçiş devresi boyunca bu memleketlerin tarihi birbirleriyle kesişmektedir çünkü emperyalist kuvvetlerin gerçekte peşinde kostukları tek bir şey vardır. Bunlar, bu iki bölgenin geçmiş ve onların çeşitli kısımlarının gelişme derecesi arasındaki farkı gözönünde tutmadan «ekvator bölgelerini» ele geçirmek ve paylaşmak için savaşılmaktadırlar. Bu devirde bu kuvvetler aynı tarihî kesime dahildirler.

c) Ele geçirme ve pay etme devrinden sonra Batı ve Merkezî Ekvator Afrika'sının bazı bölgeleri çeşitli sömürge imparatorluklarının bir kısmıdır. Belçika kongosunun kaderi, Fransızların işgalindeki toprakların kaderinden ve iki sömürgecinin durumu, portekizlilerin elindeki toprakların durumundan farklıdır. Emperyalizm devrinde birleşmiş Merkezî ve Doğu Ekvator Afrika'sı diye bir şey yoktur artık; hatta ayrı ayrı bile incelenecek olsa, Merkezî Ekvator Afrika'sı ile Batı Ekvator Afrika'sının tek bir kesim meydana getirmedikleri görüldü.

Bütün bu söylediklerimizden şu sonuç çıkar :

Afrika tarihini inceleyip ortaya koyarken bu tarihi, her şeyden önce tarihî devreler arasındaki farktan hareket ederek (coğrafi bölgeler arasındaki farktan değil) bölümlere ayırmak gerektir.

AFRIKA TARİHİNİN DEVRELERE AYRILMASI

I. Avrupalıların girişinden yani 15. yüzyılın sonundan beri Siyah Afrika'nın tarihi hakkında oldukça güvenilir bilgilerimiz var. Bu devirden önce geçen her şey, Portekizlilerin, Avrupalıların istilalarına yol açan keşifleriyle birlikte son bulan Siyah Afrika Tarihinin ilk büyük safhasını meydana getirir.

II. 1492 de, Amerika'nın keşfi Avrupalıların 15. yüzyıldan önce giriştikleri istilânın karakterini kökünden değiştiren yeni bir devrin başlangıcı oldu. 15. yüzyıl boyunca ve bu yüzyılın sonuna kadar Afrika kıyılarında uğrayan ve buralarda sadece tesadüfî bazı ticari faaliyetlerde bulunan tek batılı memleket Portekizdi. 16. yüzyıldan itibaren hem Afrika halklarıyla hem de birbirleriyle savaşan diğer batılı devletler ortaya çıkmaktadır (İngiltere, Hollanda, Fransa gibi) ve bunların Afrika kıyılarına ele geçirmeleri az çok sistemli bir şekilde olmaktadır. 15. Yüzyılda Portekizlilerin Afrika'da yaptıkları ticaret özellikle baharat ve altınla ilgiliydi. Amerika'nın keşfi ve Avrupa sömürgecilerinin doğuşu köle ticaretini ön plâna geçirdi. Avrupa memleketleri ilkel sermaye birikimi devresini yaşıyorlardı ve bu amaçla da Afrika'ya köle ticareti yapılan bir toprak parçası haline getirmişlerdi. Gerçekte, bu ticaret kıtanın sadece birkaç bölgesinde yapıyordu ama ne de olsa, Avrupalıların henüz ayak basmadıkları Merkezî Afrika memleketlerinin büyük bir kısmını da etkiliyordu. İkel sermaye birikimi ve köle ticareti devresi siyah Afrika'nın tarihinin ikinci büyük safhasını meydana getirmektedir.

III. Köle ticareti devrinde yani 18. yüzyılın sonundan önce, Avrupalıların Afrika'ya girmelerinin hede fi ticaretti, her şeyden önce de köle ve sonra da altın, fildişi, ve baharat ticareti idi. Avrupa'da sanayi sermayesinin ortaya çıkmasıyla, batılı devletlerin sömürge politikaları yeni bir öz kazandı. Bunlar sadece verimli bir ticaretle değil fakat aynı zamanda sırf ham madde, kaynakları, besin maddeleri ve sırf ürünleri için muhtemel pazarlar ile ilgiliyorlardı.

Buna bağlı olarak, Afrika'da izledikleri amaçlar ve hedefler de değişiyordu. 18. yüzyılın sonundan itibaren bu devletler ham madde kaynaklarının bulunduğu daha büyük bölgeleri ve ürünlerini satacakları pazarları ele geçirmeye uğraşıyorlar. İşte Afrika topraklarının sistemli bir şekilde ele geçirilmesi o zaman başlıyor. Bu da bir yandan Afrika halklarının kurtuluş savaşlarına, öte yandan Avrupa devletlerinin, daha iyi bir parça elde etmek için birbirleriyle savaşmalarına yol açıyor. Bu çifte savaş, 19. yüzyıl sonunda Siyah Afrika'nın bütün topraklarının işgal ve pay edilmesiyle, Afrika memleketlerinin ve halklarının köleleştirilmesiyle sona eriyor. Aşağı yukarı Fransız Devrimi ile başlayan ve 19. yüzyılın sonunda biten işgal ve pay etme devri Siyah Afrika tarihinin üçüncü büyük safhasıdır.

Bu üçüncü safha bütün bir sanayi kapitalizmi devresiyle, sanayi kapitalizminden tekel kapitalizme yani emperyalizme geçiş devresini kapsamaktadır. Bu safha da üç döneme ayrılabilir :

a. Birinci dönem 19. yüzyılın ortasına kadar sürmektedir. Elde ettikleri ile yetinmeyip daha çok toprağa sahip olmak isteyen Avrupalı yağmacıların ağır ağır yayılma devridir bu.

b. İkinci dönem 19. yüzyılın ortasında başlar. Yağmacılar, mümkün olduğu kadar çok toprak elde etmek amacıyla kıta içinde saldırıya geçiyorlar ve bu yüzden de kendi aralarında çatışmalar başlıyor. Bununla beraber yayılma hızı nispeten yavaş bir şekilde oluyor. Çünkü kıtanın iç bölgeleri henüz iyi bilinmemektedir. Avrupalıların kıta içine daha çok sokulmalarıyla birlikte Afrika halklarının karşı koyması artıyor. Bütün Afrika'nın doğrudan doğruya işgal ve pay edilmesini hazırlayan bu dönem 1848-50 den 1870 yılları sonuna kadar uzanmaktadır.

c. İşgal ve yağma döneminin üçüncü ve son kısmı, bütün Afrika'nın emperyalistler tarafından ele geçirildiği ve bu kuvvetler arasında amansız bir savaşın başladığı devredir. Bu devre 1870 yılının sonunda başlar ve 19. yüzyılın sonunda biter (çeşitli bölgelerde çeşitli yıllarda). Dünya kapitalizminin emperyalizme geçiş devresidir bu.

Emperyalistlerin ayrı ayrı işgal-den genel işgale geçmeleri ile birlikte Afrika halklarının genel kurtuluş savaşı başlamıştır. 19. yüzyılın son 20 yıllık devresinin Afrika halklarının kendilerini kahramanca savundukları ve ayaklandıkları devre olduğunu çekinmeden söyleyebiliriz.

IV. 19. yüzyılın sonundan itibaren ve 20 yüzyılın başlangıcında Afrika, tarihinin yeni bir safhasına, emperyalizm safhasına giriyor. Bu safhayı da üç döneme ayırabiliriz :

a. İlk dönem birinci dünya savaşının sonuna kadar uzanmakta ve Afrika sömürgeleri için emperyalistlerin iktidarının sağlamlaştığı devreyi temsil etmektedir. Bazı bölgelerde Afrika köylüleri ellerindeki toprakları çabucak kaybediyorlar.

b. İkinci dünya savaşı ve Sovyet Sosyalist Devrimi Afrika için yeni bir devrin başlamasıdır. Dünya kapitalizminin kendini hissettirmeye başlayan genel buhranı Afrika sömürgelerinin ekonomisini açıktan açığa etkiliyor ve emperyalist kuvvetlerin Afrika toprakları üzerindeki sömürgeci politikalarında büyük değişiklikler yaratıyor. Bu değişikliklerin esası, Afrikalı kitlelerin o zamana kadar görülmedik bir şekilde ezme ve boyunduruk altına almaktır. Sömürgelerdeki Afrikalı köylüler soyup soğana çevriliyorlar. Sovyet Devriminin ve diğer ülkelerde (Çin'de, Türkiye'de, İran'da) başlayan millî kurtuluş hareketlerinin etkisi, birçok Afrika memleketlerinde emperyalizme karşı millî kurtuluş savaşı ve ilk işçi örgütlerinin kurulması ve özellikle Güney Afrika Birliğinde geniş bir işçi hareketinin doğuşu şeklinde kendini gösteriyor.

c. İkinci Dünya Savaşı boyunca Siyah Afrika memleketlerinin durumunda önemli bir değişiklik olmadı (Habeşistan'ın 1941 de bağımsızlığa kavuşması ve eski İtalyan sömürgelerinin, Somal ile Eritre'nin İngiltere'nin askerî kontrolü altına geçmesi hariç). Afrika halklarının iktisaden sömürülmesi azalacağı yerde savaşın ilk yıllarında durmadan artmıştır.

İkinci dünya savaşından sonra, kapitalizmin genel buhranının yeni dönemi içinde siyah Afrika'nın tarihinde yeni bir devre başladı: Sömürge sisteminin parçalanması ve kesin bir şekilde çöküşü; sömürgecilerin boyunduruğu altında inleyen Afrika halklarının kurtuluş savaşları ve millî bağımsızlıklarını kazanması... Afrika memleketlerinde savaş boyunca meydana gelen sosyal değişiklikler ve kuvvetler dengesinde dünya ölçüsündeki değişiklik, milyonlarca Afrikalıyı bilinçlendirdi. Millî kurtuluş hareketleri başladı ve büyük bir hızla gelişti. Bilinçlenmiş halk kitlelerinin hareketlerini önleyemeyen emperyalistler stratejilerini ve taktiklerini değiştirdiler. Afrika halklarının kurtuluş hareketlerinin ve dünya halk oyununun etkisiyle, Afrika memleketlerinde eski tip sömürme politikalarını terketmek zorunda kalyorlar. Ama yeni şartları gözönünde tutarak, kaba siyasî baskı metodlarının yerine «demokrasi» adı verdikleri üstü örtülü siyasî metodlar koymak ve ekonomik bakımdan güçsüz sömürge memleketlerin servetlerini açıkça yağma edemediklerinden dolayı iktisadî sömürme şekilleri bulmak için var güçleriyle uğraşıyorlar. Ama bütün çabaları başuna; çünkü tarihin akışını değiştiremeyecekler. İkinci dünya savaşından beri geçen 16 yıl içinde (1961 yılının sonuna kadar) Siyah Afrika'daki 46 sömürge'den 26 sı bağımsızlığa kavuştu. Geri kalan 20 si de bağımsızlıklarını elde edinceye kadar savaşacaktır.

V. Bağımsızlığa kavuşan Siyah Afrika memleketleri tarihlerinin yeni bir safhasına giriyorlar. Gerçi bu memleketlerin elde ettikleri bağımsızlığın karakteri ve derecesi farklıdır (gerçekten bağımsız ve hür bir ülke olan Gine'ye karşılık Afrika memleketlerinin çoğunda emperyalistler, sömürgeci hakimiyetlerinin kalıntılarını az çok kurtarabilmişlerdir) ama en eksik bir bağımsızlık bile sömürge sistemine oranla, büyük bir kazançtır, çünkü tam bağımsızlığa doğru atılan bir adımdır bu.

ÜÇ HÜSEYİNLER

Yanyana uzanmış üç ölü yatıyor. Antep-Kills yolu üzerinde. Üçünün de adı Hüseyin. Üçünün de üç ayrı öyküsü var. Eğilip birer birer mezar taşlarını okuyorum. MEHMET OĞLU HÜSEYİN ATEŞ —HASAN OĞLU HÜSEYİN ATEŞ—. Üçüncüsüne gelince, o da cıkla HÜSEYİN. Tam köye yöneleceğim sıra, toprak atlında bir ses, «Dur dinle, diyor yabancı! Bizleri basıp geçme. Başımızdan geçenleri sana anlatırım. Biliyorum, bugüne dek hep dirileri dinledin, dirilerle konuştun. Hep dirilerden söz ettin. Ama bir de bu karanlık dünyanın mutsuz insanları olan bizleri dinle. Bizlerden not al. Bizlerden söz eyle yazacağın yazılarda... Bizlerde yalan, yanlış yok. Bizler de şarıtmaca yok. İçimizde ne tutulmuş miğdeler, ne nasırlanmış yürekler, ne de satılmış kalemler var. Bizler TAŞLIKÖY'ün insanları ol sebepten sizlerden daha iyi görebiliyor, daha iyi duyabiliyor, daha iyi düşünebiliyoruz. Bunun neden böyle olduğunu öğrenmek mi istiyorsun? Ey ışıklı dünyanın gezginci insanı! Al kalemi eline yaz.. Yaz.. Yaz...

Şu karşıda gördüğün Höyüklü köy yok mu? O köy benim köyüm. Ben o köyde doğdum. O köyde büyüdüm. Babam, dedem de o köyde doğmuş, büyümüş. Ama daha ötesi, yani dedemin dedesi, çok eskiden eskiye Doğu İllerinden sürüleriyle buralara kadar göçedip gelmiş gezginci bir aşiret. Aşiretin nesli olur. Birkaç kil çadır, birkaç mal davar, çoluk çoban...

Bir ara Halep dolaylarına da gidip gelmiş dedelerimiz. Sonra olunmuş, Harran Ovası'na da uzanmış bir ara.. Ama oralar bize iyi gelmemiş olmalı ki, dikmiş tutturamayarak gerisin geri dönüp gelmişiz buralara... Uzun lâfın kıyası, O günden sonra gezginci durumdan, yerleşik duru-

ma geçmişiz bu Oba'da... Ekmemiş, biçmişiz, sürmüşüz, savurmuşuz, içimizde ne ağa, ne paşa, «Ne sen kötüsün, ben iyiyim. Ne sen yeme ben yiyim.» masalı. Yıllar boyu böyle sürüp gitmiş...

Çağlar çağları koyalıya dursun. Gel zaman, git zaman derken, devran değişmiş. Günün birinde gözünü açıp baksalar ki ülkenin insanı, düşman ordularıyla sarılmış dört bir yanı. Onunla da kalmamış başlamışlar içeri içeri yürümeğe, asmağa, kesmeğe. Hani kurt dumanlı havayı sever derler, fırsat kaçırılır mı hiç? hemencecik iç sömürgeçlerle, dış sömürgeçlerle birleşmişler. Başlamışlar halkı soyup soğana çevirmeğe, asıp kesmeğe...

Ondan ötesi uzun uzun bir hikâye... Antep harbi nasıl başladı, nasıl bitti. Kimler, kimlerin sırtından zengin oldu. Kimler küplerini doldurup ortaldıktan sıvıştı. Ve sonra bütün bu hengâme içerisinde emekçi halkın «Yeter gayrık!» diyerek silâhla sarılarak harekete geçiş, direniş, dayanış, ve sonra ülkenin kuruluşu bunlar da uzun uzun bir hikâye...

İşte bizim köyün öyküsü, biz ÜÇ HÜSEYİNLER'in öyküsü hattâ hattâ Antep dolaylarının öyküsü, bu kurtuluşun sonrasına başlar. Ve böylece eski bir kitabın sayfaları kapanır, yeni ve başka bir kitabın sayfaları açılır. Lâfı uzattım değil mi? Ey gerçeklerin üzerine eğilip kafa yoran adam! Ben burada size mazi olmuş, tarih olmuş kapalı kitaplardan kapalı sayfalar açarak dirliksiz etmiyeceğim. Ben size sadece önmüzdede açık duran kitapların açık sayfalarında yer almış açık olaylarından söz edeceğim.. O zaman bizlerin nasıl bir düzenin kurbanı olarak bu toprağın altına gömüldüğümüzü, nasıl olup da vaktinden önce buralara gönderildiğimizi daha iyi anlıyacaksınız...

Olayları yukarıda sıraladık. Emekçi yoksul halk, nasıl dayanıştı. Nasıl kelle koltukta cenkleşti onu da gördünüz.

Sonra, evet sonra birbirine sıkı sıkıya sarılan bu dost eller, nasıl gevşedi, nasıl çözüldü, eldeki namlular nasıl oldu da dışarıdan içeriye dönerek kardeş kardeşi yedi... İşte için en can alıcı noktasına gelip dayandık... Ama bizim başımıza gelen bu kanlı olayların, bu zincirleme cinayetlerin — kendini ön yargıyla kap tırmadan — iyiden iyiyeye öğrenmek mi istiyorsun? Bize biraz daha eğil, biraz daha yakın gel : Ben de bir zamanlar sizler gibi ışıklı dünyanın insanlarıyla haşır-neşir iken biri diğerini vurup öldürdü mü, «Vahşet» diyordum. «Cehalet» diyordum. «Kadın parmağı» diyordum ve böylece için içinden sıyrılıp çıkıyordum. Ama şimdi, ama şimdi ne o gözlerimi kapatan perdeler, ne önmüde yolumu kesen çeşitli engeller, ne karmamızın içinde sizlerden ekmek-su istiyen o bur miğdeler ne de doymak bilmiyen iştihaların peşi sıra sürüklenen gebeğ gövdeler var. Bizler, hasetten, kından, kaskanlıktan uzak bir dünyadayız. Nasıl genç yaşlarımızda buralara düşürüldük? Nasıl genç yaşlarımızda bu Taşlıköyler'e düştük. Bir, iki, üç, beş sağdan başla say. Mezar taşlarında ki yazıları oku bak, yalnız bir kabileden dokuz tanesi yanyana yatıyor. Ya bu yıldızden köyü terkedip giden Nacarlar kabilesi, ya ötekil Kayhanogulları, onlardan da üçer-beşer tane yatanlar var yanımızda. Onların da ayrı ayrı öyküleri var. Seni buralara kaadar getiren, sana kılavuzluk eden yanındaki insan oğluna sorarsan, sana vereceği cevap da, «Köyümüze nasıl bir düşmanlık gir diyse, O onu vurdu, sonra onlardan biri tuttu, onu vurdu. Sonra vurulunun oğlu yetti, büyüdü onlardan birini vurdu. Sonra kardeşi de tuttu onu vurdu ve böylece köyümüzde kırk yıldır sürüp giden bu zincirleme cinayetin, bu yamyamlığın adına KANGÜTME adı verildi». diyecek. Görülen köy kılavuz istemez. İşte ben, işte köy, işte benimle yanyana yatan aynı yolun yolcuları... Gerisini de şu böğrümde yatan ötekil Hüseyin Ateşten dinle! Eminim o seninle daha açık, seçik konuşacak...

ALDI SÖZÜ İKİNCİ HÜSEYİN

«Arif olan anlar, Ben adığım ka dar uzun konuşmuyacağım...

Kimsenin kimseye kulluk etmediği bir köy düşünün. Orada ne yumruk atan var, ne yumruk atılan. Herkes aynı yolda elele, başbaşa. Ne sömüren var, ne sömürülen... Ne ezen var, ne de ezilen. Eebette işler bu minval üzere olunca ne döğüş, ne çekiş. Ne sen, ne de ben, ne de dış çıkırtısı...

Günler böylesine yürüye dursun, sonra efendicacağımız biri dikiliyor tepimize...»

MİLLİ AHMET

«Benim adım Millî Ahmet» diyor. Antep harbinde 150 çeteğe kumanda etmiş adamım. Bir zamanlar adımı duyunca tirtir titrerdi bu ülke. Bu gündün gerü başınıza ben çoban olacağım. Sizleri ben güdeceğim. Yalnız benim önümde eğilip büküleceksiniz...

Ağız açmak haddine mi düşmüş köyün, Millî Ahmet «Vatanı Kurtaran Adam.» Sonra efendicacağım, havadaki meteliği sapıtmadan yere düşüren atıcı, katıcı adam. Elbete de böylesi bir kişi sözünü taşın geçirir. Hükümetli ondan yana, eşkiyası ondan yana, ağası, esrafı, kaçakçısı ondan yana...

Sonra başka başka köylerde başka başka Millî Ahmetler kol gezmeğe başlar, pür silâh, pür hiddet. Depolar dolusu silâh, dağlar dolusu eşkiya. Bu kez namlular yön değiştirerek dış saldırganlardan sâhipsiz masum vatandaşlara döner. Derken derken efendim, Antep dolaylarında madalyalı, madalyasız bir sürü Millî Ahmetler'le, millî olamayan Ahmetler'in işbirlikçiliği başlar... Ve böylece fermanlı, fermansız eşkiyalarla dolup taşar Antep köyleri... Başlarlar halka asılmağa, vurmağa, kırmağa, harağ yemeğe... Şu gördüğün avuç içi kadar köyde bir kahramanın artaya çıkışı biz kölücüklerin başına kaçapatlamış, nice nice yığıtlerin başına yemiş? Onu ne siz sorun, ne de ben söyleyeyim...

Düzünelerce yaralı, ölü, sonra hapis damlarına girip çıkan yüzlerce insan ve bu arada avukatların, falanların, fişmekânların önlerine dökülen etek etek paralar ve sonra olanca

ömrünü Mazgal delikleri'nden «Havuruldu, havurulacağım korkusu içinde düşmanı gözetlemekle geçiren şu gördüğün kıran artığı harabe köy!» (1)

Harabe köyün harap olmuş insanlarıyla konuşmak üzere köye doğru yöneldiğim bir sıra, derinlerden biri daha sesleniyor.

ÜÇÜNCÜ MEZARDAN GELEN SES

«Benim de sana diyeceklerim var dinle diyor. Ey başucumda dikilen sağlar dünyasının meraklı adamı!... Ben 42 yaşındayım, Benim adım da Hasanoglu Hüseyin Ateş 1952 den bu yana bu ölümler ülkesinde yaşıyorum. Ben de öteki adaşlarım gibi pusuya düşürülerek kahbece öldürüldüm. Öldüğüm zaman geride dört oğlanla, üç kız çocuğu bıraktım. Biliyorum erinde gecinde onların da yeri burası olacak. Ama önce size yanımdaki rakadaşlarımı tanıtayım. Şu yanbaşımdaya yatan delikanlı yok mu delikanlı? Köyde Millî Ahmed'in kurşunladığı ilk adam. «Suçu mu?» dedin. Bu fikrânın tek suçu Millî Ahmed'in ölm silindiri gibi köyü kırıp geçiren arabasının önüne taş koymak. Evet taş koymak. Köyde herşeyin iyisi güzelli benim için dedi. Çekti çekti elimizden aldı. Taria dedi, aldı. Avrat dedi, aldı. Bağ bahçe dedi, aldı. Böyle birisine karşı ne yapılabildi. Dağlar dolusu eşkiya, depolar dolusu cephaneye böylesi bir adamın emrinde olunca geriye yapacak ne kalıyor. Köy kulum kölem olsun, ben sirt üstü yatayım, onlar çalışsın. Eskiden baldırı çıplağın biri iken töbe töbe... Karıları, şu tavuktu, şu ferikti derken-üç beşe çıkar. Eloğlu bu, araya namus falan girince Millî Ahmed'i kim taker. Çıkan dedi-koduların arkasından hemen «Çat-Patları!» başlar...

Bir de bakmışın kuzu kuzu geçiren köy kurtlaşıp çıkveimmiş. Milletin bir kez dışı kanadeğer de durur mu hiç? Ondan sonra saldırmalar başlar birinden ötekine... Köy küçülür, köy göçer. Dedik ya boş durulur mu hiç? Geride kalanlar ateşe devam :

«— Senin baban vaktiyle benim babamı vurmıştı çat!»

«— Senin kardeşin, benim kız kardeşimin kapısından geçerken şapkasını yana yıktı çat..»

«— Senin malların benim ekini-me grip yayıldı çat!...

«— Senin koçun boynuzu, benim koçun boynuzuna takıldı çat!...

İşte ölüsü, dirisinden daha çok olan köyümüzde, bu tümsek yığınlarının altında uzayıp yatan ölü kardeşlerimin dünyadaki öyküleri... Mezar taşlarını oku bak! Yalnız köyümüzdeki bir tek kabileden altı taneş birden yatıyor aramızda.» Hüseyinler in hemen arkasından sıralanmış mezar taşlarında KAYHAN ailesinin geçit resmi başlıyor : BÜYÜK ALİ KAYHAN - ORTACIL ALİ KAYHAN - KÜÇÜK ALİ KAYHAN - HAYDAR KAYHAN - HANIFI KAYHAN - SULTAN KAYHAN...

Köyde eli iş tutan bütün bir kabile erkeğini - içine bir de kadın karıştırarak- tıkladı tıklatıverip bu Taşlıköy'e göndermişler değil mi?

Eloğlu yerden armut toplamıyor ya... Sonra da tutmuşlar Kayhan kabilesinin sağ kalan erkekleri, öbür kabilenin eli silâh tutan erkeklerini tıkladı tıklatıverip bu Taşlıköy'de gönderi gönderivermişler... İşte onlardan da birkaçı, üzerini üzelli otu kaplamış tümseklere göyle bir göz atıyorum : HALİL KARACA - CAFER KARACA - HAMZA KARACA - ISMAİL GÜN - MEHMET GÜN...

Kır atın yanında duran, ya huyundan ya suyundan derler. Sonra çıkmış üçüncü bir kabile daha baskın çıkarak,

(1) Bu alevî köyünün diğer Orta Anadolu aşiret köylerinde rastlanmayan bir adeleri daha var. Bir kız sevdiği biriyle de olsakaçtığı zaman er-geç vurulur. Oysa aynı aşirete mensup Ateşoğulları kabilesi Malatya ve Çorumda da bulunduğu halde onlarda böyle bir adete rastlanmamaktadır. Bu da bize âdet ve geleneklerin gevredik insanlar üzerine yaptığı etkili göstermektedir. Çünkü bura alevileri, insana değer veren Orta Anadolu Alevilerinin insancı dünyaya görüşünden ziyade Arap aleviliğinin etkisi altında kalmışlardır.

«— Al sana.. Al sana... Sizi bana sayıl ile mi verdiler» demiş.

Ve böylece kendilerini ortaya atmış. Bu üçüncü kabilenin araya girmesiyle köydeki olaylar büsbütün karışarak arap saçına dönmüş. Çık içinden çıkabilirsen.

Zaten çıkan kim? Köylük yerde başına bir iş gelmeği koysun, avukatların eline bir düştün mü tüyü yolunmuş tavuğa dönersin. Ek, biç, sür, savur. Sonra el elde baş başta...

Köydeki bu olaylarda yakınlarından üçünü, beşini mezara, beş altısını da hapse, sürgüne gönderdikten sonra kendisi de birkaç kere kabile kurşunlaşmalarında yaralanıp sonunda ailece köyden göçeden kılavuzum, uzun uzun köye baktıktan sonra:

«— Eşeğin kazancı da at için, diyor bey! Haydi işe gidemeyip avara kaldığımız günleri saymuyalım... Karakolu, mahkemesi, avukatı, sürgünü, hediyesi, koçu, kurbanı tutulan mavzeri, tabancası derken bizim aile bu işe, bulaşalı kaça patladı biliyor musun? devrilip giden çam gibi yiğitlerimizi seymazsak— Tam yarım milyon liraya... Yalnız şunu da söyleyeyim ki, Antep'te 54 avukat var bunun en az yirmibeşi elimizden gelip geçti. Bu uğurda yaktığım mermileri terazinin bir kefesine koysan beni tartar...

Kurşunlaşmalarda bu bir tek kabilenin harcadığı para, ya öbür kabileler...

Evet Antep büyük şehir. Evet Antep hareketli şehir. Evet Antep oburca yiyip, oburca eğlenen şehir. Tek kelime ile, evet Antep, zayıf sırtta bacaklar üzerine oturtulmuş kocaman gövdeli şehir... Öyleyse geçelim...

BU DA BAŞKA BİR SES

«Benim adım da unutulmuş Küçük Hüseyin» diyor çok derinlerden gelen bir ses. «Benim onlardan apayrı bir öyküm var. Beni de dinle, bana da kulak ver. Bak mezarım da öyküm gibi onlara benzemez. Ne başımda taşım var, ne nişanım. Ben onlar gibi ne kangütmeciyim ne kavgacıyım. Ben, dobra dobur kaçakçıoğlu kaçakçıyım. Gerçi hepimiz bir köydeniz. Hepimiz bir arada doğduk. Büyüdük.. Çocukluğumuz bir arada geçti. Beraber eşek seğırttik harman yerlerinde. Beraber köpek boğuşturduk. Beraber çellik-çomak oynadık...

Sonra büyüdük. Keşke büyümez olaydık. Ne geldiyse işte başımıza o büyümede geldi başımıza...

Bir de baktık yollarımız ayrılı ayrılıverdi. Köyde kimimiz KANGÜT MECİ olduk. Kimimiz KAÇAKÇI.. Bu yerler öyledir, ya biri olacaksın, ya ötekisi. Başka türü kurtuluş yolu yok bu toprakta...

Başka ne olabilirdi küçük Hüseyin. Onmuş babanın, kalmış evladı değildi ya? Gözünü dünyaya açtığı zaman kendini olaylar ortasında bulmuştu: Önce babasını seferberliğe alıp götürmüşler, olay bir, Sonra dönmüş Antepi kuşatan Fransızlarla çarpışmağa başlamış olay iki, Sonra Şahin Beyler'in, Özdemir Beyler'in çetesine gönüllü girip yaralar almış olay üç. Nerede olursa olsun sonunda kabak fıkaranın başına patlamış...

Anacıyı yirmibeşinde dört çocukla dul kalmış olay dört. Sonra köye kutluk girmiş, kıran girmiş olay beş. Dokuzunda el kapıları bağlamış olay altı. Tutmahk, azaplık derken bir de gözünü açıp baksın ki, kendini kaçakçılar arasında bulmuş seninkisi, olay yedi. Yaşı büyüdükçe Küçük Hüseyin'in kaçakçılığı da büyümüş ve böylece günün birinde «Sırtçı» olup çıkıvermiş bu belalı bu netamelli ülkede... Artık bir sansar hayatı yaşamağa başlamış bu sınır köylerinde... Geceleri yuvasından sürüne sürüne çık. Sağında, solunda karakollar, devriyeler «Ha vuruldum, ha vurulacağım. Ha patladı, ha pathyacak.» Tel örgüleri, mayın tarlalarını aş. Sınırın öbür yanında yükte hafif, pahası ağır ne buldu isen sırtladığıynan sınırın bu yanına geçir. Getirdiğin malları, melâlları hemencecik şehirdeki kaçakçı ağalarına teslim et. Geri dön, yeniden mayın tarlaları arasında seke seke koğalamaca oyna. Yeniden sırtla, yeniden kaçakçı ağalarına getir teslim et.

«— Bu dünya kırk kulplu bir kazan. Bir kulpundan da sen tut kazan».

Kaçakçı ağalarının Küçük Hüseyinler'e iki de bir yaptıkları öğütmece bu... Zaman yürüye dursun. Günün birinde mayın tarlasında kalan cesedinin üzerinde kuzgunlar dolayır-

ken kaçakçı ağaları sırtından diktigi apartmanın balkonunda çubugunu tellendire tellendire söylenir, «Evet, bu dünya kırk kulplu bir kazan, bir kulpundan da sen tut kazan dedik ama, acemi çaylak ol demedik.»

Eloğlunun umurun da mı? Beşigini sallamadı ki olup bitene acısın. Ölüm yolculuğuna çıkarılan yeni acemi çaylaklar, yeni Hüseyinler. Sonra yeni apartmanlar, yeni çiftlikler, yeni metresler. Ölenlere gelince, «İtin biri eksik olsun, tut kuyruğundan sürü at!...»

Hüseyinler'in öyküsüyle kafam allak bullak olmuştu. Sesler, çok derinden yedikat yerin altından geliyor gibiydi. Bu sesler, ne kadar derinden, ne uzaktan gelirse gelsin bu yakınmaların her kelimesinde bütün bir memleket insanının çilesiyle birlikte, tarihi, gelmiş, geleceği de dile gelyordu. Ama biz bunlara eğilip kulak verebiliyor muyduk?...

Mezarlıktan köye doğru yöneldiğim bir sıra, yanımdaki kılavuza sorduğum tek soru şu oldu.

«— Bak dedim, erenler senin adın da Hüseyin. Bütün Hüseyin'lerin ecelsiz öldüğü bir ülkede nasıl oldu da sen sağ kalabildin dedim.

Olduğu yerde irkilerek,

«— Onun orasını hiç sorma bey ağbi dedi. Köyden kaçmakla. Yoksa çoktan beni de bu Hüseyinler'in yanına uzatıyorlardı...

Bir, Güneydoğu güneşinin altında yarınların ne getireceğini bilemeyen yitlilik ve yalnızlık içinde olan köye baktım. Bir, yanımda «Kurşunlaşmalar» da «ağırılığımca mermi sık tım, ondan sonra da bu hale geldim.» diye kalbur gibi delik deşik olmuş vücudunu gösteren arkadaşşıma baktım. Kendi kendime,

«— Bu rüzgâr böyle eser, bu makas da böyle keserse daha nice nice irili ufaklı Hüseyinler, Kayhanlar. Karacalar...

Uzaktan partial urubalar içinde yalınayaklı bir alay çocuk dikenler üstünde seke seke bize doğru gelyordu...

Tıkanıp kalmıştım... Başka elden ne gelirdi...

türk karikatüründe bir aşama

AZİZ NESİN

Bütün sanat dallarında, bir kendikendine olmak, öteki sanatların yardımından, desteğinden, etkisinden kurtuluş için bir bağımsızlık savaşı var. Örneğin ölçüyü, uyağı atan şiir, resim, müzik, hikâye öğelerinden de kurtulup salt şiir kalmak çabasında. Sinema, tiyatro gibi bileşik sanatların bu yoldaki çabaları daha da büyük. Sinema tek anlatma aracı olarak yalnız kameraya yükleniyor; kamera resimdeki fırçanın, yazıdaki kalemin yerine geçiyor. Tüm sanatlarda, yabancı saydığı etkilerden sıyrılıp soyunup kendine yeterlik için bir bağımsızlık savaşı var.

Bu bağımsızlık savaşında karikatür, sanırım, hep-sinden öne geçti. Önce güldürülü hikâyeden kurtulup «yazısız» lığını ilân etti. Bir insanın boynuna «Ben insanım» yazılı levha asmasındaki gereksizlik gibi karikatürün kendisini «yazısız» diye ilân etmesinde bile, kendinden bir işkil, bir güvensizlik belli oluyordu.

Karikatür, bağımsızlık savaşında resimden de kurtulmak için leke, denge, perspektif, oran öğelerini atıp, kendi kurallarını getirmeye çalıştı. Üç boyuttan, iki boyuta (yüze), iki boyuttan tek boyuta, salt çizgiye indi, Karikatürcü, bütün ustahgını mürekkepten ipkileriyle gösterecekti. Birçok karışık çizgilerden de tek ve yalnız çizgiye dek indi.

Tek çizgiye kalan karikatürün böylece bağımsızlığına kavuştuğu, yoksa yokolmaya doğru mu gittiği tartışılabilir. Ne olursa olsun, son yıllarda karikatürün bir kendikendini tekrar çıkmazında olduğu da bir gerçektir. Bütün yardımları iterek onlardan yoksun kalan karikatür, kendisi de başkalarına yardımcı olamadı; dergi ve gazete sayfalarındaki ahşımışığı içinden, yaşamın başka alanlarına giremedi. Oysa karikatür gibi çok etken bir sanatın, reklâma, ilâna, sinemaya, tiyatroya, eşyaya geçmesi, sinmesi gerekirdi. Bu alanlara geçmedi değil, ama geçtiği zamanlar, bağımsızlığını salıgını, yalnızlığını yitirdi.

Sanırım, bu durum karikatür sanatının bir çıkmazıydı. Karikatür bu çıkmazdan kurtulmak için, kendi niteliğini ve etkinliğini yitirmeden yaşamın bütün alanlarına girmeliydi. Zor olan da bu; hem karikatür olarak kalacak, hem de başka araç ve gereçlerden yardım görerek yaşamın bütün alanlarına girecek.

Her sanatçı, kendi sanat kişiliğini buluncayadək yıllarını veriyor. Bu kahurlu uğraşmalardan, birçok evrelerden geçtikten sonra ancak sanat kişiliğini bir oranda topluma benimsetiyor. Sanatın asıl zorlu çilesi de, sanırım, bundan sonra başlıyor. Çünkü yıllarını verip sanatında belli bir düzeyde ulaşmış, kiliğini bulmuş sanatçı ya vardığı yerle yetinip durmadan kendini tekrarlıyor, yada kendikendisiyle yetinemez oluyor. Sanatçının yaptığıyla yetinmeyip, kendi kalıplarının kendine dar gelmesiyle onulmaz tedirginliği başlıyor. Bir sanatçının uzun yıllarını verdikten sonra da ulaştığı düzeyden daha ötelere aşmak için savaşı, bir insanın iki eliyle kendi saçlarından tutup, kaldırarak kendikendini fırlatması denli olanaksızlığa varan bir zorluktur.

Toplum genellikle, sanatçının, kendisine şaşırtıcı gelen eserlerinden sonra, aynı eserlerin tekrarından çabucak bıkp usanıyor. Kaldı ki, teknik ustalık alışkanlığıyla yapılan bu tekrarları toplum her seferinde beğenmiş olsa da, herkesi kandırabilecek olan bir sanatçı bile kendikendini kandıramıyor. Has sanatçının en büyük eleştirmeni, en amansız düşmanı, yergicisi kendisi...

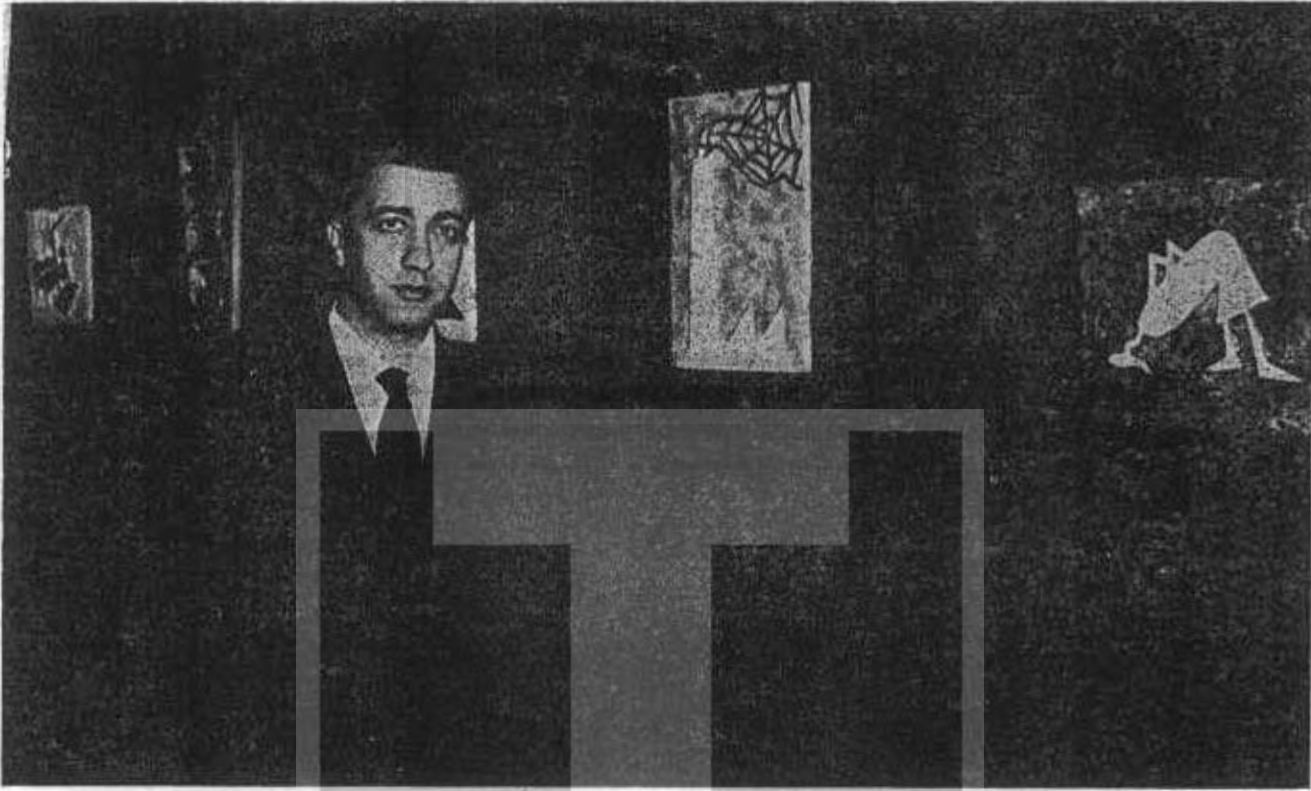
Gerek toplum itisi, gerek kendi iç itisiyle değişmek gereğini duyup da, eski sanat kişiliğini aşamayan sanatçı bukez saçmalıklara saplanıyor. Kendini aşmak için birer araştırma sayılacak olan sanat diye yapılmış bu saçmalıklar bile, bana göre çok kutsaldır.

Türk karikatürü 1950-1957 yıllarında, Cem-Cemal Nadir çizgisini çok daha aşarak, dünya karikatüründe kendisine önemli bir yer bulmuştu. Bu yerde biriki Türk karikatürcüsü sıvrılmış olsa bile, gerçekte ulaşılan yer, o dönem Türk karikatürcülerinin toplu çabalarının sonucu olarak elde edilmiştir: Turhan Selçuk, Mîm Uykusuz, Eflatun, Yalçın, Çetin, Tonguç, Feruh, Nebar Tüblek, v.s....

Bu sanatçıların hepsi, daha dış etkilerden ve birbirlerinden algılanmış olsalar bile, ayrı üslupta, hatta ayrı okullardan kişilikleri olan karikatürcülerdi.

Sayıdığım bu karikatürcüler ve daha başkaları, o çok bereketli 1950-1957 dönemi fıskurmasından sonra, sanatlarında bir değişim, bir yenilik gösteremediler. Kendikendini tekrarlayan fırçaları, kalemleri, kimi zaman saçmalığa varan, hep aynı düzeyde kaldı.

Çok küçük yaşta karikatüre başlamış olan Cemal Nadir okulundan bir yeni Cemal Nadir olan Semih Balcıoğlu —pek şaşacaksınız belki ama gerçek budur— Türk karikatür kralı Cemal Nadir'den çok daha iyi karikatürler yapmakta olduğu halde, elbet çıkırı açmış olan Cemal Nadir'in izleyicisi olarak, ondan çok daha

değersizdi. Semih Balcıoğlu, birkaç yarışmada başarı kazanmış olduğu halde, 1950-1957 dönemindeki karikatür atılımında kendini gösteremedi. Bir sanatçı olarak, bunu, elbette herkesten önce kendisini biliyor ve elbette bunun tedirginliğini duyuyordu. Bu bakımdan Semih Balcıoğlu bir gazete köşesindeki günlük karikatür çerçevesinden, iki elliyi kendikendini kaldırıp fırlatmaya «mecbur» du.

Bana öyle geliyor ki, S. Balcıoğlu'nun Seramik-karikatür sergisi, bu «mecbur» luğun olumlu bir sonucu, büyük bir başarıdır.

Sergiye giderken umutlu değildim. Karikatürün seramiğe yenileceğinden ve kendi niteliğini, benliğini yitireceğinden, bağımsızlığını zedeliyeceğinden korkuyordum. Sergide gördüm ki, plastik bir değer kazanan karikatür, kullanılan seramik gerecine yenilmemiştir.

Ne yazık ki, gazetelerde ve dergilerde yeterince ve değerince bu çok önemli sergi üstünde durulmadı. Seramikle karikatür, dünyada ilk yapılan iştir; üstelik bu ilk deneme çok başarılı olmuştur.

Kimi denemeler vardır ki, deneme olarak kalmaya hükümlüdür, ondan başka bir çıkış yoluna varılamaz. Oysa, karikatüre seramikle yeni olanaklar getiren S. Balcıoğlu yeni bir yol, çığır açmıştır.

Sergide, ilk denemesinden son yaptıklarınadək bütün çalışmaları yer alıyor. Bir araştırma ve kendini bulma niteliğinde olan ilk denemeler, kâğıt üstüne renkli karikatür yapmanın öykünmesi olduğu için, başarılı değil. Ama püskürtme ve kabartmayla üçüncü boyutu kazanmış olan karikatürleri gerçekten büyük başarıdır. Bu başarının nedeni üstünde düşündüm. Bana öyle geldi ki, Semih Balcıoğlu, seramiği fırça, mürekkep ve kâğıt yerine koyup, ayrı bir gereç olarak yüğürarak karikatür yapmayı değil, elindeki seramik gereciyle karikatür yapmayı düşündüğü için başarı kazanmıştır. Nitekim, seramiği karikatürden ayrı olarak düşündüğü ilk denemeleri bu yüzden başarılı olamamıştır.

Sergideki her karikatür üzerinde ayrı ayrı durman gerekirdi. Çünkü her karikatürü, ayrıca eleştirilecek değerdedir. Ama bunu, olanaksızlıktan yapamıyorum.

Seramikle karikatür sergisinin Ankara'da, İzmirde ve daha başka kentlerde açılması çok yararlı olur kanısındayım. Ayrıca bir görevi de Türk sanatını yabancılara tanıtmak olan Turizm ve Tanıtma Bakanlığının bu sergiyle ilgilenmesini ve bu eserlerin başka ülkelerde de sergilenmesine aracı ve yardımcı olmasını dilerim.

Remzi İnanç

A D L E

(hikâyeler) g i k t i

200 kuruş

TOPLUM YAYINLARI

P. K. 176 — Ankara

Türkiye İşçi Partisi Programı

ve çeşitli Toplumcu Yayınlar uygun fiyatlarla satılır.

DEVRİM KİTAPEVİ

Bayındır Sokak No: 28 Yenışehir — ANKARA

SOSYAL ADALET YAYINLARI'nın

İkinci Kitabı

Moris **DOBB**'tan

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER ve İKTİSADİ KALKINMA

Fiatı : 3 Lira

Üçüncü Kitap

KALKINMA YÖNTEMLERİ

Yazarı : **Oskar LANGE**

(Polonya Plânlama Komitesi ve İktisat Konseyi Başkanı)

Fiatı : 2 Lira

İsteme Adresleri :

P. K. 193 Yenışehir — Ankara

Toplum Organizasyon P. K. 176 Ankara

İstanbul Dağıtım : Arslan Kaynaradağ

Elif Kitabevi

Sahaflar Çarşısı No. 4

DUYURU

Sosyal Adalet dergisine gönderilecek yazıların çıkacak sayıda basılabilmesi için, en geç ayın on beşine kadar elimize geçmiş olması gerekmektedir.

Önemle belirtiriz.

TÜSTAV

sosyal adalet aylık siyasi fikir dergisi

YIL : 1 Sayı : 10

İmtiyaz Sahibi : **Cemal Hakkı Selek** Yazı İşleri Müdürü : **Yalçın Ceriği**

Yazı Kurulu Başkanı : **Prof. Sadun Aren**, Teknik Yönetmen :

Abdullah Nefes : Yönetim Yeri : **Selânik Caddesi**

28/1 Kızılay-ANKARA Kısa Adres : **P.K. 193 Yenışehir-ANKARA**

FIATI : 250 KURUŞ

Yıllık abone 24, 6 aylık 12 Liradır. İlan - Reklam ücreti

özel anlaşmaya bağlıdır Dizilip Basıldığı yer : Ankara

Basım ve Ciltevi — Rüzgârlı Sokak No. 31

Basıldığı Tarih : 1 Ocak 1965

"BASIN İLAN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No: 1

Istanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

SUBELER

DIŞ MUHABİRLER

Istanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsvetç
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan